

Gabrielle Jeansson · Inga Kindblom

KRING LIVETS HÖGTIDER I ÖRKELLJUNGA FÖRSAMLING

Utgivare: Folklivsarkivet med Skånes musiksamlingar, Lunds universitet

Text © Gabrielle Jeansson och Inga Kindblom, 1968

Denna text är licensierad under CC BY-NC-ND, Erkännande-Ickekommersiell-IngaBearbetningar. (Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.sv>.) Enligt licensen får verket spridas utan att tillstånd behövs, men bara i icke-kommersiella sammanhang. Verket får inte bearbetas och den som återanvänder verket måste ange dess upphovsperson.

Om inget annat anges är samtliga foton och bilder undantagna och du måste begära tillstånd från upphovsrättsinnehavaren om du önskar återanvända detta material.

eISBN: 978-91-89415-69-0

Skrifter från Folklivsarkivet i Lund, vol. 10

ISSN: 0346-6051

Vid citering: Jeansson, G & Kindblom, I. (1968). *Kring livets högtider i Örkelljunga församling*. Lund: Gleerup. <https://doi.org/10.37852/oblu.87>

Information om Skrifter från Folklivsarkivet i Lund finns här:
<https://www.ht.lu.se/serie/folklivsarkivet>

Volymen digitaliserades 2020/2021.

104250

1750

KRING LIVETS HÖGTIDER
I ÖRKELLJUNGA FÖRSAMLING

VBS sin skickl.
VBS

KRING LIVETS HÖGTIDER
I ÖRKELLJUNGA FÖRSAMLING

AV
GABRIELLE JEANSSON
OCH
INGA KINDBLOM

WITH AN ENGLISH SUMMARY

CWK GLEERUP/LUND

Tryckt med anslag från
Längmanska kulturfonden

Bröderna Ekstrands Tryckeri AB Lund 1968

21673411

INNEHÅLL

FÖRORD	
Av professor Nils-Arvid Bringéus	7
1. DOP OCH KYRKTAGNING	
Av Gabrielle Jeansson	9
Dopfrekvens	9
Tidpunkt för dopet	10
Dopdag och dopplats	11
Faddrar	15
Dopseder	18
Kyrktagning	21
2. DOPNAMN	
Av Gabrielle Jeansson	25
Antal namn	25
Namnval	28
Namnpraxis	29
3. VIGSEL OCH GIFTERMÅL	
Av Gabrielle Jeansson	38
Tidpunkt för vigsel och lysning	38
Vigseldag och vigselplats	41
Giftermålsfält	44
Bröllops seder	54
4. DÖD OCH BEGRAVNING	
Av Inga Kindblom	62
Dödlighet och dödsorsaker	62
Begravningsförberedelser	64
Begravningsdag	70
Jordafärd	72
Jordfästning	78
Begravningsmåltid	82
SUMMARY	87
KÄLLOR OCH LITTERATUR	93

FÖRORD

Studiet av livsformerna på landsbygden och i städerna intar en central plats inom folklivsforskningen. I Folklivsarkivets skriftserie har tidigare utgivits tre ortsskildringar med biografisk prägel från Skånes slättbygd. Den nya studie som härmed framlägges skiljer sig inte blott lokalt utan även innehållsmässigt och metodiskt från de föregående. Den utgör en systematiskt genomförd punktundersökning av seder och förhållanden kring livets högtider från 1700-talets början till våra dagar.

Valet av undersökningsområde — Örkelljunga församling i nordvästra Skåne — har i främsta rummet betingats av författarnas personliga anknytning till och förtrogenhet med bygden, men även av principiella överväganden. Församlingen har under de sista 250 åren varit så folkrik, att tillräckligt omfattande material kunnat läggas till grund för kvantitativa beräkningar av olika slag. Dess belägenhet i närheten av landskapsgränser har varit särskilt betydelsefullt för studiet av giftermålsfälten. Församlingen är vidsträckt, ca 160 kvadratkilometer, och omfattar inte mindre än 46 byar av växlande storlek, varför det varit möjligt att även uppmärksamma olikheter inom församlingsgränsen. Den sociala strukturen har varit tämligen homogen, men adel, kyrkliga, militära och civila befattningshavare har dock funnits i tillräcklig utsträckning för att ge möjlighet att observera sociala olikheter. Arbetet ansluter sig till en rad tidigare undersökningar i bygden och utgör tillika en del av ett lokaletnologiskt forskningsprojekt, som påbörjades redan 1949 i samverkan mellan Folklivsarkivet och Örkelljunga hembygdsförening.

Arbetet har huvudsakligen deskriptiv karaktär och jämförelsematerial från annat håll har endast i ringa utsträckning indragits i framställningen. Liknande undersökningar i andra områden torde framdeles ge ökade jämförelsemöjligheter.

Källmaterialet utgöres i främsta rummet av Örkelljunga församlings kyrkoböcker, men därjämte av visitationsprotokoll och ämbetsberättelser samt för den sista perioden traditionsuppteckningar och tidningsreferat. De olika detaljstudierna har delvis betingats av materialsituationen, och utförts på något växlande sätt. I vissa fall har kyrkoboksmaterialet i dess helhet bearbetats, i andra fall har undersökningen koncentrerats till begränsade perioder med

vissa intervaller. I några fall skulle fördjupningar och uppföljningar varit önskvärda. Arbetet har emellertid måst bedrivas utan ekonomiskt bistånd och bi-trädeshjälp, varför det ej varit möjligt att fullfölja alla uppslag.

Kapitel 1—3 har utarbetats av fil. kand. Gabrielle Jeansson, medan fil. kand. Inga Kindblom svarar för slutkapitlet om död och begravning. Framställningen utgör en bearbetning och utvidgning av uppsatser, som framlagts av de båda författarna vid mitt seminarium i nordisk och jämförande folklivsforskning vid Lunds universitet. Det omfattande siffermaterialet, som här blott kunnat redovisas i komprimerad form i diagram och på kartor förvaras i Folklivsarkivet, Lund. För den osparda möda och det hängivna intresse författarna nerlagt på sina uppgifter tackar jag dem hjärtligt.

Traditionsuppteckningarna, som utnyttjats i undersökningen och som förvaras i Folklivsarkivet (LUF) och Kyrkohistoriska arkivet i Lund (LUKA) har bl. a. utförts av författarna samt av kyrkoherde Daniel Harbe, Mosås och fil. stud. Ulla Larsson, Skånes Fagerhult. Bildmaterialet har utförts av fotograf Sven Hjalmarson, Örkelljunga. Översättningen av den engelska sammanfattningen har gjorts av lektor Muriel Spalding, Lund och renritningen av diagrammen har utförts av fröken Eva Eriksson, Lund. Boken har redigerats av undertecknad.

Utgivningen har möjliggjorts genom tryckningsbidrag från Karin och John Papes fond för folklivsforskning, Längmanska kulturfonden och kyrkofullmäktige i Örkelljunga.

Detta arbete ingår dels som nr 10 i serien Skrifter från Folklivsarkivet i Lund, dels som nr 5 i serien Skrifter utgivna av Örkelljunga hembygdsförening. Båda serierna utgives av C.W.K. Gleerup Bokförlag. För det intresse för folklivs- och hembygdsforskning, som förlaget på nytt har visat vid tillkomsten av denna bok, framför jag såväl Folklivsarkivets som Örkelljunga hembygdsförenings tack.

Lund valborgsmässoafton 1968

Nils-Arvid Bringéus

1. DOP OCH KYRKTAGNING

Dopfrekvens

Bruket att låta barnen undfå dopets sakrament har i Örkelljunga församling varit allmänt alltifrån den tid då bygden kristnades intill våra dagar. De s. k. nöddopen, som utfördes då de nyfödda barnen var mycket klena, vittnar måhända bäst om hur angelägen man varit att få barnen döpta. Dylika nöddop, som fick prästerlig bekräftelse då barnen överlevde, finns antecknade i kyrkoböckerna från 1700-talets början och förekommer alltjämt.

I dopböckerna kan man även studera avvikelserna från dopseden beträffande de inom församlingen födda barnen. Första gången anteckningen ”ej döpt” förekommer är 1896, då en familj i Vemmentorp underlät att döpa sitt barn. Denna familj var länge ensam om sin inställning, men 1910 tillkommer ytterligare två familjer. Ämbetsberättelserna 1900—1912 visar att det var på grund av baptistiska åsikter dessa tre familjer ej lät döpa sina barn. De var inflyttade från andra orter och har uppenbarligen fört sin övertygelse med sig utifrån. Fäderna var hantverkare och 1919 och 1922 nekade ytterligare ett par hantverkare att döpa sina barn.

Fram till 1933 hade inalles 17 i Örkelljunga födda barn i 5 familjer ej blivit döpta. Även i fortsättningen förblev antalet odöpta barn mycket lågt: åren 1932—41 = 0.8 %, 1950—59 = 1.1 %, 1960—62 = 2.6 % av samtliga i församlingen födda. I detta antal har även inräknats barn som avlidit kort efter födseln och ej hunnit döpas. Under åren 1896—1965 har totala antalet inom församlingen födda barn som ej döpts utgjort omkring 40.

Även i senare tid synes det främst ha varit familjer anslutna till döparsamfundet eller Jehovas Vittnen, som ej låtit döpa barnen. Dessa familjer tillhör dock i allmänhet ej svenska kyrkan. Sammanfattningsvis kan konstateras, att dopseden vad gäller församlingsbor i Örkelljunga tillhörande svenska kyrkan är praktiskt taget helt intakt. Detsamma gäller den sed som till sin religiösa innebörd utgör en bekräftelse av dopet, nämligen konfirmationen. Enligt ämbetsberättelsen 1960 var antalet okonfirmerade församlingsbor över 18 år blott 59 st., av vilka 50 var inflyttade från annan ort (några utlänningar) och 7 mentalsjuka.

Tidpunkt för dopet

För undersökningen av hur lång tid som brukade förflyta mellan födelse och dop har kyrkoböckerna granskats för vart 25:e år under perioden 1730—1955. I nedanstående tabell redovisas dels totala antalet dagar, dels medeltalet dagar mellan födelse och dop för de olika undersökningsåren:

År	antal dagar	medeltal dagar	totala antalet dop
1730	4—13	8,4	47
1755	1—10	6,7	57
1780	1—15	6,6	59
1805	2—9	5,4	74
1830	1—11	6,4	82
1855	1—15	7,7	91
1880	1—39	12,8	81
1905	1—69	20,8	85
1930	3—155	45,1	79
1955	5—191	55,9	89

Tabellen visar, att tiden mellan födelse och dop fram till 1800-talets mitt varit tämligen konstant. De mindre olikheter som förekommit sammanhänger i främsta rummet med att platsen för dopet växlat. Då dopen skedde i samband med söndagens högmässa medförde detta att barn som föddes tidigt i veckan blev döpta något senare än barn som föddes i slutet av veckan. Vid dop i hemmet behövde man inte dröja till söndagen. Dylika hemmadop på söckendagar skedde "för svaghets skull" men har under vissa perioder även varit gängse sed. Omkring 1780 var sålunda hemmadop vanliga, vilket medförde att tidpunkten mellan födelse och dop minskade något i jämförelse med föregående undersökningstillfälle.

Under tiden fram t. o. m. 1800-talets mitt har dopen i Örkelljunga skett i överensstämmelse med kyrkolagens föreskrift, att "alla fullkomligen till världen födda och levande barn skola av deras föräldrar befordras till dopet inom åttonde dygnet". När tidrymden senare ökar står detta i samstämmighet med ändrade föreskrifter. Vid 1862 års riksdag yrkade nämligen bondeståndet på att tiden mellan födelse och dop skulle utsträckas till 6 veckor, vilket förslag även bifölls av Kungl. Maj:t. Den ändrade lagbestämmelsen får ses mot bakgrunden av att man nu fått en större insikt om de risker som kunde vara förenade med att alltför tidigt föra barnen till dop i oeldade kyrkor. Hade barnens andliga väl tidigare stått helt i förgrunden kom i fortsättningen omsorgen om deras hälsa att allt starkare göra sig gällande. Genom att dopet förlades till en senare tidpunkt, kunde även mödrarna närvara vid kyrkdop.

Detta var tidigare ej möjligt, då de först skulle ha kyrktagits och denna akt ej skedde förrän 6 veckor efter nedkomsten.

Utvecklingen under 1900-talet har, som framgår av tabellen, gått emot ett allt längre dröjsmål med barndopen. Det bör dock beaktas, att ett fåtal "eftersläntare" avsevärt höjt medeltalet dagar mellan födelse och dop. År 1930 dröjde i själva verket blott 4 dop mer än 90 dagar och 1955 blott 4 dop mer än 120 dagar.

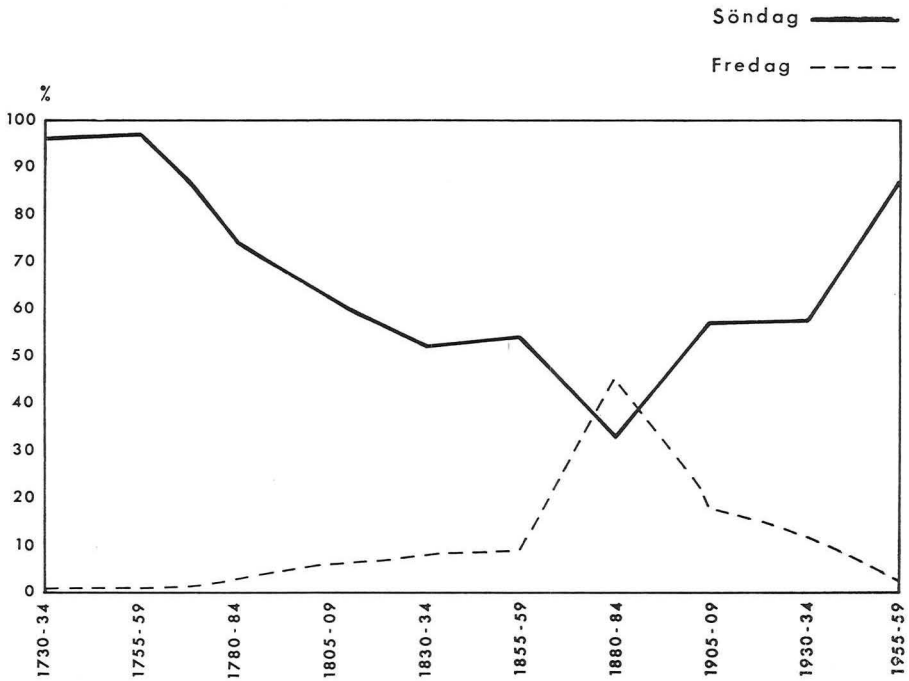
De särskilt under 1930-talet vanliga BB-dopen (se härom nedan s. 13) bidrog avsevärt att förkorta tidpunkten mellan födelse och dop. Dop på BB hade dock ej blivit allmänna vid undersökningsåret 1930 och 25 år senare var de åter ovanliga.

Dopdag och dopplats

För att få en uppfattning om vilken veckodag dopet ägt rum har samtliga dopdagar antecknats för 10 st. 5-årsperioder 1730—1959 och veckodagarna kontrollerats med hjälp av almanackor. Under denna tidrymd har dopen dels skett på sön- och helgdagar, dels på fredagar samt i mindre utsträckning på övriga söckendagar. Då dessa övriga söckendagar använts i nästan samma utsträckning och ej överstigit 10 % har de ej medtagits i diagrammet, fig. 1.

Diagrammet visar, att vid periodens början den gamla seden att döpa barnen i samband med söndagens högmässa alltjämt var obruten bland allmogen. De få avvikelserna utgjordes dels av nöddop, dels av dop inom andra samhällsklasser: hos baron von Liewen på Lärkesholm samt hos pastor, klockare, uppbörds- och länsman. För 1700-talets första hälft saknas anteckningar om dopets plats, men man torde kunna räkna med, att avvikelserna ifråga om dopdag även gäller dopplats och att således dopen hos de nämnda ståndspersonerna skett hemma och ej i kyrkan.

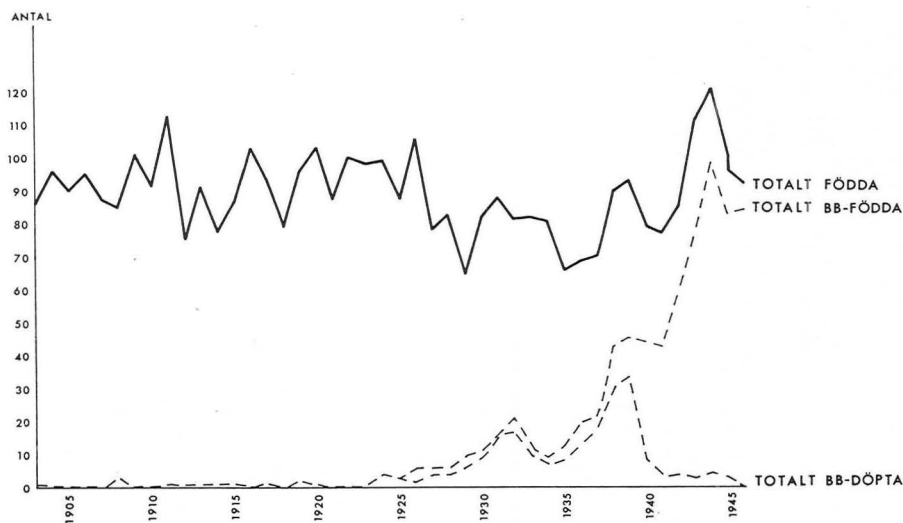
När man alltifrån 1760 i allt större utsträckning övergav seden med söndagsdop sammanhänger detta direkt med att dopen flyttades till hemmen. I ett tvåförsamlingspastorat som Örkelljunga kunde en ensam präst i äldre tid ej fara ut i byarna och döpa barn på söndagen. Under 1770-talet förrättades 24 % av dopen i hemmen. Alla högreståndsdop ägde rum hemma och uppenbarligen har i främsta rummet de mera välbärgade bönderna nu börjat följa detta bruk. En orsak som bör ha befrämjat hemmadopen var de farsoter som inträffade under kyrkoherde Johan Kiöpings tid (1769—1785). Av de 123 sockenbor som avled 1772 var inte mindre än 56 barn (Bringéus 1950 s. 36). Under sådana omständigheter är det förklarligt, att dopen i stor utsträckning förlades till hemmen.

1. Söndags- och fredagsdopens frekvens 1730—1959.

Vid prostvisitationen i Örkelljunga 1795 heter det i protokollet, att dopet ”sker mest i kyrkan om årstiden tillåter”. Diagrammet fig. 1 visar, att vid denna tid mellan 60 och 70 % av barnen döptes i kyrkan. Huvudsakligen torde det ha varit barn som fötts under den varmare årstiden. Vid biskop Faxes visitation 1814 hade söndagsdopen i kyrkan sjunkit till ca 55 %. I protokollet heter det, att ”visitator anmärkte, att barndop ofta förrättas hemma, och uppmanade församlingarna att av högtidligt förrättande av denna och i kyrkan hämta tillfälle till uppbyggelse”. Vid prästmötet i Lund samma år upplystes det, att dop i prästgården på söckendagar blivit en vana, emedan ”mindre bemedlade slipper kostnader för en större mängd gästers välplägnad”.

Platsen för dopet är ej antecknad i kyrkoböckerna under 1800-talet. Att dopen efter hand även i Örkelljunga ganska ofta kom att förläggas till prästgården är sannolikt. Av diagrammet fig. 1 framgår nämligen, att fredagsdopen från omkring 1860 blir mycket vanliga. Under 1880-talet utgjorde de inte mindre än 45 % av samtliga dop. Fredagen började nu bli fast expeditions- och förrättningsdag, då pastor alltid var tillstädes. Denna dag hade han därför ej möjlighet att fara ut i socknen och förrätta hemmadop. Fre-

2. Antal födda, totalt och på BB samt antal barn som döpts på BB 1903—1946.

dagsdopen fortfor om än i minskad utsträckning in på 1900-talet. Ännu på 1950-talet var fredagen något allmännare som dopdag än övriga söckendagar.

Samtidigt som fredagsdopen nådde sin kulmen under 1880-talet sjönk antalet söndagsdop till sin bottenivå, 33 %. Den fortsatta utvecklingen innebar emellertid en förnyelse av seden med söndagsdop. Vid seklets början skedde 58 % av dopen på söndagar och efter kyrkoherdeskiftet vid mitten av 1930-talet ökade söndagsdopen starkt och utgjorde 1959 88 %.

En svag ökning av antalet söckendagsdop på 1930-talet sammanhänger med att BB-födslar nu började bli allmänna och att dopen därvid ofta skedde medan mödrarna var kvar på BB. År 1893 är första gången en lasaretsfödslar antecknats i kyrkoboken i Örkelljunga.¹ Det var dock först under 1920-talet som det blev mera vanligt att bege sig till lasarettet för normal förlossning (BB-avdelning inrättades i Kristianstad 1917 och i Ängelholm 1926). Av församlingens 804 födslar under 1930-talet skedde 205 på BB. Diagrammet fig. 2 visar det nära sambandet mellan födslar och dop på BB.

Vid Lunds stifts prästmöte 1932 reagerade man mot det tilltagande bruket av BB-dop, vilket ansågs bidra till att lossa banden med hemförsamlingen varjämte fadderinstitutionen sattes ur bruk. I Örkelljunga började sambandet mellan BB-födslar och BB-dop att brytas omkring 1940. Trots att BB-

¹ Här bortses från en år 1850 antecknad lasaretsfödslar, som ter sig helt tillfällig.

3. Dopfunten i Örkelljunga kyrka är ett medeltida arbete i sandsten. Då en vid seklets början företagen övermålning i bjärta oljefärger borttogs vid kyrkorestaureringen 1966 blottades spår av ursprunglig färg.

födslarna i fortsättningen starkt ökade, minskade BB-dopen och har sedan början av 1940-talet blott förekommit undantagsvis, såsom då barnen varit svaga eller födda utom äktenskapet.

Sedan järnugnar installerats 1884 kunde dop utan olägenhet ske i kyrkan om söndagarna året om. Kyrkdopen var dock enligt ämbetsberättelsen 1912 fortfarande vanligast under den blida årstiden. I fortsättningen ökade dopen i kyrkan alltmera. År 1926 uppgavs i ämbetsberättelsen att dopen sker ”i allmänhet i kyrkan”, 1928 ”i de allra flesta fall i kyrkan”, 1945 ”så gott som alltid i kyrkan”, 1950 ”nästan utan undantag i kyrkan”. Som svar på ett av författaren utsänt frågeformulär till föräldrar vars barn döpts under år 1965 uppgavs, att man förlagt dopet till kyrkan emedan detta var ”mest brukligt”, ”högtidligast” eller ”släkttradition”.

Dopen sker numera antingen omedelbart efter sammanringningen till högmässan i församlingens närvaro eller, på större högtidsdagar och då nattvardsgång äger rum, efter högmässans slut varvid endast barnens faddrar och anförvanter är närvarande. Barnen döpes i den medeltida dopfunten, som är placerad nedanför koret, fig. 3. Ett särskilt s. k. dopljus i en stor golvstake bredvid dopfunten är tänt under dopakten.

När dopen under innevarande sekel skett i hemförsamlingen, har de antingen förrättats i prästgården, i hemmen eller i kyrkan. Enligt ämbetsberättelsen år 1900 var det vid denna tid vanligast att döpa barnen i prästgården. Dop på pastorexpeditionen synes ha varit ganska allmänna ännu 1919 enligt ämbetsberättelsen, men har senare blott förekommit sporadiskt.

Dop i hemmen förekom år 1900 ”någon gång” men tycks ha blivit vanliga under första världskriget. Senare har hemmadop blivit allt ovanligare, men förekommer alltjämt i viss utsträckning, fig. 5. Som svar på den ovannämnda dopenkäten 1965 uppgavs som motivering för dopplatsen, att dopet skulle vara ”ett ljust minne från hemmet”.

Vanligen är det familjer, anslutna till någon av traktens missionsföreningar, som föredrar hemmadop.

Faddrar

Dopet skedde, som vi sett, i äldre tid så kort tid efter nedkomsten att modern ej hunnit kyrktagas och därför ej kunde närvara vid kyrkdop. Långt fram i tiden har seden även hindrat fadern att närvara vid dopet. Som föräldrarnas ställföreträdare inträdde faddrarna, av vilka gudmodern såsom barnbärrska var den förnämsta. Faddrarna hade bestämda förpliktelser gentemot

barnet och funktioner vid dopet. Deras namn antecknas även i kyrkoboken, varför vi har möjlighet till inblickar även i denna sed.

För fyra skilda perioder har kyrkoböckerna genomgått för fastställande av om det funnits olikheter ifråga om faddrarnas antal:

År	antal dop	antal faddrar	medeltal faddrar
1730	47	311	6,6
1880	75	338	4,5
1905	66	237	3,6
1965	97	255	2,6

Antalet antecknade faddrar minskar ju längre fram vi kommer. En ganska markant förändring inträffar 1846. Då kyrkoherde Rosenblad samma år tillträdde pastoratet tyder detta på att den nye prästen, kanske av bekvämlighetsskäl, sökt nedbringa antalet faddrar.

De få ståndspersoner som bodde i Örkelljunga avvek ofta från gängse sed. Då t. ex. en son till kronolänsman Möller döptes 1826 antecknades inte mindre än 9 manliga och 9 kvinnliga faddrar. Hans dotter, som döptes 1832, fick nöja sig med 9 manliga faddrar. Länsmannen bar själv sin dotter till dopet.

Fadderskapet betraktades som ett hedersuppdrag och man finner i äldre tid en tydlig tendens att som faddrar och framförallt som gudmor välja särskilt ansedda personer. Präst- och klockarefrun samt medlemmar av familjen von Liewen i Harbäckshult är t. ex. ofta antecknade som faddrar på 1780-talet. Bland övriga personer som vid flera tillfällen stått fadder märks två trädgårdsmästare på Lärkesholm liksom de båda gästgivarerna i Örkelljunga.

Genom kyrkoböckerna kan man bilda sig en uppfattning om den räjong inom vilka faddrarna hämtats:

År	från hemmaby	från övriga byar i socknen	från andra socknar
1730	54 %	44 %	2 %
1880	21 %	75 %	4 %
1905	38 %	54 %	8 %
1965	19 %	13 %	68 %

År 1730 var det framförallt i små folkfattiga gränsbyar som Krängelbygget, Drakabygget och Grytåsa, som man tog faddrar över sockengränsen. I stora gränsbyar som Ö. och V. Ringarp och Lärkesholm anmodades faddrar från hemmaby, grannbyar eller andra byar i Örkelljunga socken. Längre fram hämtades i något större utsträckning faddrar utsocknes ifrån. Liksom ifråga om giftermålen var det främst i de västliga grannsocknarna. Ännu i början

4. I kyrkoinventariet 1692 upptages "ett mässingsbäcken uti funten". Det ersattes senare av en enkel kopparskål. Efter att en följd av år ha använts som väggdekoration i kyrkan används mässingsbäckenet numera åter som dopfat i funten. Bäckenet, som är av s. k. nürnbergstyp från omkring år 1600, har en otydlig inskription.

av 1900-talet skedde fadderhämtningen i stor utsträckning ifrån det närmaste grannskapet. På grund av befolkningens utglesning i byarna under de senaste årtiondena och de ökade kontaktfälten har räjongen avsevärt vidgats. Medan endast 8 % av faddrarna hämtades från andra socknar 1905, var motsvarande antal 1965 inte mindre än 68 % av samtliga faddrar.

Med hänsyn till att släktofälten var begränsade, torde grannar och faddrar ofta varit samma personer. Möjligen har faddrarna i senare tid i större utsträckning hämtats bland släktingar än bland oskylda grannar. Enligt dopenkäten väljer man i våra dagar ofta faddrar representerande både moderns och faderns släkt, i främsta rummet mostrar, fastrar, morbröder och farbröder, men även barnets mor- och farföräldrar samt kusiner.

I äldre tid hölls barnet alltid vid dopet av en kvinna, och denna sed är alltjämt den vanligaste. Kvinnlig barnbärare omtalas i 28 av de 33 svaren i dopenkäten. Vid dessa dop var gudmodern barnets mormor i 9 fall, moster i

6 fall, farmor i 5 fall, faster i 4 fall, medan modern bar barnet i 4 fall. Det sistnämnda bruket torde i sin tur ha lett till att fadern numera också stundom bär barnet vid dopet. Enligt 4 av de 33 uppgifterna från 1965 var detta fallet i Örkelljunga.

Faddrarna och speciellt gudmodern kom även i fortsättningen att stå i ett nära förhållande till dopbarnen. Gudmödrarna brukade sålunda ihågkomma sina gudbarn på födelsedagarna (LUF 10076). Först vid barnens konfirmation löstes de i äldre tid formellt från sina religiösa förpliktelser gentemot sina gudbarn. Som en påminnelse om faddrarnas förpliktelser överlämnas numera ett s. k. fadderbrev till faddrarna efter dopakten. Detta är undertecknat av dopförrättaren och innehåller bl. a. dopritualets fadderförmaning.

Sammanfattningsvis torde man kunna säga, att fadderinstitutionen alljämt är levande i Örkelljunga församling. Att föräldrarna själva bär sina barn vid dopet är dock en förändring som strider emot den äldre praxis, som innebar att faddrarna trädde in vid föräldrarnas sida eller i deras ställe som garantier för barnets andliga välfärd. Å andra sidan har dopet genom föräldrarnas närvaro onekligen fått en vidgad betydelse som familjehögtid.

Dopseder

Livets högtider har av ålder varit förknippade med många sedvänjor och mycken folktro. Den bild av dopseden som kyrkoböckerna lämnar kompletteras för senare tid av traditionsuppteckningar liksom av den enkät rörande dopseder 1965 som författaren företagit.

Före dopet sökte man skydda barnet på olika sätt såsom genom att lägga stål i vaggan. En sagesman född 1833 omtalar att ”i en gård ett stycke från Harbäckshult brukade man alltid ha lyse tänt hela natten, när det fanns små barn, som inte var döpta. Man var rädd för att det kom ett troll, om det var mörkt, och bytte barn, lade sitt barn i vaggan och tog med sig människobarnet. Ett barn, som man trodde att skogarátet hade lagt i vaggan, kallade man ’bortbyting’ ” (LUF 9491).

Inte vem som helst släpptes in till det odöpta barnet. Det fanns de som hade ont i följe och onda ögon. Kanske är det en rest av sådan gammal folktro som ligger bakom det bruk som kallades ”lösa mössan”. Om en mansperson råkade komma in på ett ställe där det fanns ett odöpt barn tog man nämligen ifrån honom mössan och han måste lösa ut den med en slant. Om han vägrade hade husets folk rätt att behålla mössan (LUF 10174).

I en uppteckning av Eva Wigström från senare delen av 1800-talet heter det att ”när man i Örkelljunga läst och sjungit över det lilla barnet, innan

det ikläddes dopdräkten, lämnade fadern det i Frälsarens namn till jordegumman, vilken, när barnet var en gosse, satt i stugans högsäte iklädd manshatt och med påtagen morsk min, på det att gossen måtte bliva karl för sin hatt”.

Dopdräkten utgjordes i äldre tid av ett ”sveb” eller en mantel i vilket det hårt lindade barnet nedstoppades. I Norra Åsbo hade dessa dopmantlar en tämligen långsträckt form (Lindström). Någon dylik doppåse från Örkeljunga är dock veterligen ej bevarad.

När barndopen under 1900-talet åter förlagts till kyrkan har detta medfört att man på nytt lagt ner mycken omsorg på dopdräkten, som utgöres av en lång tyllklänning med skära eller ljusblå band, fig. 5. Många kyrkor äger numera dopdräkter som utlånas vid barndop. Så är dock ej fallet i Örkeljunga. Av de 33 familjer som besvarat dopenkäten uppger 12 att dopdräkten ärvt, 10 att den hyrts i en barnbeklädnadsaffär, 5 att den lånats, 4 att den var sydd i hemmet före dopet och 2 att den var nyköpt. En familj uppger att dopdräkten sytts av moderns brudslöja. I 6 av de fall där dopdräkten ärvt hade den brukats vid faderns eller moderns dop, medan den annars använts vid äldre syskons dop.

På en fråga i dopenkäten om barnets namn yppades före dopet svarade 17 familjer nej och 16 ja. I mer än hälften av familjerna har man således bibehållit ett gammalt bruk att tillkännage namnet först i samband med dopet. Det var i äldre tid sed att gudmodern under högtidliga former utfrågade föräldrarna om barnets namn på dopdagens morgon. Härom heter det i en uppteckning efter en sagesman född i Attarp 1865: ”När min bror Axel skulle döpas, var min faster Palla gudmor. På morgonen innan de skulle fara till kyrkan, föll Palla på knä vid sängen där barnet låg, och läste Fader Vår. Sen reste hon sej upp och vände sej till min far: ”Kära far och mor, vad ska barnet heta”? Far svarade: ”Axel”. Och mor svarade: ”Axel”. Sen for de iväg till prästen för att få barnet döpt” (LUF 10076).

Liksom i Eva Wigströms uppteckning gick många av de sedvänjor som förekom i samband med dopet ut på att söka ”säkra” barnets framtid i olika avseenden. Då man inte ville att barnet skulle komma att lida brist på bröd eller pengar lade man bröd på bröstet och pengar vid barnets fötter innan det fördes till dopet (LUF 10175). Mycket allmänt var bruket att mellan ”svebed” och ”lästen” vira in en peng i ett psalmboksblad. För den skulle man sedan köpa en ABC-bok. Då blev barnet ”lätrimmat” dvs. fick lätt för att lära. I ett svar i dopenkäten 1965 heter det att ”mormor hade bundit pengar på barnet, vilket skulle båda gott för framtiden”. En modern ”lyckopeng” brukar numera försäljas på BB. Enligt enkäten bar barnet en dylik lyckopeng i 20 fall medan 12 familjer svarar nekande på frågan.

5. Barndop i Boalt, Örkelljunga församling den 2 april 1967.

Faddrarna hade mycket att iakttaga. Gudmodern som bar barnet fick inte yttra något förrän hon gått över rinnande vatten — annars blev barnet sladdrigt. Faddern till en flicka skulle ha en pojkmössa i fickan under dopakten för att flickan skulle få "karatycke" (LUF 10172). Dopenkäten visar att många även känner till uppfattningen att "om man kastar dopvattnet i krusbärsbuskarna blir barnets hår lockigt".

Av barnets eget beteende under dopet tog man tydor. Mera på skämt säger man alltjämt att om barnet skriker under dopet kommer det att få god sångröst.

När gudmodern kom hem från kyrkan med barnet efter dopet överlämnade hon det till modern med en traditionell formel. Hon sade sig ha "fått en hedning, men lämnade en kristen". Sedan skulle hon "springa runt och hälsa på folket och prata och stå i" (LUF 10174). Dopklänningen hängdes efter hemkomsten så högt upp i taket man kunde. Därefter skulle en fadder binda ihop den så hårt att ingenting kunde komma in i den, heter det i en annan uppteckning (LUF 10175).

Om man bodde långt ifrån kyrkan brukade man enligt en sagesman, född 1863, bjuda in grannar och faddrar på gästgivaregården på förplägnad. I gengäld gav de inbjudna doppengar till gudmodern, som i sin tur lämnade dem till barnets föräldrar vid hemkomsten. Många gav en hel krona i doppeng, vilket var mycket på den tiden (LUKA 1494).

Enligt enkäten är det numera vanligt att ordna en släktmiddag i hemmet efter dopakten, varvid även goda vänner kan närvara. Officianten är därvid som regel ej inbjuden. Vid hemmadop är det däremot vanligt att man dricker kaffe tillsammans med prästen efter dopakten.

I samband med dopkalaset i hemmet överlämnas dopgåvor. Dessa utgöres liksom i äldre tid främst av pengar. Den vanligaste minnessaken är dopskeden, som omnämnes i 22 svar. Ett helt matbestick omnämnes som dopgåva i 7 fall, guldhjärta i 7 fall, bågare i 4 fall, kedja med berlock i 4 fall, ljusstake i 2 fall, silversparbössa i 2 fall, servettering i 1 fall. Fotoalbum avsett för de första åren omnämnes i 2 fall. Härjämte förekommer klädespersedlar och gåvor till själva dopkalaset som spettkakor, tårta och blommor.

Kyrktagning

I kyrkolagen av 1686 heter det: "Barnaföderskor skola hålla sig inne vid pass sex veckor efter födelsen, emedan en kristlig sedvana, tukt och ärbarhet så ock deras egen hälsa sådant fordrar; sedan tagas de i kyrka efter vanlighet". Genom denna bestämmelse gjordes den urgamla kyrktagningsleden till ett bindande påbud också i de forna danska provinserna. Först 1948 upphävdes lagföreskriften, ehuru gällande kyrkohandbok från 1942 fortfarande innehåller ett ritual för akten, med rubriken "En moders tacksägelse". Den fråga som här är av intresse är hur länge och i vilken utsträckning kyrktagning förekom i Örkelljunga församling.

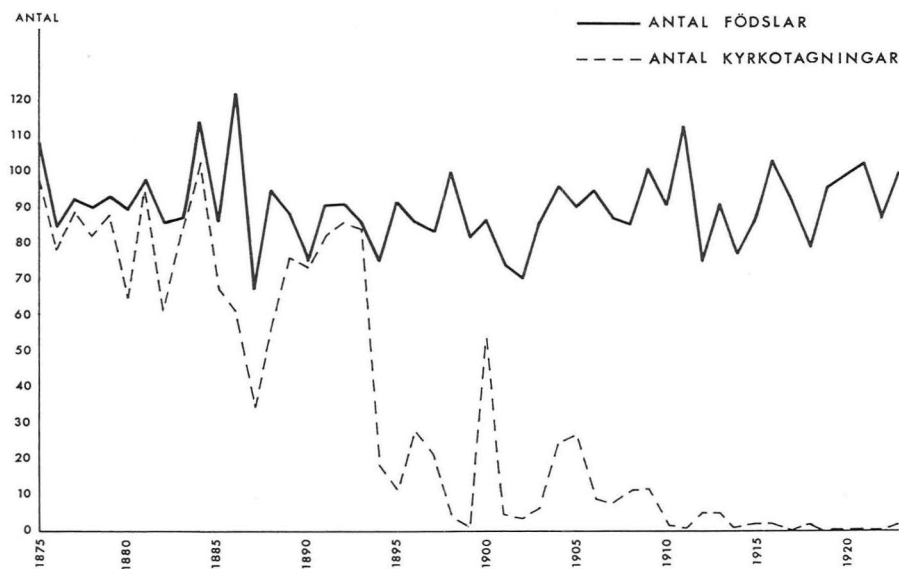
Det föreligger svårigheter att ge säkra svar, då anteckning om kyrktagning blott skett periodvis och tveksamhet kan råda om de förefintliga anteckningarnas konsekvens. Uppgifter om kyrktagning påträffas först under kyrkoherde Lars Trägårds korta tjänstetid i Örkelljunga 1840—1842. Enbart för år 1841 finns dock anteckningar för hela året. Efter de 96 födslar som ägde rum detta år finns uppgift om kyrktagning i 86 fall, eller 91.4 %. I 4 av de 10 fall varvid anteckning saknas hade nedkomsterna ägt rum utanför äktenskapet och i 1 fall hade modern dött. Om övriga (3 åbohustrur, 1 mjölnarehustru och 1 torparehustru) saknas anteckning om kyrktagning, vare sig detta beror på förbiseende eller att kyrktagning ej förekommit. Anteckningarna ger under alla omständigheter vid handen att leden vid denna tid var intakt och

att det främst var de mödrar som fött barn utom äktenskapet som sökte undandra sig den uppmärksamhet som kyrktagningen medförde.

I samband med ibruktagandet av nya kyrkoböcker 1864 finns kontinuerliga anteckningar om kyrktagning. Under tioårsperioden 1864—1873 har i genomsnitt 60 % av barnaföderskorna kyrktagits, under perioden 1874—1883 90 % och under perioden 1884—1893 84 %. Den låga frekvensen under första perioden beror säkerligen på bristande konsekvens i anteckningarna under prosten Rosenblads sista tid, då ett flertal ämbetsbiträden tjänstgjorde i församlingen. Kyrktagningsleden har av allt att döma varit tämligen intakt t. o. m. 1893, men därefter sker — mitt i kyrkoherde Buréns tjänstetid — en markant förändring, som ej kan tillskrivas brister i kyrkoböckerna. År 1894 sjunker nämligen kyrktagningsfrekvensen till 25 %.

Den märkliga ökningen av antalet kyrktagningar det första året på det nya seklet har som framgår av diagrammet fig. 6 ingen motsvarighet i någon stegrad nativitet. Möjligen har den höga kyrktagningsfrekvensen år 1900 (62 %) psykologiska orsaker. Det kan ha ansetts särskilt märkligt att föda barn detta år varför man velat iakttaga det gamla sedmönstret i hela dess utsträckning.

Under åren 1910—1918 förekom endast 1 à 2 kyrktagningar per år och 1919—1922 är inga kyrktagningar alls antecknade. Med en enstaka kyrktag-

6. Totala antalet födselar och kyrktagningar 1875—1923.

ning 1923 upphörde seden i församlingen. Till jämförelse kan nämnas att den sista kyrktagningen i Oderljunga församling är antecknad 1924.

Att söka finna ett samband mellan kyrktagningssedens upplösning i Örkelljunga och den sociala strukturen i församlingen är ej möjligt. Under brytningstiden förekom det att en hustru kyrktogs efter sina äldre barns födelse men ej efter sina yngre barns.

Som vi sett inträffade en mycket markant försvagning av seden 1894, samma år som järnvägen kom till bygden. Det ligger nära till hands att i detta sammanträffande även se ett orsakssammanhang. Nyinflyttade personer i stationssamhällena blev ofta normgivande i bygden och genom deras förebild kan seden ha brutits. Kyrktagningssedens upplösning var inte den enda förändringen inom kyrkolivet vid denna tid. Medan kyrkoherde Burén ännu 1891 kunde meddela att "vördnaden för gudstjänsten" ej avtagit måste han kort efter järnvägens tillkomst konstatera minskad kyrkogång till följd av den utomkyrkliga religiösa verksamheten. Men även andra faktorer bidrog här till. Det talas i ämbetsberättelserna om fester arrangerade av olika föreningar som drog folket ur kyrkan, om den långa kyrkovägen dvs. i verkligheten ökad bekvämlighet, livligt uppblomstrande hemslöjd med mera som tog allt mera av ortsbornas tid och kraft i anspråk (Bringéus 1950 s. 66).

Att just kyrktagningsleden kom att upplösas vid tiden omkring sekelskiftet sammanhänger givetvis även med sedens utformning liksom med dess innebörd och tolkning av folket.

En anteckning vid prostvisitationen i Örkelljunga 1822 antyder att kyrktagningsleden i allmänhet var stadd i förändring, om än ej i Örkelljunga. Det heter: "Barnakvinnors kyrktagning kan väl dock sällan begäras före den i kyrkolagen utsatte tid men beviljas icke och till denna förrättning nyttjas bönepall uti kyrkan. Ingen kyrktagning har härstädes skett hemma". Redan vid denna tid hade seden således blivit uppluckrad på sina håll. Den kunde äga rum i hemmet, vanligtvis i samband med barndop, varigenom den skedde mera oförmärkt. Akten kunde även flyttas från sin gamla plats vid kyrkans ingång (varifrån kvinnan av prästen ledsagades till sin bänkplats) till altarrunden. Den förra förändringen var närmast socialt betingad. Beträffande den senare förändringen kan man iakttaga regionala åtskillnader. Kyrktagningen i hemmen kom nämligen i främsta rummet att ske bland de mera välbärgade. Kyrktagningen vid altarrunden infördes i större delen av landet på grund av stiftsledningarnas åtgärder (Gustafsson 1956).

I Örkelljunga torde de nämnda förändringarna inte nämnvärt påverkat seden. Söndags- och fredagsdopens dominerande ställning vid 1800-talets slut enligt diagrammet fig. 1 lämnar ej stort utrymme för kyrktagning av modern i samband med hemmadop. Seden kan därför knappast ha urholkats genom

att kyrktagningen flyttades till hemmen. En ämbetsberättelse 1910 omtalar att kyrktagning i hemmen blott tilläts då modern var sjuk "eller någon annan tilltalande anledning förefinnes". Däremot synes kyrktagningens plats även i Örskelljunga enligt flera uppteckningar "i senare tid" ha flyttats från pallen vid kyrkoingången till altarringen. Tidpunkten för förändringen preciseras ej och uppenbarligen har den äldre sedvänjan kvarlevat långt fram, ty en sagesman född 1860 har kunnat berätta därom: "Kyrkotagning menade nog de gamle var en tacksägelseakt. Varje barnaföderska skulle tacka Gud för att hon åter var frisk och kunde vara med vid gudstjänsten. Kyrkotagningen skulle ske sex veckor efter barnets födelse. Före kyrkotagningen fick inte modern gå ur gårdsplanen. Begav hon sig ut till husdjuren eller ut på åkern, då kunde onda makter skada och förgöra henne. En icke kyrkotagen kvinna betraktades nog också som oren och fick därför icke komma ut bland folk. Kyrkotagningen tillgick så, att man ställde en bönpall under orgelläktaren i stora gången i kyrkan. Före mässan gick prästen ner dit och kvinnan kom fram och föll på knä där. Prästen läste en bön och tog sen kvinnan vid handen och ledde henne fram till den bänk där hon brukade sitta. Maken skulle alltid följa sin hustru till kyrkan när kyrkotagningen skulle äga rum" (LUKA 1289).

Den anförda uppteckningen visar hur kyrkolagens föreskrift rent konkret uppfylldes. I sex veckor skulle barnaföderskan "hålla sig inne" och därefter "gå i kyrke" som det hette. Men om ceremonins innebörd lämnar sagesmannen inte något entydigt svar. Kyrkotagningen beskrives både som en renings- och tacksägelseakt och en slags säkring mot onda makter. Tydligt är att reformatörernas framhållande av kyrkotagningen som en tacksägelseakt aldrig kunnat tränga tillbaka ceremonins äldre prägel av reningsakt. Den senare innebörden kunde ej motivera brukets bibehållande ur kyrklig synpunkt. I schartauanskt och gammalkyrkligt präglade bygder i södra Sverige har kyrkotagningen dock bibehållit sin ställning in i våra dagar (Bringéus 1961 s. 435).

2. DOPNAMN

Antal namn

För samma femårsperioder som tidigare redovisas i diagrammen fig. 7—8 och på sid. 27 antalet namn som givits barn födda i Örkelljunga församling 1730—1959. Därvid har bindestrecksnamnen under 1900-talet (t. ex. Maj-Britt, Karl-Erik) räknats som ett namn. Även vissa namnkombinationer under föregående sekel (t. ex. Carl Peter, Carl Magnus, Anna Maria, Anna Stina) har säkerligen använts som dubbelnamn vid tilltal liksom bindestrecksnamnen. I andra fall (t. ex. Johan August, Henrik Adolf, Nelly Gustafva) är det däremot tveksamt om så varit fallet (jfr Björck s. 152). Dessa kombinerade namn utan bindestreck har här räknats som två namn.

Som framgår av tabellen och diagrammet var det regel fram t. o. m. 1830-talet att ge gossebarnen blott ett namn i dopet. Flickorna fick ännu förbi seklets mitt som regel blott ett namn.

Under perioden 1855—59 förekom 2 namn vid 26 % av pojkdopen men blott vid 8 % av flickdopen. Under perioden 1880—84 var däremot 2 namn ungefär lika vanliga hos båda könen: 65 respektive 64 %. Under denna period börjar även 3 namn bli vanliga.

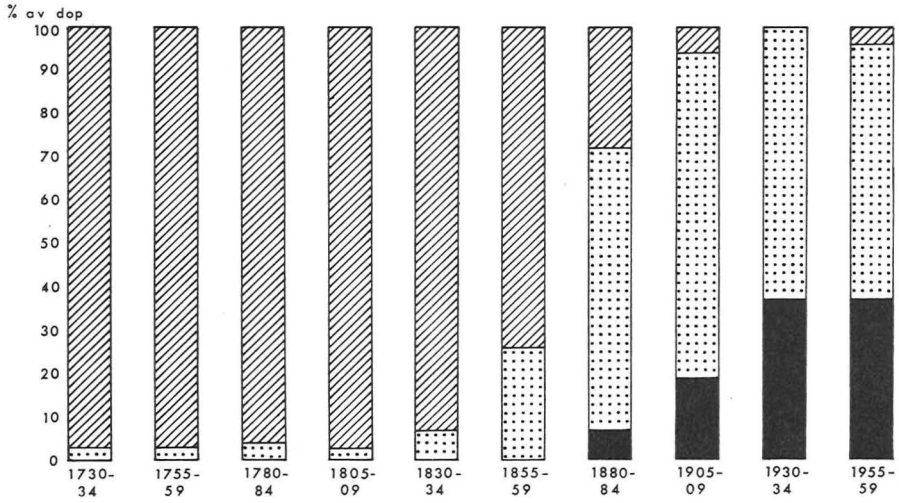
I fortsättningen blir 2—3 dopnamn allt vanligare och kulmen nås på 1930-talet. Under perioden 1930—34 förekommer endast ett enda ensamt namn nämligen Marianne, vilket har karaktär av dubbelnamn (jfr det engelska Mary Ann).

Som framgår av diagrammet visar förändringarna ifråga om antalet namn ungefär samma bild hos båda könen. Pojknamnen har dock något snabbare anpassats till modeutvecklingen än flicknamnen.

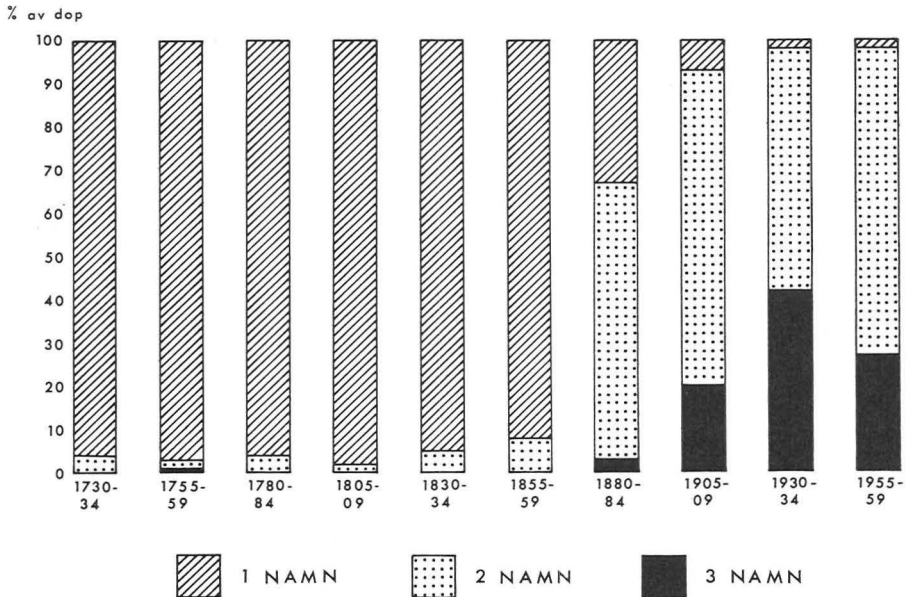
Liksom på andra håll i landet var det i Örkelljunga ståndspersonerna som introducerade bruket att ge barnen mer än ett namn. I början av 1700-talet var det framförallt baron von Liewen på Lärkesholm som gav sina barn 2 eller 3 namn. Även kyrkoherden och klockaren och någon enstaka ryttare lät sina barn få 2 namn.

Före 1818 var det uteslutande i familjer utanför allmogen som man gav barnen två namn i dopet: präster, klockare, kronolänsmän, uppbördsskrivare,

Manliga namn

Kvinnliga namn

7—8. Antal dopnamn i procent av antalet dop 1730—1959.

gästgivare samt militärer av olika grader. Dessa tillhörde folkgrupper med större rörlighet och möjligheter att ta upp nyheter än bönderna.

De första åbobarn som gavs två namn var söner till Johan Persson i Ekholm, födda 1818—1825. Denne åbo är emellertid tillika antecknad som "borgare" år 1818, vilket förklarar att just han blev föregångsman. I Ekholm hade f. ö. då redan en kvartermästare givit sina barn två namn. År 1825 låter två åboar i Harbäckshult sina söner få två namn, och 1827 följer tre åboar i Grytåsa, Skogen och Håleryd exemplet. Det nya brukets karaktär av modeföreteelse bland bönderna framgår av själva namnvalet som var mycket likformigt — Carl Peter, Nils Peter — medan namnvariationerna bland ståndspersonerna var betydligt större.

Fr. o. m. 1830 dristade sig även torpare att ge sina söner två namn i dopet. De var vanligen bosatta i sådana byar (t. ex. Ekholm och Harbäckshult) där detta namnskick tidigare introducerats bland bönder eller ståndspersoner.

Manliga namn

Period	1 namn	2 namn	3 namn	4 namn	Namn- stock	Binde- strecks- namn	Medel- tal namn
1730—34	112	4	—	—	34	—	1,0
1755—59	124	4	—	—	36	—	1,0
1780—84	115	5	—	—	27	—	1,0
1805—09	177	4	—	—	34	—	1,0
1830—34	198	16	—	—	32	—	1,1
1855—59	184	65	1	—	41	—	1,2
1880—84	77	156	7	—	74	—	1,7
1905—09	13	175	43	1	178	—	2,2
1930—34	2	138	82	—	145 (4*)	5	2,4
1955—59	6	116	72	1	144 (17*)	18	2,4

Kvinnliga namn

1730—34	119	5	—	—	33	—	1,0
1755—59	124	2	1	—	35	—	1,0
1780—84	136	5	—	—	35	—	1,0
1805—09	165	4	—	—	32	—	1,0
1830—34	201	10	—	—	39	—	1,0
1855—59	215	19	1	—	42	—	1,2
1880—84	76	147	6	1	98	—	1,7
1905—09	9	158	44	1	163	—	2,1
1930—34	3	103	77	—	166 (13*)	31	2,4
1955—59	2	149	57	1	149 (27*)	63	2,3

* Därav bindestrecksnamn

Namnval

Bland de principer som tillämpats vid namnval förtjänar uppkallningen efter äldre anförvanter samt bruket att använda almanackan som namnkälla särskild uppmärksamhet.

Att ge barnen namn efter någon avliden släkting var förr i tiden mycket vanligt. Man ville låta den döde leva kvar i namnet, därför "kallade man igen" (Hagberg 1937 s. 646 f.). Men seden fortlevde långt efter det att varje begrepp om dess ursprungliga betydelse gått förlorat. Då man i förkristen tid lät ett barn få en nyligen avliden frändes namn avsåg man uppenbarligen därmed att föra den avlidnes andliga kraft vidare (Ström s. 149).

I allmänhet uppkallades barn inte efter föräldrar. Dock hände det att gossebarn fick namn efter fadern, om denne avled före barnets födelse (jfr Wessén s. 18). Så var fallet några gånger i Örkelljunga under 1800-talet.

Vanligt var att barnet fick bära sin farfars eller morfars, resp. farmors och mormors namn. Beträffande gossebarn kan bruket konstateras i kyrkoböckerna i Örkelljunga åtminstone till 1800-talets mitt, eftersom man fram till den tidpunkten i regel bildade efternamn av faderns förnamn.

Flera exempel finns i Örkelljunga på att man uppkallat barn efter tidigare avlidna syskon. År 1820 fick t. ex. en åbosen namnen Oluf Gustaf. Gossen dog samma år men en broder som föddes 1831 fick övertaga namnen. Även denne avled och näste broder fick i sin tur namnet Gustaf. Senare blev det vanligare att uppkalla barn efter levande anförvanter. Uppkallningen efter avlidna syskon kunde ju lätt väcka tanken att det skulle gå den nye namnbäraren på samma sätt som den föregående (Møller s. 76).

Ej sällan uppkallades barnen efter sina faddrar, vilket var desto naturligare som dessa ofta utsågs inom släkten. I stället för direkt uppkallelse valde man dock under 1800-talet att blott alludera på tidigare burna namn eller att efterbilda dem i modernare form. Det räknades t. o. m. för uppkallelse om namnet endast började med samma bokstav t. ex. Ida efter Ingar. Som exempel på moderniserande efterbildningar kan nämnas att en flicka 1855 döptes till Beata, förmodligen efter sin mor som hette Bengta. En gosse döptes 1857 till Svante efter sin farfar som hette Sven. Ett flickebarn döptes 1857 till Helena troligtvis efter sin gudmor, som hette Elna.

Före 1830 förekom bruket att ge barnen namn efter födelse- respektive dopdagens namn i almanackan i Örkelljunga blott bland familjer utanför allmogen. Detta sammanhänger uppenbarligen med att almanackan ännu var föga spridd bland bönderna. Då almanackan nyttjas som namnkälla bland ståndspersoner var det ofta för det andra namnet, som ej brukades som tilltalsnamn. Exempel på dylika almanacksnamn är Corona, Zenobia, Claes.

Då almanackan användes som namnkälla behövde man ofta förenkla namnen. Petrus blev Per, Laurentius blev Lars, Paulus blev Pål, Andreas blev Anders, Benedictus blev Bengt, Nicolaus blev Nils. Man föregrep således den namnreform som skedde 1901. I kyrkoböckerna i Örkelljunga finner man åtskilliga namn som blott påminner om födelse- och dopdagens namn i almanackan. Som exempel kan nämnas Christina för Crispin, Emanuel för Emma, Elias för Esaias eller Martialis, Per för Peregrinus, Janne för Johanna, Alexander för Alexius, Oscar för Phocas. Vid ett tillfälle 1883 synes man rentav ha kastat om bokstäverna för att få ett mera passande namn. Ett på Leonardagen fött gossebarn döptes till Olander!

Bruket med 2—3 dopnamn i stället för 1 ökade behovet av nya namn. Som framgår av tabellen sid. 27 brukades under perioden 1855—59 inalles 42 olika flicknamn och 41 olika pojknamn i Örkelljunga. 1880—84 har flicknamnen ökat till 98 och pojknamnen till 74 stycken. Påverkan från almanackan märks nu i upptagandet av nya namn, framförallt kungliga, såsom Eugenia, Bernhardina, Josefina, Augusta, Mariana, Theresia.

Efter almanacksreformen 1901 finner man att den brukade namnstocken i Örkelljunga ökade starkt. Under perioden 1905—1909 var inte mindre än 341 namn i cirkulation (178 pojknamn och 163 flicknamn) emot 172 under perioden 1880—84. Almanackans namnlängd kom också efter 1901 att innehålla flera pojknamn än flicknamn.

Under perioden 1905—1909 finner man att vid 32 dop av 447 dopnamnet överensstämmer med almanackans namn på barnets födelsedag. Almanackan underlättade betydligt namnvalet efter reformen 1901. Men namngivningen är underkastad modets växlingar, och som vi skall se längre fram räckte den 1901 upprättade namnlängden inte till för att tillfredsställa människors önsningar i senare tid.

Namnpraxis

En god bild av namnskicket i Örkelljunga strax efter Skånes övergång till Sverige lämnar det s. k. jordrevningsprotokollet av 1671, en förteckning över samtliga gårdsinnehavare i socknen. I denna upptages inalles 274 personer varav 263 män och 11 kvinnor, alla änkor. De brukade namnen var blott 43 för männen och 7 för kvinnorna. Stavningen är i regel den svenska, utom ifråga om namnet Åge. De gamla danska namnformerna framgår däremot av den trohetsförsäkran bönderna i Örkelljunga undertecknade med sina bomärken 1677 (Bringéus 1950 s. 17). Här upptages namn som Jeppe, Bent, Peder, Svend. De olika namnens totala frekvens i jordrevningsprotokollet 1671 är följande:

Per	37	Hans	3	Jon	1
Nils	33	Johan	3	Lusse?	1
Sven	29	Sjunne	3	Magnus	1
Olof	24	Chresten	2	Marne	1
Bengt	15	Erik	2	Mattis	1
Jöns	12	Eskel	2	Simon	1
Tyr	10	Gunnar	2	Torsten	1
Åge	10	Helje	2	Troedt	1
Anders	8	Knut	2	Trüed	1
Kjell	8	Lars	2	— — —	
Jeppa	7	Pål	2	Pernilla	3
Måns	7	Unger	2	Bool	2
Brodde	5	Bastian	1	Christina	2
Gudmund	5	Bonne	1	Helena	1
Ingel	5	Föhne	1	Ingar	1
Axel	4	Håkan	1	Johanna	1
Berne	3	Ingmar	1	Setsa	1

Då efternamnen vid denna tid var bildade av faderns förnamn (patronymikon) kan man med ledning av jordrevningsprotokollet komma åt namnskicket ytterligare en generation bakåt i tiden. Exempel på efternamn är Andersson, Persson, Olsson, Jeppsson, Kjellsson, Sjunnesson, Svensson, Månsson, Bengtsson, Ågesson, Assersson. Med undantag av namnet Asser var namnen desamma som förnamnen 1671. Det enda typiska danska namnet är Ågesson, som var relativt vanligt, och Assersson som var mera ovanligt. De sju kvinnonamnen i Örkelljunga 1671 förekom vid denna tid både i Danmark och Sverige. Sannolikt var Pernilla ett vanligt namn vid denna tid.

För undersökningen av namnskickets utveckling i Örkelljunga från 1730 till våra dagar har de i kyrkoböckerna antecknade dopnamnen genomgått under 10 femårsperioder. I följande tabell redovisas de fem kvinno- och mansnamn som under de olika perioderna varit vanligast. Frekvensen anges i % av samtliga brukade namn. I de fall då flera namn har samma frekvens anföres samtliga namn.

Mansnamn %		Kvinnonamn %	
1730—1734			
Nils	16	Pernilla	13
Bengt	} 8	Sissa	9
Pehr		Kierstena	8
Sven	} 6	Annika	} 7
Elias		Bengta	

Mansnamn %		Kvinnonamn %	
1755—1759			
Pehr	13	Ellena	14
Bengt	12	[Per]nilla	12
Nils	} 8	Annika	9
Sven		Bengta	} 8
Elias	7	Sissa	
1780—1784			
Elias	} 10	Bengta	12
Pehr		Elna	11
Sven		Pernilla	10
Bengt	9	Johanna	9
Christen	8	Sissa	8
1805—1809			
Nils	15	Ellna	14
Johannes	11	Bengta	} 11
Pehr	9	Johanna	
Anders	} 8	Annika	9
Bengt		Sissa	8
Påhl			
1830—1834			
Johannes	16	Johanna	15
Bengt	} 9	Pernilla	10
Påhl		Catharina	} 8
Sven	8	Elna	
Christian	7	Bengta	7
1855—1859			
Carl	15	Johanna	12
Peter	14	Mathilda	10
August	12	Beata	9
Gustaf	10	Peternilla	8
Janne	9	Charlotta	7
1880—1884			
Johan	12	Hilma	7
Carl	10	Christin(a)	} 5
Arvid	6	Gerda	
Bror	5	Alma	} 4
Joel	4	Charlotta	
		Hilda	

Mansnamn %		Kvinnonamn %			
1905—1909					
Erik	5	Elisabet	}	6	
Georg	}	Ingeborg			
Gunnar		Linnéa	4		
Karl		Anna			
Nils	}	Elsa	}	3	
		Karin			
1930—1934					
Lennart	5	Ingegärd	}	4	
Bertil	}	Marianne			
Sven		Elisabet	3		
Arne		Inga			
Erik	Maj-Britt				
Nils	}	Ulla	}	3	
Stig					
Torsten					
1955—1959					
Anders	}	Karin	5		
Lars		}	Elisabet	}	4
Lennart			Eva		
Arne	}	Ingrid	}	3	
Ingvar		Inger			
Jan		Kristina			
Mats	}	Lena	}	3	
Tomas					

De olika frekvenstalen bör jämföras med namnstockens förändring enligt tabellen s. 27. Det ringa antalet namn under äldre tid medförde givetvis att många församlingsbor bar samma namn. I samma mån som namnstocken ökar sjunker de enskilda namnens frekvens. De mest populära flicknamnen i Örkel-ljunga under 1900-talet förekom sålunda ej vid mer än 6 % av antalet namn. I början av 1800-talet utgjorde däremot förekomsten av vardera av de båda namnen Bengta och Johanna inte mindre än 19 %.

För att skilja personer med samma namn måste man i dagligt tal tillgripa särskilda utvägar. Man kunde t. ex. ange vems son eller dotter man åsyftade ("Sven Pers Bengta") eller var vederbörande bodde ("Magnus i Jälla"). Hantverkare gick ofta under yrkesbeteckningar ("Skräddare-Ola"). Mycket vanligt var det dessutom att använda öknamn.

Namnlistan illustrerar både namnskicketets stabilitet och dess förändring. Det

finns namn, som bibehållit sin popularitet under mycket lång tid. Främst bland dessa är Nils, som brukats i Örkelljunga under alla undersökta perioder ifrån 1670-talet till våra dagar. Det ledande namnet på 1670-talet, Per, bibehöll sin popularitet under hela 1700-talet och återfinnes bland de vanligaste fem mansnamnen t. o. m. 1805—1809. Det uppträder därefter i formen Peter (ofta i dubbelnamn) för att under 1900-talet återtaga sin äldre form. En kvinnlig motsvarighet till de båda mansnamnen är Pernilla, vilket namn i något olika form finns med bland de vanligaste kvinnonamnen från 1600-talet till mitten av 1800-talet. Därefter försvinner det emellertid helt. Det har återkommit i modernt namnskick, dock ej i Örkelljunga under de undersökta perioderna.

Bland de stabila namnen märks även Bengt och Bengta, vilka båda återfinnes bland de fem vanligaste namnen t. o. m. 1830-talet. Bengt tillhörde som vi sett de brukligaste namnen i Örkelljunga redan på 1600-talet. Det har ehuru i mindre utsträckning nyttjats in i våra dagar utom på 1880-talet. Namnet Bengta förekom en gång även under perioden 1855—59, men därefter brukades det ej.

Till de karakteristiska namnen i Örkelljunga hör Elias, ehuru det ej synes ha lika gammal hävd som de tidigare nämnda. Det saknas sålunda i namnlistan från 1670-talet, men tillhörde under 1700-talet de vanliga namnen och var vanligt ännu 1830—34. Senare förekommer namnet blott 2 gånger under perioden 1905—1909. Som efternamn är Eliasson alltså vanligt i Örkelljunga, men det är således länge sedan detta namn utgjorde förnamn. Elias har en feminin motsvarighet i namnet Elna. Liksom mansnamnet uppträder det första gången 1730—34. I formen Ellena var det det vanligaste kvinnonamnet under 1750-talet. Efter 1800-talets mitt försvinner namnet och återkommer i sin ursprungliga form först på 1950-talet.

Det vanligaste förnamnet under dansk medeltid, Johannes, tillhör även namnstocken i Örkelljunga. Det är emellertid samtidigt ett utmärkt exempel på namnmoderniseringen. Vi möter det sålunda under 1600-talet och 1700-talets början i formen Jöns, vid 1700-talets mitt i formen Johan, under 1800-talets förra hälft i formen Johannes, under 1800-talets senare hälft i formen Janne och på nytt under 1950-talet i formen Jan bland de fem främsta mansnamnen. Däremellan uppträder det, ehuru mindre ofta, i formen John i början av 1900-talet samt Jean och Jonny på 1930-talet. Den kvinnliga motsvarigheten är Johanna, som förekommer redan i namnlistan 1671. Det toppar kvinnonamnen så sent som på 1850-talet. Sporadiskt har det brukats — troligen som andra namn — ännu fram på 1930-talet. Johanna tillhör som bekant de namn som fått en renässans i modernt namnskick, men det hade ej hunnit återupptagas i Örkelljunga under 1950-talet.

Till de stabila namnen i Örkelljunga hör även Sven, vilket förekommer från 1600-talet till våra dagar, med undantag av perioden 1880—84.

Även utanför de höfrekventa namnen finns stabila namn. Ett sådant är Lars, som förekommit kontinuerligt åtminstone från 1600-talets mitt till 1830-talet, varefter det försvinner för att återkomma på 1930-talet.

Bland de under hela 1700-talet omtyckta kvinnonamnen var Sissa. Det återfinnes ännu 1805—1809 bland de fem vanligaste namnen i Örkelljunga och brukades undantagsvis i formen Sissela och Cecilia under 1850-talet. Sporadiskt förekom Cecilia i början av 1900-talet men blir på nytt mera allmänt på 1950-talet. Med detta årtionde börjar som vi sett en renässans för en rad äldre namn.

I vad mån kan den stabila namnstommen i Örkelljunga ha varit representativ för skånska förhållanden? Brist på jämförelsematerial gör det svårt att besvara frågan. Några jämförelser med en namnlista från en slättbosocken i Kristianstads län 1770 ger dock underlag för vissa iakttagelser. I Löderups socken i Ingelstads härad finner man sålunda att Per och Ellina (Ellena) liksom i Örkelljunga tillhör de vanligaste namnen bland bönderna (Hanssen s. 448 ff). Bland mansnamnen är även Jöns, Sven och Nils vanliga liksom i Örkelljunga, men Anders tycks ha haft en betydligt starkare ställning på Österlen än i nordvästra Skåne. En tydlig skillnad märks ifråga om namnet Märten, som var mycket vanligt på Österlen, men nästan helt saknats i Örkelljunga. I Löderup var Mats ett vanligt namn på 1700-talet, men i Örkelljunga finner vi det först i den nya namnvågen på 1950-talet.

Det vanligaste kvinnonamnet i Löderup på 1770-talet var Karna. I denna form saknas det helt i Örkelljunga, men har en motsvarighet i Karina, vilket namn dock hade ganska låg frekvens. Det vanliga slättbonamnet Mätta saknas helt i Örkelljunga. I andra fall växlar blott namnformerna. Liksom Karna i Örkelljunga blir Karina, finner man att Marna blir Marina. Redan av det här anförda torde framgå att det funnits skillnader mellan slättbygdens och skogsbygdens namnpraxis.

Under 1880-talet blir de litterära idolernas namn även folkliga. Det fornordiska namnet Frithiof, som fick ge namn åt Tegnér's diktcykel från 1825 nyttjas i Växjö och Göteborg första gången 1828 i en lektors- respektive räntrmästarfamilj (Björck s. 148). I Örkelljunga uppträder namnet samma år, då kronolänsman Möller gav sin son detta namn. Länsmansfamiljen skilde sig märkbart från befolkningen i övrigt både ifråga om namngivning och faddrar vid dopen. Först på 1880-talet upptogs namnet Frithiof bland allmogen i Örkelljunga. Under åren 1880—84 förekommer det vid 7 tillfällen, men det förlorade snabbt sin popularitet.

Även namnet Axel blev omtyckt genom Tegnér. Hans dikt med detta namn

publicerades 1822. I Örkelljunga skulle det dock dröja till 1850-talet innan namnet upptogs och först på 1880-talet blev det via skillingtryck mera allmänt. Men liksom Frithiof försvann det därefter snabbt.

Det nordiska namnet Gunnar var enligt Otterbjörk sällsynt i vårt land ännu omkring 1870, men blev sedan populärt i vida kretsar genom Viktor Rydbergs dikt Snöfrid (1882) och romanen Vapensmeden (1891), där harpoplekarens son bär detta namn. I Örkelljunga förekom namnet första gången 1890. Under perioden 1905—1909 brukades det vid inte mindre än 14 tillfällen i församlingen.

Att skillingtryckens hjältar och hjältinnor inverkat på namnvalet är mycket påtagligt. I en visa låter det så här:

När kvällen stundar och bjuder vila,
Den sköna Anna åt lunden ilar
Att möta Alfred i dalens lund
Hon lovat komma i kvällens stund.

Under åren 1880—84 finner man för första gången namnet Alfred brukat vid 7 tillfällen. Namnet Anna introducerades i Örkelljunga redan under 1850-talet, men blev mera allmänt först under 1880-talet.

Exempel på andra skillingtrycksvisor är "Axel och Hilda". "Hjalmar och Hulda", "Edvin och Emma", "Selmas klagan" och "Kors på Idas grav", vari även namnet Alfred förekommer. Hilda förekommer i Örkelljunga 1855—59 i 3 fall och 1880—84 i 14 fall, 1905—09 i 2 fall, varefter det försvinner. Namnet Hjalmar, som icke påträffats under tidigare undersökningsperioder, brukades 1880—84 vid 14 barndop, men återkommer därefter först på 1950-talet vid 1 tillfälle.

Att tidningar och tidskrifter varit viktiga namnkällor får man ej heller bortse ifrån. Åren 1862—76 utgavs en barntidskrift som kallades Linnéa. I Lärkesholm firades årligen en Linnéa-fest i november i skolan, vars bibliotek hade samma namn (Svensson s. 67). Under perioden 1905—09 fick inte mindre än 28 flickor detta namn i dopet.

Det är inte först i våra dagar man återupplivat äldre försvunna förnamn. Under 1830-talet upptogs sålunda en rad bibliska mansnamn som ej hade äldre hävd i Örkelljunga: Abraham, Elias, Emanuel, Isak, Jakob, Thomas. En ny våg kommer i början av 1890-talet: Aron, Benjamin, Daniel, David, Efraim, Enoch, Esaias, Gabriel, Paulus, Samuel, Simon. Nu hämtades även kvinnonamn från bibeln: Ada, Ester, Judit, Naemi och Ruth. Denna renässans för de bibliska namnen i väckelsens spår kännetecknade stora delar av vårt land.

1800-talet var inte blott väckelsens århundrade utan även nationalismens. I Örkelljunga liksom annorstädes hängde ofta oljetryck av den kungliga familjen på väggarna och de kungliga namnen började nu upptagas även bland allmogen. Kunganamnet Karl hade under 1700-talet blott nyttjats vid ett tillfälle i Örkelljunga, då en son till kyrkoherden döptes. Under perioden 1805—09 erhöll en son till en artillerist detta namn, men under perioden 1830—34 får inte mindre än 10 åbosöner namnet, och 1855—59 förekommer det 46 gånger och då även bland torpare. Carl XIV Johan och Carl XV var båda populära kungar, efter vilka man uppkallade sina barn.

Men det fanns även andra idoler bland folket under 1800-talet. Man kan t. ex. peka på nykterhetskämpen Peter Wieselgren och väckelsemannen Peter Lorentz Sellergren. Båda har uppenbarligen i hög grad bidragit att göra namnet Peter populärt. Under perioden 1805—09 saknades denna namnform helt i Örkelljunga, men 1830—34 förekommer den 10 gånger och 1855—59 inte mindre än 42 gånger, medan samma namn 1880—84 blott förekom vid 3 tillfällen. Även det ovanliga namnet Lorentz uppträder vid ett tillfälle 1830—34.

Ett modenamn, som på 1880-talet fick stor popularitet, var Bror. Det brukades under perioden 1880—84 vid 20 barndop i Örkelljunga. Enligt Otterbjörk gavs detta namn ursprungligen till den yngre sonen i en familj (lillebror), men det kunde under 1800-talet ibland brukas även som första namn. I Örkelljunga finner man Bror som första namn i dubbelnamn av typen Bror Emil, Bror Julius. Oftast har det använts om en yngre son, men även äldste sonen har kunnat få namnet Bror i dubbelnamn. Fjärde eller femte barnet kunde kallas enbart Bror. Under följande undersökningsperiod förekommer Bror blott vid 1 tillfälle, vilket kan te sig överraskande då namnet infördes i almanackans namnlängd 1901. Å andra sidan öppnade almanackan nya möjligheter vid namnval, varför man i fortsättningen ej behövde tillgripa den enkla utväg detta namn erbjöd. Exempel på nya almanacksnamn som upptogs i Örkelljunga är Algot, Assar, Bertil, Birger, Börje, Gunnar, Håkan, Astrid (efter 1905), Elsa, Göta, Karin, Linnéa.

I emigrationens spår följde en strid ström av namn med engelskt eller amerikanskt ursprung. Exempel från Örkelljunga är Arthur, Clarens, Harry, Henry, Louis, Royal, Scharles (obs. stavningen efter uttalet), Ally, Betty, Clary, Ellen, Golly, Sarry. Bland kvinnonamnen uppträder nu även en mängd smeknamn eller kortformer: Ammy, Ella, Elsi, Lilly, Lisa, Nanni, Ninni, Sanda, Thea. En ny våg av angloamerikanska namn har påverkat namnskicket i vårt land under de senaste årtiondena. Efter andra världskriget har genom inflytande från radio, film, veckotidningar och TV sådana namn blivit ytterst vanliga. Exempel från Örkelljunga är Benne, Bill, Dick, Gerry, Jack, Kennet, Kent, Kimmy, Morgan, Roger, Roy, Tommy och Villy. Bland flicknamn kan näm-

nas Alice, Carole, Christel, Daysy, Devi, Estelle, Evy, Goldi, Jane, Kate, Kit, Lilly, Lissie, Violet.

Medan man i äldre tid hade ett tämligen lokalbundet namnskick har utvecklingen under 1800-talet gått mot allt större nationell likformighet och under de senaste årtiondena har namnskicket rentav fått internationell anstrykning. Förhållandena i Örkelljunga torde härvidlag spegla utvecklingen i stort. En nyligen publicerad namngeografisk studie för vissa namn som blev populära under 1800-talet vittnar dock om att modenamnens utbredning ingalunda varit allmän. Namnet Betty, som är en engelsk kortform av Elisabeth eller en smekform av Beata (Otterbjörk s. 147), förekom i början av 1800-talet blott i övre västsverige och hade år 1860 därjämte blott hunnit bli allmänt i västskåne. År 1890 uppträder det även i östra Skåne och Blekinge, medan det i östligare delar av landet blir allmänt först under 1900-talet (Ejdestam s. 46 ff). I Örkelljunga möter vi namnet 3 gånger under perioden 1880—84, vilket stämmer väl in i den tidsgeografiska helhetsbilden.

Namnet Svante fanns 1860 blott i två begränsade utbredningsområden i landet, ett västgötskt och ett nordskånskt (Ejdestam s. 49 ff). Det är därför helt i sin ordning att namnet i Örkelljunga förekommer i två fall under perioden 1855—59. Först vid seklets slut och 1900-talets början sprids detta namn även till de östligare och nordligare delarna av landet. Namnet Severin som aldrig blev vanligt i Skåne påträffas här först 1890 (Ejdestam s. 52 f). I Örkelljunga återfinnes det blott i ett fall under perioden 1905—09. Medan den geografiska faktorn ännu under föregående sekel således var av avgörande betydelse för upptagandet av nya modenamn, torde dylika rumsliga olikheter i våra dagar ha blivit allt mindre.

3. VIGSEL OCH GIFTERMÅL

Tidpunkt för vigsel och lysning

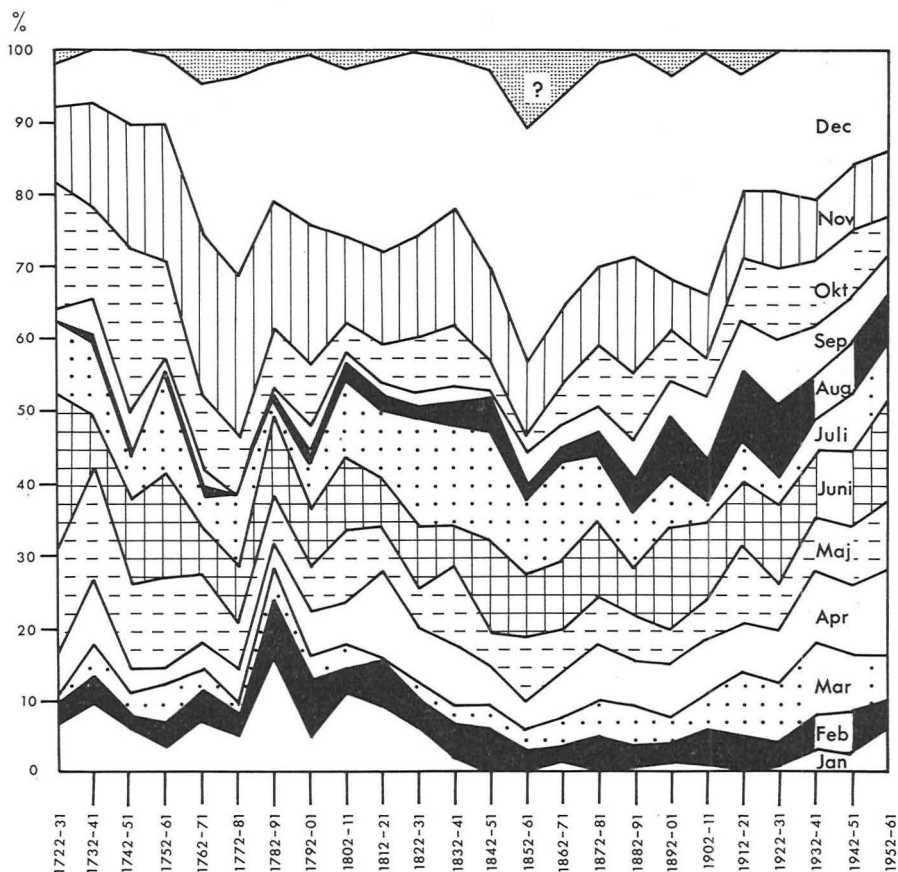
I en jordbrukssocken som Örskelljunga är det naturligt, att vigsel och bröllop förlades till relativt lediga tider i arbetsåret. Diagrammet, fig. 9, visar med all önskvärd tydlighet att man i äldre tid blott mycket sällan förlade vigslarna till de arbetsfyllda månaderna augusti och september.

Tidpunkten för vigslarna måste även anpassas till mattillgången. Därför förlades sådana händelser ej utan tvingande skäl till senvintern, då man ofta hade magra djur och ont om spannmål. Under denna tid inföll även fastan och då var i äldre tid vigslar ej tillåtna. Lämpliga tider var däremot försommaren, då det var lätt att inkvartera bröllopsgäster i oeldade utrymmen, men framförallt hösten, då man hade gott om mat.

Vigslarnas årstidsrytm återspeglas tydligast under 1700-talet och 1800-talet, medan fördelningen på årets månader senare blir jämnare. Under den första tioårsperioden 1722—1731 är mer än 50 % av vigslarna förlagda till första halvåret. Av dessa ägde 21 % rum i juni månad. I fortsättningen ökar höstvigslarna mer och mer och under perioden 1772—81 är knappt 30 % av vigslarna förlagda till första halvåret. Under denna period dominerar december- och novembervigslarna med 27 respektive 22 %. Decembervigslarna dominerar ända fram till sista undersökningsperioden 1952—1961. Men även januarivigslarna var fram till 1800-talets mitt ganska talrika. Att de därefter nästan helt upphör kan bero på kyrkliga önskemål att lysning och vigsel borde äga rum samma år (jfr LUF 15002).

Den höga vigselfrekvensen i december sammanhänger givetvis med julhelgen, som var årets främsta festperiod bland bönderna. Då hade man mat i huset och ledig tid. De flesta vigslarna skedde mellan jul och nyår.

Trots att man under 1940- och 1950-talet gifter sig i ungefär lika stor utsträckning under alla årets månader finns alltså ett tydligt samband mellan vigslar och årshögtider. Månaderna april, juni och december, då påsk, midsommar och jul infaller, sker 62 % av vigslarna. Medan midsommarvigslarna tidigare aldrig översteg 22 % av samtliga vigslar i juni, har de under perioden 1922—1961 ökat till 44 %. Här är det icke längre de praktiska syn-

9. Vigslarnas procentuella fördelning på årets månader 1722—1961. Kumulativt diagram.

punkterna som varit avgörande utan mera känslomässiga, ”romantiska” skäl har spelat in. Midsommarbröllopet står högt i kurs i Sverige numera.

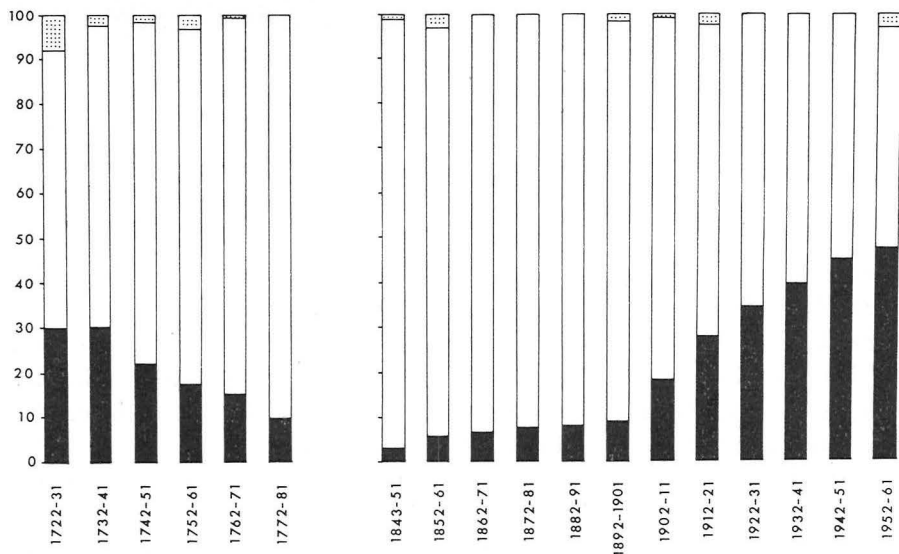
Beträffande de olika sociala skiktens val av tidpunkt för vigseln är intet speciellt att utläsa. Under 1700-talet gifte sig ”fint folk” i Örkelljunga huvudsakligast under perioden september—januari. Under 1800-talet vigdes församlingens ståndspersoner under alla årets månader.

Lysningen, som alltsedan medeltiden föregår vigseln, anpassades efter den planerade tidpunkten för vigseln. Hade vigseln ej hunnit ske 4 månader efter sista lysningsdagen måste lysningen göras om. Lysningen utsattes dessutom så att den inföll vid ny, dvs. under den tilltagande månfasen. Detta framgår med all tydlighet vid en jämförelse mellan almanackan och kyrkoböckernas

uppgifter om datum för första lysningsdagen. Det procentuella förhållandet mellan lysning i ny och nedan i Örkelljunga från 1720-talet till våra dagar redovisas i fig. 10. Tendensen att ta ut lysning på ny ökar kraftigt, från 1740-talet fram till 1781, när uppgifterna i kyrkböckerna upphör. Mellan detta årtal och 1843, då uppgifter på nytt finns tillgängliga, var lysning på ny med stor sannolikhet överväldigande stor. Under perioden 1843—1851 ägde 97 % av alla lysningar rum i ny. Seden håller i sig relativt konstant och först under 1900-talet har denna sedvänja successivt övergivits. Diagrammet visar tydligt sedens karaktär av nyhet som trängde igenom på 1700-talet. En motsvarande undersökning i en mellansvensk socken visar, att seden att ta hänsyn till månens ställning vid lysningen här upphörde redan på 1840- och 50-talet (Halldén s. 117).

Att "trolovningar och vigslar... sker i ny det har sina naturliga orsaker" heter det vid biskopsvisitationen i Örkelljunga 1698. Med äktenskapet var barnalstringen förbunden. "När man sår och sätter måste det vara på ny för att det skall blomma" heter det i en uppteckning från Örkelljunga (LUF 15002). Samma regel gällde i äktenskapet: "Lysningen togs alltid ut på ny. Om det blev glyttar, blev de mörka i hyn om lysningen var i ned" (LUF 15002).

När det skulle "ljusas" gick paret till prästen "antingen tidigt en morgon

10. Procentuell andel lysningar på ny (vit del av stapeln) och lysningar på nedan (svart del av stapeln) samt okända (prickad del av stapeln) 1722—1781; 1843—1961.

eller sent en kväll, så att ingen kunde se det. Lysningen skulle vara en hemlighet ända till prästen läste opp den från predikstolen” omtalar en sagesman född 1860 (LUKA 1288). Ett villkor för lysningen var ej blott att de båda kontrahenterna hade uppnått lagstadgad ålder utan även att de kunde sina kristendomsstycken. Den siste präst som brukade förhöra lysningsparen på katekesen var prosten Rosenblad (LUKA 1289—1290, 1493), Denne var även den siste kyrkoherde som — fram till löneregleringen 1873 — uppbar särskilda förrättningsavgifter. Erläggandet härav var en skyldighet som man gärna sökte komma undan. För att trösta en bedrövad änkeman lär prosten Rosenblad en gång ha gjort avkall på sina lysningspengar med orden: ”Gift dej en gång till så skall jag lysa gratis för dej!” (LUKA 1497).

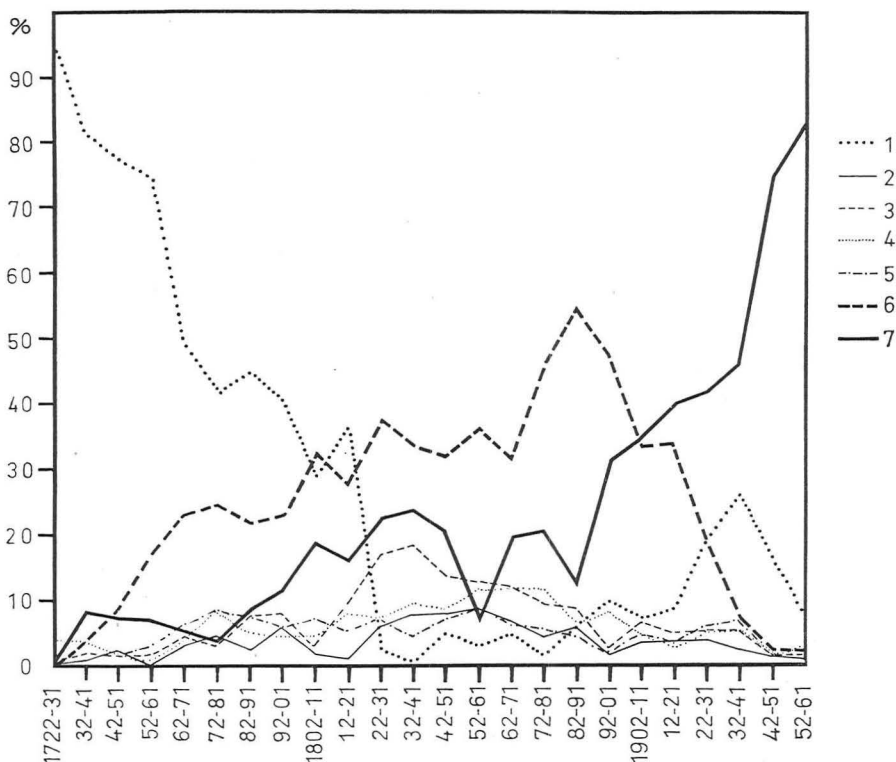
Avgifterna till klockaren för lysningar till äktenskap reglerades 1883 så att 4 kr skulle betalas av hemmansägare, arrendatorer och näringsidkare, 3 kr av torpare och 2 kr av arbetare och andra. Ännu efter det att övriga förrättningsavgiften indragits 1891 bestod lysningspengarna som då bestämdes till 4 kr för hemmansägare och 3 kr för övriga (Bringéus 1950 s. 176).

På lysningsdagarna sökte lysningsparen i äldre tid undvika uppmärksamhet. I stället för att gå till sin egen kyrka gick man till Hishult eller Rya omtalar en sagesman (LUKA 1489). Numera är det sed att lysningsparen är närvarande vid den högmässogudstjänst då lysningen tillkännagives första gången. Lysningen meddelas vanligen även i ortstidningarna med uppgift om dag och plats för ”mottagning” eller ”lysningsskaffe” varvid släkt och vänner har möjlighet att göra sin uppvaktning.

Vigseldag och vigselplats

Under perioden 1722—31 skedde 95 % av alla vigslar i Örkelljunga på söndag och helgdagar. Detta sammanhänger med att vigseln ägde rum i samband med församlingsgudstjänsten. Före högmässan sammanvigdes kontrahenterna framför altaret och efter predikan utfördes brudmässan, vilken följdes av nattvardsgång. Brudfolket hade en särskild hedersplats i kyrkan. Kyrkoräknenskaperna 1709 omtalar, att snickaren Adam Stegen i Lund erhållit betalning bl. a. för vardera av de främsta bänkarna i kyrkan, som brukades till ”brude- och barnekvinnestolerum”. År 1735 förfärdigade snickaren Falk ”en ny brudestol med bildverk” för 12 daler.

Genom 1693 års kyrkohandbok lösgjordes emellertid vigselakten från nattvardsgången och därigenom öppnades även möjligheter att förlägga vigseln till annan plats än kyrkan. Detta blev framförallt vanligt i städerna. De 5 vardagsvigslarna i Örkelljunga under perioden 1722—31 (4 på en onsdag,

11. Den procentuella fördelningen av 4604 vigslar på veckodagar i tioårsperioder 1722—1961 i Örkelljunga församling. 1 = sön- och högtidsdag, 2 måndag, 3 tisdag, 4 onsdag, 5 torsdag, 6 fredag, 7 lördag och dag före högtidsdag.

1 på en torsdag)visar sig ej heller vara ordinära allmoge vigslar. Av brudgummarna var en klockare, en inspektor på Lärkesholm, en verkmästare och två änklingar.

Diagrammet fig. 11 visar hur söndagsvigslarna minskar under 1700-talet. Detta sammanhänger med att vigslarna flyttades från kyrkan till hemmen. Under tioårsperioden 1773—82, den enda under vilken vigselplatsen antecknats i kyrkoböckerna, uppgick hemmavigslarna till 56 % och kyrkvigslarna till 20 % medan vigselplatsen i övriga fall är okänd. År 1783 måste kontraktsprosten vid en visitation förmana församlingsborna att "vigslar och barndop ej göras vana av att hållas hemma". Utvecklingen kunde dock ej hejdas. Vid visitationen 1801 uppgives att "vigsel förrättas mest hemma för att undvika kostsamma bröllop". Under perioden 1822—31 sjönk söndagsvigslarnas antal till under 3 % och följande tioårsperiod ytterligare. Vid prostvisitatio-

nen år 1836 blev även svaret på frågan om vigselns plats: "I hemmet eller prästgården". Vid prostvisitationerna 1864 och 1868 meddelades att vigseln förrättades "i prästgården, någon gång i hemmet, mera sällan i kyrkan". Vid visitationer 1879 och 1889 uppgav pastor, att "vigsel förrättas efter regeln i kyrkan, någon gång i hemmen". Hemmavigslarna var nu säkerligen här som på andra håll vanligast bland mera välbärgade (Gustafsson 1950 s. 114 ff.). Detta stämmer även med traditionsuppteckningarnas uppgifter. En sagesman född 1860 i Örkelljunga omtalar: "I min barndom förekom ofta vigsel i kyrkan. Prästen ville, att vigseln skulle ske i kyrkan" (LUKA 1288). Uppenbarligen fanns det dock en viss social skillnad. En annan meddelare, född samma år uppger att "fattigt folk gifte sig nog mest i prästgården, men de som var 'behållna' hade i regel bröllop i kyrkan. Bröllop hölls mest på fredagar, då kunde det vara ståtligt värre med tärnor och marskalkar" (LUKA 1289). Förhållandena i Örkelljunga svarade i detta avseende helt emot utvecklingen i stort (Gustafsson 1950 s. 110).

Kort efter sitt tillträde till församlingen hösten 1878 meddelade kyrkoherde J. A. Burén vid sockenstämma "att han vore villig att avstå från den vanliga avgiften för förrättningar på söckendag om församlingen för sin del ginge in på att få dem utförda på den vanliga expeditionsdagen eller fredagen". Detta erbjudande synes ej ha varit utan effekt, ty fredagsvigslarna nådde nu sin kulmen, 55 %.

Även övriga söckendagar kunde väljas till vigselfredag. Diagrammet visar att framförallt lördagsvigslarna var talrika. I början av 1900-talet skär fredags- och lördagskurvorna varandra och samtidigt som fredagsvigslarna minskar ökar lördagsvigslarna i så stor utsträckning att de nästan når upp till samma nivå som söndagsvigslarna en gång haft. Ökningen sker ungefär samtidigt med järnvägens tillkomst, alltså vid en tidpunkt då många förändringar skedde i bygden. Efterhand som arbetstiden reglerades blev lördagen den naturliga vigselfredagen.

Vigslar på måndag—torsdag har aldrig varit vanliga i Örkelljunga. På 1820- och 1830-talet förekom dock ganska många tisdagsvigslar. Någon "förkastad" veckodag synes å andra sidan ej heller ha funnits. Däremot tycks man mindre gärna ha valt den 13:e dagen i månaden som vigselfredag. Av de 4.604 vigslarna under tiden 1722—1961 har endast 103 ägt rum denna dag, vilket således är 1/46 av samtliga bröllop i stället för normalt 1/30 (jfr Bringéus 1952 s. 214).

Under 1800-talets slut gifte sig som vi sett fattigt folk mest i prästgården och "behållna" i regel i kyrkan. I de fall då bruden var gravid föredrog man även att viga i tysthet i prästgården.

I en ämbetsrapport 1944 uppgives att ungefär lika många vigslar ägde

rum i kyrkan som i prästgården, medan vigslar i hemmen aldrig förekom. År 1950 heter det att vigslarna i prästgården var något allmännare än i kyrkan. Under 1960-talet har däremot kyrkan blivit den vanligaste platsen för vigseln.

Borgerlig vigsel som från 1908 varit möjlig för varje brudpar som så önskat har i Örkelljunga förekommit mycket sällan. I en ämbetsberättelse 1912 uppgives att sådan vigsel förekommit då någon av kontrahenterna vistats i Amerika. Under perioden 1938—1959 förekom 12 borgerliga vigslar. Frikyrklig vigsel ägde första gången rum 1954 och har senare förekommit några gånger. Då kontrahenterna varit utländska medborgare tillhörande romersk-katolska eller grekisk-ortodoxa kyrkorna har vigseln utförts av präster tillhörande respektive kyrkosamfund på annan ort.

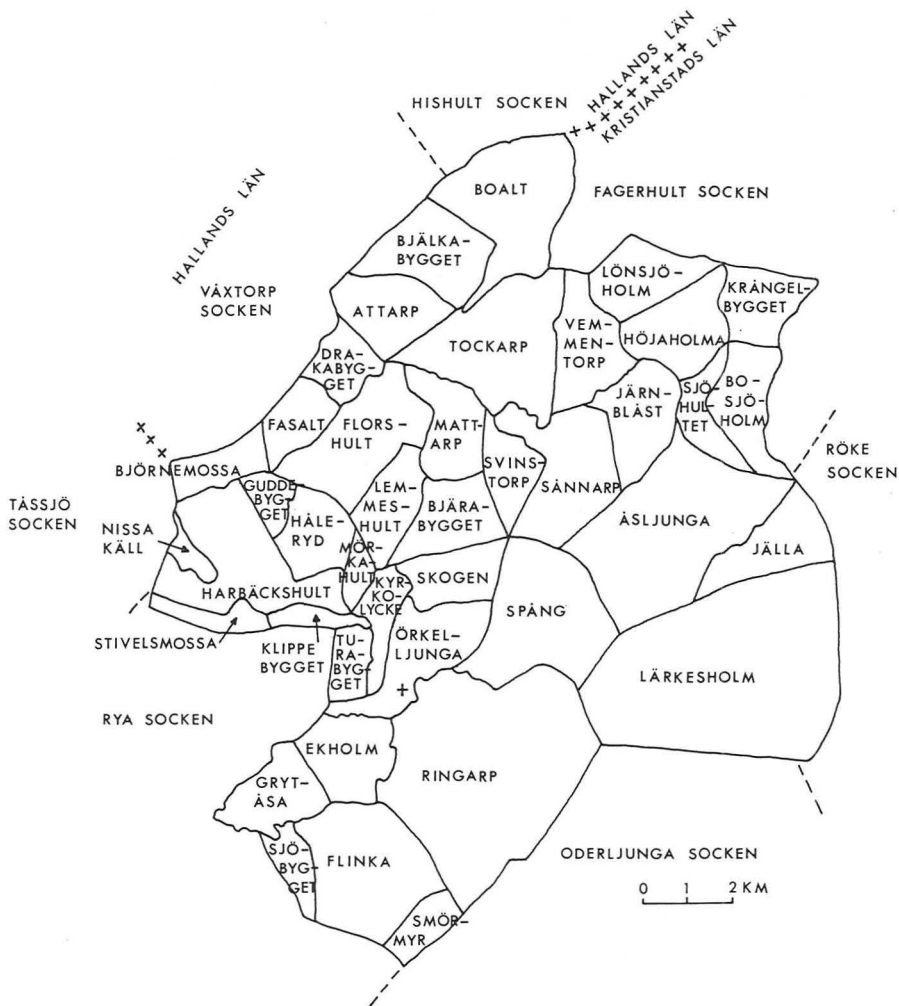
Giftermålsfält

Genom att kontrahenternas bostad i de flesta fall antecknats i kyrkoböckerna i Örkelljunga alltifrån 1722 kan man få en pålitlig uppfattning om giftermålsfältets omfattning och växlingar under olika tider. I verkligheten måste dock undersökningen inskränkas till kvinnornas giften, enär anteckningar om lysning och vigslar är förda i kvinnans hemförsamling. De fall där männen i Örkelljunga gift sig med kvinnor från andra socknar kan ej utan svårigheter klarläggas. Även kyrkoboksmaterialet i Örkelljunga är behäftat med vissa svagheter. Vid flera tillfällen är kontrahenternas bostad ej utsatt. Särskilt ofta är detta fallet under perioden 1772—1821. För att kunna medtagas i undersökningen har anteckning måst finnas om *bådas* hemvist. Övriga fall har sammanförts i en grupp okända fall.

V. och Ö. Tockarp, V. och Ö. Spång, V. och Ö. Ringarp, V. och Ö. Flinka samt Stora och Lilla Bjälkabygget har på grund av otillräcklig specificering måst sammanföras till en enda by, här kallad Tockarp, Spång, Ringarp, Flinka respektive Bjälkabygget. Församlingen omfattar därigenom 41 byenheter, vars namn och läge framgår av kartan fig. 12.

För att få en klar bild av utvecklingen, baserad på ett tillräckligt stort material har undersökningen uppdelats i fyra femtioårsperioder: 1722—1771, 1772—1821, 1822—1871, 1872—1921. Huvudresultatet av undersökningen redovisas i tab. s. 46 och på kartorna fig. 13—20 medan en detaljerad redovisning överlämnats till Folklivsarkivet i Lund.

Studerar vi först de insocknes giftermålsförbindelserna, finner vi att dessa uppgick till mer än 80 % ännu så sent som 1871. Det är en hög siffra, men i konservativa delar av vårt land var sockenendogamin ännu mera på-

12. Byarna i Örkelljunga församling. Beträffande sammanslagna byar se s. 44.

fallande. I S. Unnaryd i Västbo härad i Småland uppgick den till inemot 85 % under åren 1750—1825 (Bringéus 1967 s. 61 f.). I Orsa socken i Dalarna uppgick de insocknes giftermålen under två undersökta perioder i slutet av 1700-talet och under 1800-talets förra hälft till hela 99 % (Säve s. 20).

I själva verket var dock giftermålsfälten ännu snävare begränsade än till socknen. Tab. s. 46 visar, att ca 43 % av vigslarna under den första perioden skedde mellan kontrahenter från samma by. Ännu under perioden 1822—1871 var dylika inombysgiften nästan lika allmänna, men under följande fem-

tioårsperiod inträder en minskning. En granskning av förhållandena i våra dagar skulle sannolikt visa att inombysgiftena minskat mycket starkt beroende dels på att befolkningen i byarna sjunkit dels på den ökade befolkningsrörligheten och de vidgade kontaktmöjligheterna.

Absoluta tal

År	Samma by	Inom sn	Grann sn	Annan sn	Okänt	Totalt
1722—1771	255	238	54	8	45	600
1772—1821	299	271	70	10	95	745
1822—1871	362	357	105	36	36	896
1872—1921	362	372	148	141	31	1054

Relativa tal (%)

År	Samma by	Inom sn	Grann sn	Annan sn	Okänt	Totalt
1722—1771	42,5	39,7	9,0	1,3	7,5	100
1772—1821	40,1	36,4	9,4	1,3	12,8	100
1822—1871	40,4	39,9	11,7	4,0	4,0	100
1872—1921	34,4	35,3	14,0	13,4	2,9	100

Särskilt betecknande var inombysgiftena för Lärkesholms by. Detta sammanhänger tydligen med den avvikande prägel denna by intog. Den tillhörde helt och hållet säteriet med samma namn och befolkningen utgjordes utom av herrskap och tjänstefolk på säteriet nästan enbart av torpare. Inte mindre än 65 % (270 st.) av lärkesholmskvinnornas giften under tiden 1722—1921 var inombysäktenskap. Av en uppteckning framgår att man fortfarande erinrar sig detta stora ingifte på Lärkesholm (LUF 15002).

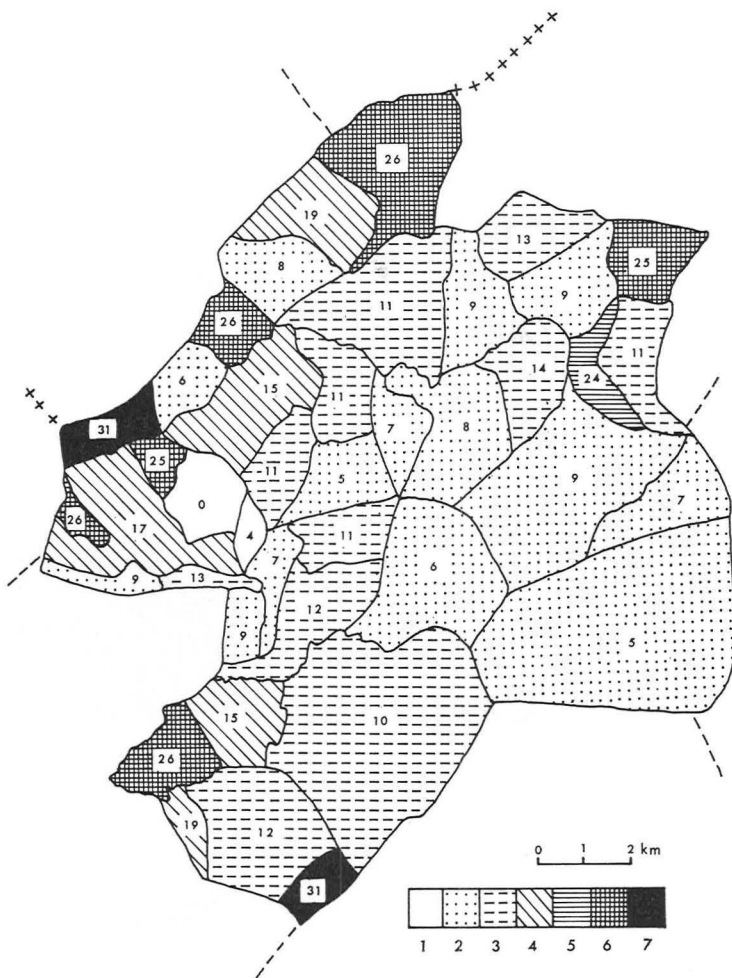
Även i andra byar var byendogamin omfattande: Spång 47 %, Bjälkabygget 45 %, Ringarp 42 %. Sannolikt beror de höga siffrorna i dessa fall dock på att det här rör sig om sammanslagna ”dubbelbyar”. Två byar, Mattarp och Harbäckshult, har dock haft en betydligt större del ingiften än övriga större byar inom församlingen. Det totala antalet vigslar inom dessa byar är så pass stort att det inte kan bero på en ren slump. Att finna bestämda orsaker är svårt. Som förklaring till byendogami har man pekat på strävan att genom giftermål slå ihop kraftigt uppdelade tegar samt en stark bygemenskap (Wikman s. 366 ff.). Det är dock ovisst om detta gällt i de nämnda byarna i Örkelljunga. Byendogamins relativa omfattning i socknen under hela undersökningsperioden 1722—1921 framgår av kartan fig. 13.

Vänder vi oss till örkelljungakvinnornas äktenskapsförbindelser över socken-

13. Andel vigslar (procent) mellan kontrahenter från samma by 1722—1921. 1 = 10—19 %, 2 = 20—29 %, 3 = 30—39 %, 4 = 40—49 %, 5 = 50—59 %, 6 = 60—69 %.

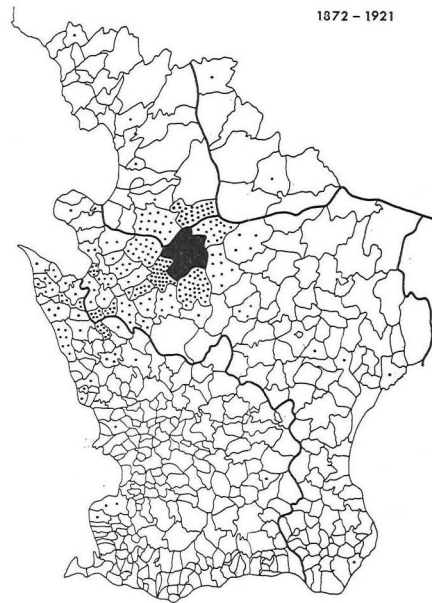
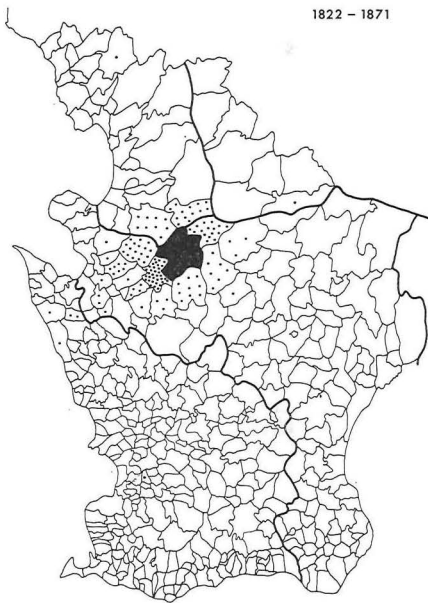
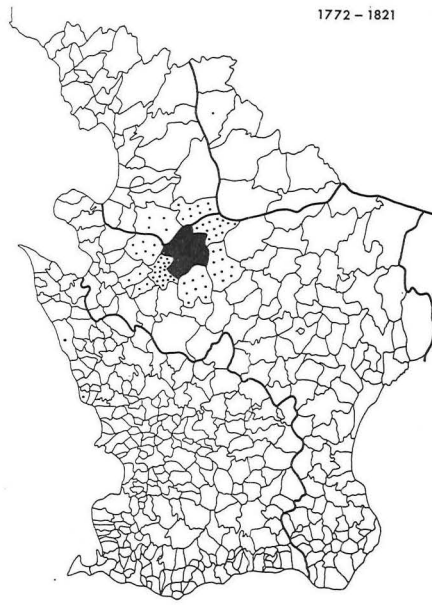
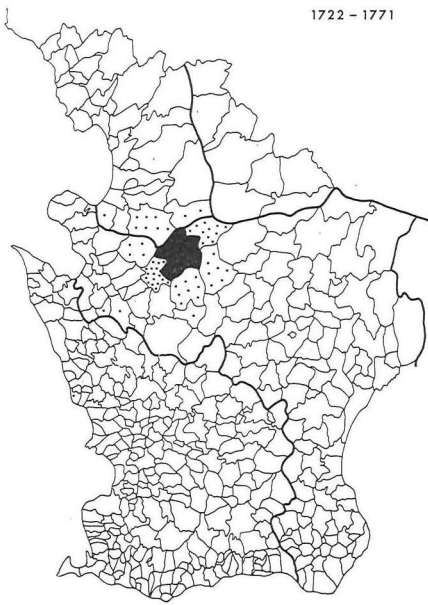
gränserna finner vi att dessa följaktligen var fåtaliga. Antalet ökade visserligen totalt liksom antalet äktenskap under perioden 1722—1921 men steg relativt sett blott från 9 till 14 %. Dessa äktenskapsförbindelser innebar ej heller någon fjärrkontakt. Tvärtom rörde det sig även i dessa fall om grannbykontakter av liknande slag som inom socknen. Det var därför just byarna kring sockengränsen, som hade de flesta äktenskapsförbindelserna med grannsocknarna, som framgår av kartan fig. 14. Detta är ganska naturligt. Tradi-

14. Byarnas vigslar med grannsocknar i procent av samtliga vigslar 1722—1921. 1 = 0—4 %, 2 = 5—9 %, 3 = 10—14 %, 4 = 15—19 %, 5 = 20—24 %, 6 = 25—29 %, 7 = 30—34 %.

tionsuppteckningar omvittnar att någon osämja mellan invånarna på olika sidor om sockengränsen ej funnits i större utsträckning än vad som kunde vara fallet inom den egna socknen (LUF 15002). Betydligt viktigare var särskilt i äldre tid avståndsfaktorn.

Örkelljunga är en vidsträckt församling. Från de mest avlägsna delarna kunde det ta flera timmar att gå till kyrkan. I Boalt hade man närmare till Hishults kyrka i Halland, och det förefaller som om man ofta begivit sig dit

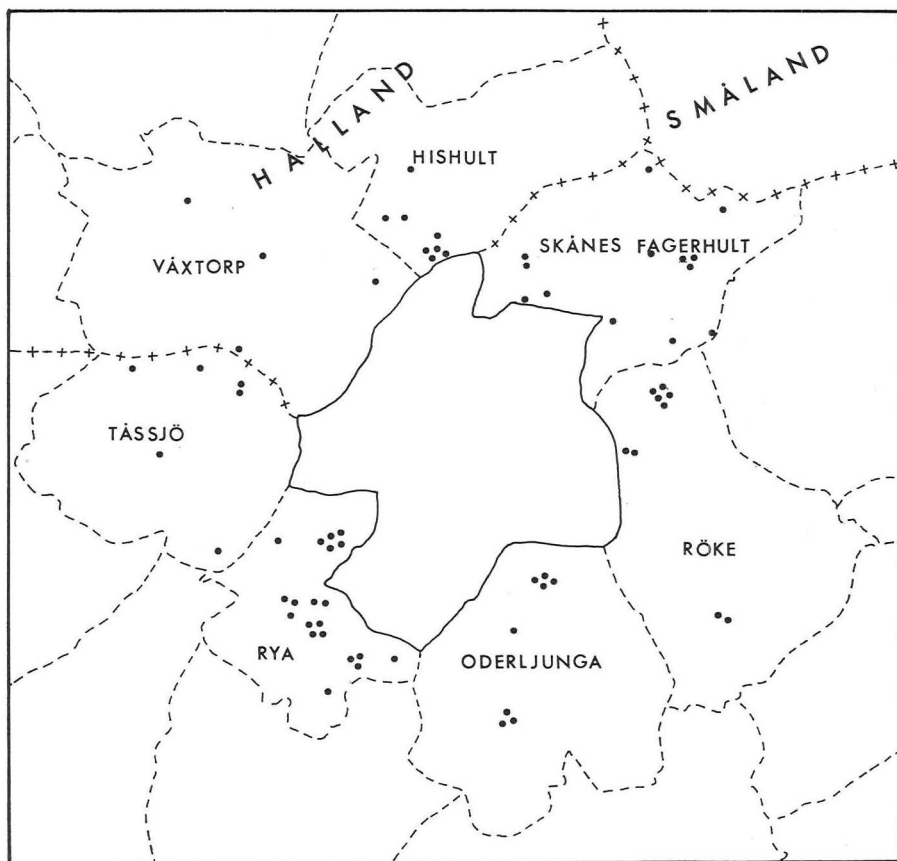
15—18. Utsocknes vigslar 1722—1921. Prickarna anger den manlige kontrahentens hemförsamling.

19. Vigselar med Örkelljungas grannförsamlingar. Prickarna markerar den manlige kontrahentens exakta hemvist före vigseln under perioden 1722—1771.

(LUF 15002). En del av denna by hörde f. ö. ända fram till 1949 till Hishults socken. I Boalt har också flickorna i stor utsträckning (26 %) gift sig med män från grannsocknen. Av samma orsaker finner man också höga värden för Björnamossa, Grytåsa, Nissakäll (31 %), Smörmyr, Drakabygget (26 %) och Krängelbygget (25 %). De flesta av dessa byar har haft en liten befolkning, vilket ökat behovet av utombyskontakter. Å andra sidan finner man att folkrika centralbyar omgivna av folkrika grannbyar haft mycket få äktenskap med utsocknes. Som exempel kan man nämna Spång och Sonnarp. De låga siffrorna för Håleryd och Mörkahult torde delvis kunna förklaras av de mycket låga absoluta talen i dessa små byar.

Även om gränsbyarna haft flera äktenskapsförbindelser med grannsock-

20. 1772—1821.

narna än centralbyarna är detta dock inte en genomgående regel. Sålunda har Åsljunga haft 9 % utsocknes giften. Detta sammanhänger sannolikt med att befolkningen här stod i god förbindelse med yttvärlden genom landsvägen. Å andra sidan hade Lärkesholm, som gränsade såväl till Röke som Oderljunga församlingar den lägsta giftermålskontakten, 5 %. De speciella förhållanden som här rådde har tidigare berörts.

Kartserien fig. 15—18 visar att giftermålskontakterna utanför församlingen hade mycket begränsad räckvidd. Under första perioden 1722—1771 var det praktiskt taget blott i grannsocknarna man tog gifte. Rya socken, som utgör annex till Örkelljunga, intar naturligt nog främsta rummet (17 st.), följt av Fagerhult (11 st.). Så är även fallet under följande femtioårsperiod och förhållandet förklaras sannolikt av den gamla riksvägens sträckning i sydvästlig—

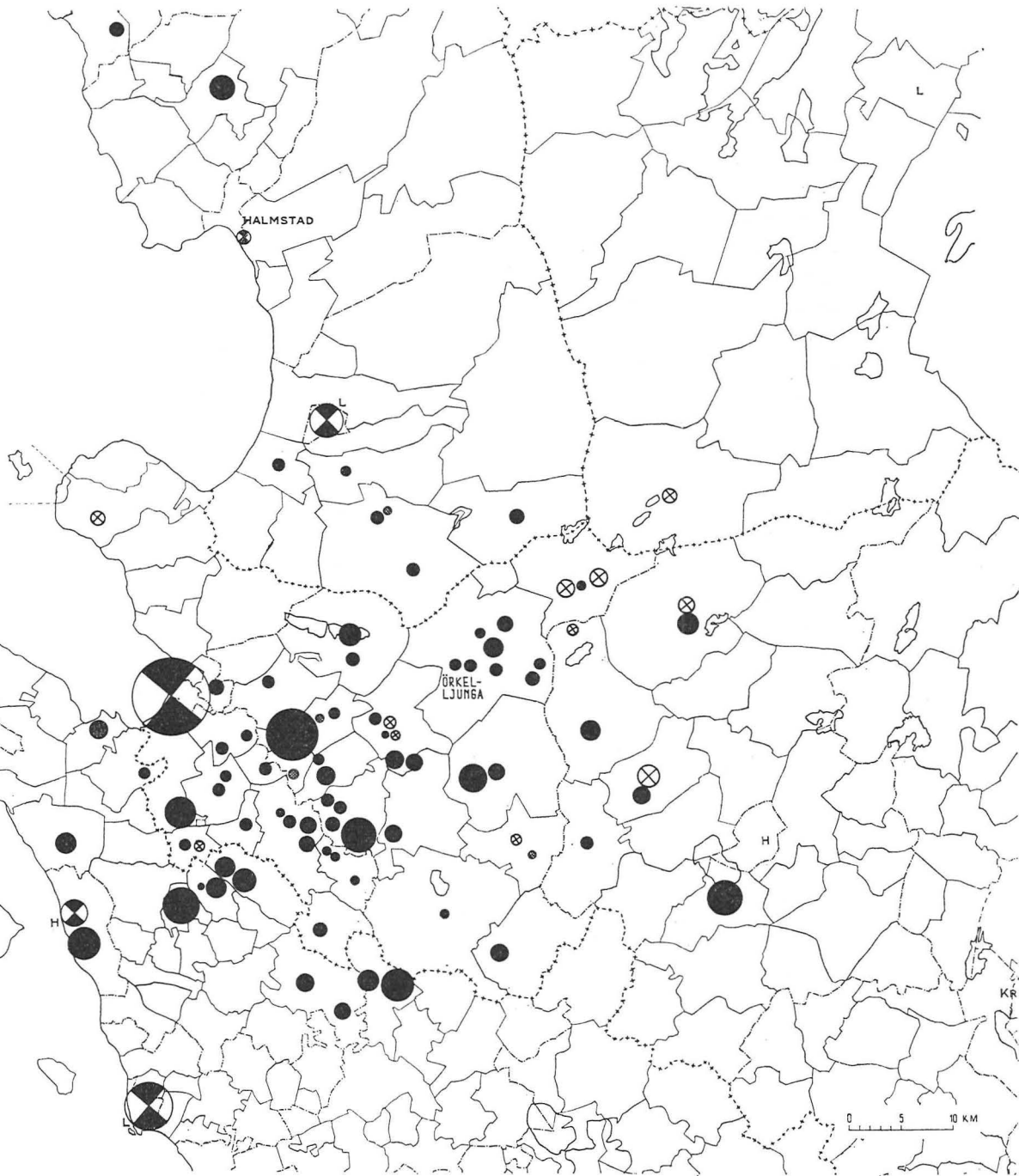
nordöstlig riktning fig. 19—20. Påfallande är emellertid att när giftermålsfältet vidgas under de två sista perioderna kontakterna icke sträcker sig upp över smålandsgränsen mellan Fagerhult och Markaryd. Endast tre örkeljungaflickor har under dessa hundra år ingått äktenskap med smålänningar. Likväl hade man alltifrån 1894 även haft direkt järnvägsförbindelse med Värnamo och mellanliggande samhällen. I annat sammanhang avser förf. att undersöka i vad mån den gamla dansk-svenska riksgränsen även utgjort en zongräns för äktenskapskontakterna mellan det skånska Fagerhult och det småländska Markaryd.

Örkelljunga har direkt gränskontakt med två hallandsförsamlingar: Våxtorp och Hishult. Mellan dessa båda socknar har även som framgår av kartorna fig. 15—18 varit tämligen talrika giftermålsförbindelser, delvis på grund av skäl som tidigare berörts. Till den vår- och höstmärnad som hölls i Örkelljunga från 1758 till 1801 sökte sig även ungdomar från sydhalland. I sin beskrivning över Laholms prosteri 1796 omtalar prosten Osbeck, att "ingen törs neka sina tjänare att gå till märnad 2 gånger till Våxtorp, 2 gånger till Laholm, 1 gång till Båstad, att förtiga Halmstad, Knäred och Örkelljunga märnader" (Osbeck s. 300). Merendels har blott kontakter mellan grannbygder lett till äktenskap och örkeljungaflickornas giftermålsförbindelser har blott mycket sällan sträckts längre upp i Halland.

På kartorna fig. 19 och 20 har de i Örkelljunga ingifta männens exakta hemvist före giftermålet markerats för de två första undersökningsperioderna 1722—1771 respektive 1772—1821. Kartorna visar, att de i stor utsträckning kommit från byar nära gränsen till Örkelljunga.

Redan under andra perioden, 1772—1821, märks en utvidgning av giftermålsfältet mot sydväst. Åt detta håll hade även Örkelljunga sina talrikaste handelskontakter. Till Ängelholms märnad sökte sig av gammalt örkeljungaborna för att saluföra sina varor. Strax väster om församlingsgränsen, i Ljungaskogs by, var även under åren 1832—1913 bygdens egen marknadsplats. Under följande femtioårsperiod, fig. 17, är utvidgningen av giftermålsfältet ännu mera påfallande och under sista perioden 1872—1921 finner man hur detta fått en tydlig nordvästskånsk prägel. Mest har man sökt kontakt i riktning mot Hälsingborg och Ängelholm. Med Kullabygden har förbindelserna varit tätare än med Bjäre. Bortsett från grannsocknen Röke har Örkelljunga haft få äktenskapsförbindelser med Göinge.

Med undantag av smålandsgränsen har de administrativa gränserna i mycket ringa grad utgjort några hinder för äktenskapskontakter. Detta gäller såväl sockengränsar, häradsgränser, länsgränser, landskapsgränser och stiftsgränser. Väg- och handelsförbindelserna har uppenbarligen spelat en stor roll. En av B. Hanssen utarbetad karta över ursprungsorterna för de varor som

21. Kartan visar ursprungsorter för samtliga varor, fördelade på olika huvudgrupper, som infördes till höstmarknaden i Örkelljunga år 1798. Efter Hanssen s. 226.

Teckenförklaring:

● hästar och nötkreatur

⊗ trädgårdsprodukter från herrgårdar

⊗ hantverksalster från landsbygden

⊗ hantverksalster från städerna

infördes till vårmaknaden i Örkelljunga 1798 visar en påfallande likhet med giftermålsfältet, fig. 21.

Äktenskapshandel och hästhandel var dock ej samma sak. Mellan de båda sistnämnda kartorna ligger en tidrymd av nära ett sekel. Handelsfältet har tidigt varit betydligt mera vidsträckt än äktenskapsfältet. Karakteristiskt är att by- och sockenendogamin var störst i Lärkesholm, trots att befolkningen i denna by i högre grad än i övriga socknen var hänvisad till hemslöjd och forkörning för sin utkomst.

In i vår egen tid har således Örkelljunga haft sitt giftermålsfält, begränsat i främsta rummet till den egna församlingen och grannsocknarna och senare utvidgat till nordvästra Skåne. Socknens relativa folkrikhet och bebyggelsens koncentration till stora byar har uppenbarligen varit starkt bidragande orsaker till denna form av "självförsörjning" i äldre tid. Avståndet till städer var ganska stort, men regelbundna möjligheter för de unga att träffas fanns inom socknen i främsta rummet vid kyrkbesöken och inom en större räjong vid de årliga vår- och höstmarknaderna som hölls i Örkelljunga (Hanssen s. 226 ff.). Både missionshus och dansbanor samlade ungdomen alltifrån förra seklets slut. I senare tid har järnvägsstationerna blivit träffpunkter. År 1902 erhöU Örkelljunga en industri (konfektionsfabrik), som sysselsatte både manlig och kvinnlig arbetskraft och sålunda bidrog till att sammanföra äktenskapspartners.

Undersökningen torde ha visat, att möjligheterna att råka en äktenskapspartner i gången tid var begränsade, inte främst på grund av sociala avstånd utan framför allt av de rumsliga. Men detta innebar onekligen även fördelar, som ej får förbises. Unga människor från samma bygd, som ingick äktenskap, hade en gemensam bakgrund i form av likartad uppfostran, likartade värderingar. Genom kvarboendet kunde gamla grannskaps- och vänskapsförbindelser bibehållas. Genom likartade levnadsförhållanden i denna jordbruksförsamling visste man på förhand vilka uppgifter som väntade i det nya hemmet och de förväntningar som där ställdes på den unga hustrun eller mannen.

Bröllopseder

Inga nu levande sagesmän har minne av ett bygdepräglad folkligt dräktskick vid bröllop i Örkelljunga. De äldsta bröllopsfotografierna visar brudpar klädda enligt gängse tidsmode.

Brudklänningen var under senare delen av 1800-talet svart. Detta mode fortlevde även efter sekelskiftet, då klänningen hade hög krage, åtsittande liv

22. Bröllop på Källstorp, Lärkesholm den 6 augusti 1904.

och smal kjol. Till klänningen bars en vit tyllslöja, fig. 22. Svart brudklänning uppgives ha förekommit ända fram på 1920-talet i Örkelljunga.

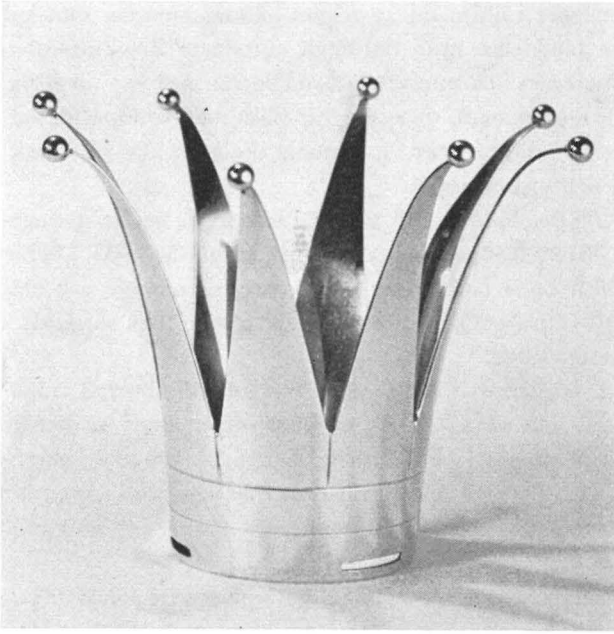
Vit brudklänning kom tidigast i bruk bland de högre samhällsklasserna och i städerna. Då kyrkoherden i Örkelljunga J. A. Burén år 1891 ingick äktenskap i Hälsingborg med en lantbrukardotter från Allerum, bar bruden vit klänning. Vid ett dubbelbröllop den 10/11 1906 torde vita brudklänningar första gången ha förekommit i Örkelljunga. Brudarna var döttrar till folkskolläraren och sparbankskamreren Johan Forssell. Vita konfirmationsklänningar infördes i Örkelljunga mellan åren 1910 och 1914, och de vita brudklänningarna uppgives även ha blivit vanliga under 1910-talet. Fotografierna fig. 23 och 25 visar, att även den vita brudklänningen och slöjan i hög grad präglats av modets växlingar.

Till den svarta brudklänningen hörde en krona av myrten. ”Varje flicka hade ett myrträd” säger en sagesman. Myrten tillhandahölls även av de gummor, som brukade klä brudarna. En meddelare minns, att brudarna ibland kunde ha fladdrande band i myrtenkronan. Om bruden väntade barn, ansågs det ej passande att bära krona.

Örkelljunga saknade i äldre tid liksom de flesta kyrkorna i de gammaldanska

23. Brudpar, vigt i Örkelljunga kyrka den 12 juni 1943. Brudgummen är son till brudparet på fig. 22.

24. Örkelljunga församlings brudkrona, utförd 1944 av juvelerare A. Öijving, Gävle.

landskapen brudkrona. År 1944 fick församlingen mottaga en förgylld silverkrona som gåva av provinsialläkaren Martin Ahlberg och hans maka. Denna krona, fig. 24, har tidvis varit flitigt brukad. För närvarande föreskriver dock modet brudkronor av annat material, t. ex. virkade brudkronor av den typ som bruden på fig. 25 bär.

”Det fanns inga blomsterbutiker förr därför tog man vad man hade hemma till brudbuketten” omtalar en sagesman och tillägger: ”En kyrkoherde tyckte dock, att det gick litet för långt, när en brud inte nändes klippa av sin pelargonia utan kom med hela krukan i famnen”. Ett par meddelare omtalar, att brudbuketten särskilt vintertid bestod av konstgjorda blommor med tårt-papper omkring. Vid sommarbröllopet i Lärkesholm, fig. 22, bar såväl brud som tärnor buketter av levande blommor från egna trädgårdstäppor. De röda rosorna i brudbuketten, fig. 23, kom med blomsteraffärerna och var länge obligatoriska. En jämförelse mellan de här återgivna brudfotografierna visar, att även brudbuketterna varit underkastade modets växlingar. De breda vita bukkettbanden på fig. 22 har på fig. 23 blivit smala, och i den moderna brudbuketten, fig. 25, har de bundits in bland blommorna.

Påsättandet av brudslöjan och kronan, som i våra dagar överlåtes åt dam-

frisörerna, utfördes i äldre tid av någon händig gumma, som kallades "brudframma". En meddelare från Åsljunga omtalar: "Bruaframman klädde bruden . . . Fästmannen fick inte se sin brud förrän det var tid för vigseln. Bruaframman och hennes man, som ofta var släkt med brudparet, var bröllopsvittnen, om det ej fanns tärnor. Framman skulle också sitta bak brudparet i charabangen och ordna slöjan."

De som hade det bättre ställt vigdes i början av seklet antingen hemma eller i kyrkan. "Själv hade jag mitt bröllop hemma år 1903", berättar en örkeljungafru. "Mor hade beställt små pallar av en snickare och klätt byrån som ett altare. På byrån stod ljus. I hemmet hade man inga särskilda vittnen, utan det var alla som deltog."

Vigslarna i prästgården hölls under kyrkoherde Buréns tid i matrummet. Brudparet knäböjde på en lång pall, över vilken lagts en hemvävd duk. Då brudparet ej alltid medförde vittnen, fick prästfrun och jungfrun ej sällan rycka in som vigselvittnen. I senare tid skedde vigslarna i kyrkoherdens arbetsrum innanför expeditionen. En sekretär med tända ljus fungerade som altare och brudparet fick knäböja på en pall.

Vid kyrkbröllop, som blivit allt vanligare på senare tid, är altaret prytt med blommor och ljus, och ofta smyckas även koret med björkar. Kyrkvigseln kan numera ske under såväl enklare som högtidligare former beroende på brudparets önskemål. Vanligen förekommer orgelmusik, men vigseln kan även ske utan musik och enbart i närvaro av ett par vittnen. Vid vigslar med inbjudna bröllopsgäster inledes bruden av brudgummen. Endast vid ett par tillfällen har det förekommit, att bruden införts av sin fader.

Längre tillbaka hade brudparet ej alltid råd att köpa ringar av guld. En sagesman omtalar, att "många nyttjade förgyllda ringar tills de hade råd att köpa guldringar. De förgyllda sparringarna användes sedan i utarbete i synnerhet av männen".

På hemvägen från vigseln brukade vänner och bekanta, som bodde utefter vägarna bjuda bröllopsföljet på vin och kakor. Detta kallades att "skänka" brudparet. Seden synes ha upphört omkring 1910. Utanför bröllopsgården — som regel brudens hem — hade en äreport rests av goda vänner eller syskon. Om sommaren gjordes porten av ett par böjda björkar, eljest band man girlanger som smyckades med pappersblommor. Transparanger med brudparets initialer i rött förekom också. Fotografiet fig. 22 visar, att även granar kunde placeras på ömse sidor om ingången till bröllopsgården. Sedan det efter sekelskiftet blivit brukligt med flaggstänger, hissade man även flaggan till brudparets ära.

Till bröllopet bjöds i främsta rummet släktingar men även de närmaste grannarna. Vid större bröllop deltog även prästen och klockaren med fruar.

25. Midsommarbrud från Örkelljunga 1966.

En äldre sagesman berättar, att gästerna brukade ha förning med sig. "Alla skulle ta av den. Gjorde någon inte det, blev den som lämnat förningen mycket förnärmad. Orkade man inte äta upp allt fick man ta med sig hem i servetten."

Matlagningen vid bröllopet överläts gärna åt en duktig kokerska, som brukade gå omkring och laga mat. Pigan eller någon annan flink person serverade. Man dukade långbord i stugan eller salen, där man hade det bästa utrymmet. Om placeringen heter det i en uppteckning, att "prästen satt alltid invid brudparet, och i övrigt skulle de rikaste ha de förnämsta platserna. Det skulle krusas för den, som hade fått den bästa platsen. Ofta fick man bjuda länge, innan gästerna tog plats". En annan meddelare omtalar, att "på kalaset skulle prästen ha bästa platsen, men annars var det ingen särskild placering. Det var inte fint att gå fram när det bjöds första gången. Det gick dock aldrig så långt som i Småland, där man hade två handfasta karlar till att leda fram gästerna, som t. o. m. brukade springa och gömma sig". På senare tid har man även haft "gående bord".

Måltiden inleddes med smörgåsbord med ägg, sill, ansjovis, sillsallad, korv, sylta, flott, smör och hårdstektbröd och sursött bröd i stora högar. Därefter åt man makaroner eller bruna bönor och fläsk eller stek. "Skulle det vara riktigt förnämt bjöd man i stället på kalvfrikassé", heter det i en uppteckning. Den vanliga efterrätten var risgrynsgröt och saftsoppa, som även kallades vinsoppa. Till maten dracks öl och brännvin. "Tal förekom bara om någon blev berusad eller om prästen var medbjuden", berättar en sagesman.

Från Florshult omtalas att man efter middagen dansade masurka, "traine-polka" och ringdanser. Andra meddelare nämner även galopp, kadriļ och vals. På sommaren dansade man på logen, som klätts med grönt. I de många hem som var präglade av väckelsens fromhetsuppfattning förekom dock aldrig dans vid bröllopet.

Fram på kvällen samlades folk från grannskapet utanför bröllopgården för att ropa ut brudparet. Sedan ropet "brudparet fram" hörts några gånger trädde brudparet ut på förstubron eller fram till ett fönster och stod kvar tills folket hurrat för dem. "Ju längre de fick stå desto större ära var det". En meddelare omtalar, att "på var sida om brudparet stod små barn med ljus i händerna". Det kunde även hända, att de tillstädeskomna trakterades. Seden att ropa fram brudparet förekommer stundom alltjämt.

Brudparet skulle förr liksom nu smyga sig ut ur brölloppsalen, så att gästerna ej märkte det. Antingen stannade de i brudens hem över natten eller också begav de sig till det egna hemmet, där brudsängen bäddats av brudens mor eller någon vän. Ibland förekom det, att man hittade på spektakel. Man släppte kanske in en tupp under sängen. På morgonen förde den oväsen och

väckte brudparet. Man kunde också lägga något i sängen, som gav ljud i från sig.

Bröllopskalaset följdes av efterkalas för dem som ej varit bjudna till själva bröllopsmåltiden. "Nu skall torparna på ettegille" brukade man höra, när det hade varit ett stort kalas. I senare tid utgjordes eftergillet av en kaffebjudning. Det hände även, att brudparet hade bjudning i det nya hemmet, när de kommit i ro.

På 1930-talet blev det vanligt att flytta bröllopsmiddagen från hemmet till hotellet eller gästgivaregården, vilket medförde förändring av menyn. På Hotell Rosengren brukade man ha en klädd brudbåge framför brudparets plats och ljus på bordet. Måltiden inleddes med sandwiches, soppa eller buljong, varpå följde köttträtt, någon gång även en fiskrätt. Den vanliga efterrätten var glass och spettkaka. På hotellet serverades även vin till måltiden, vilket sällan förekom, då brölloppen hölls i hemmen.

En sagesman från Florshult omtalar, att det hände, att man samlade in pengar till brudparet i samband med utropningen. Möjligen kan detta ha förekommit då brudparet varit i svaga ekonomiska omständigheter. Upptagande av s. k. brudskänk omvittnas dock ej i övriga uppteckningar. Däremot erinrar många sagesmän om att brudparen eftersträvade att få Reiserska stiftelsens brudgåva. I sitt testamentstillägg av den 28 mars 1782 hade nämligen landshövdingen Anders von Reiser föreskrivit att av fideikommisskapitalets räntor årligen skulle utbetalas "till några hederliga mäns döttrar, som äro fattiga jungfrur och då de vilja träda uti äktenskap 200 d:r s:mt eller 22 r:dr 16 sk. specie, samt till några bondepigor, som äro fattiga, men ärliga och beskedliga, vardera 100 d:r s:mt, eller 16 r:dr, 32 sk. specie, när de bliva gifta, efter som räntorna tillräcka, dock icke till flera än 20, varav skola vara 10 hederliga jungfrur, och 10 ärliga, flitiga och beskedliga, fattiga bondepigor". I 1860 års reglemente fixerades de två kategorierna av brudgåvor till kronor 133:33 respektive 66:67 (Weibull s. 45). Vid brudgåvornas utdelning har man även fäst avseende vid om bruden var "ärbar", ty flera sagesmän påpekar, att brudgåvor ej kunde erhållas av brudar, som var havande vid vigseln. Brudgåvorna ledigförklaras årligen genom annons i ortspressen, och de utgår numera med samma summa till alla brudar, ehuru beloppets storlek växlar beroende på antalet sökande och tillgängliga medel. År 1966 utdelades t. ex. 15 st brudgåvor på 130 kr. Direktionens tillkännagivande om utdelade brudgåvor finner man stundom inom glas och ram på väggen i hemmen som ett minne. (Där ej annat angives bygger uppgifterna i detta avsnitt på uppteckningar i LUF och LUKA.)

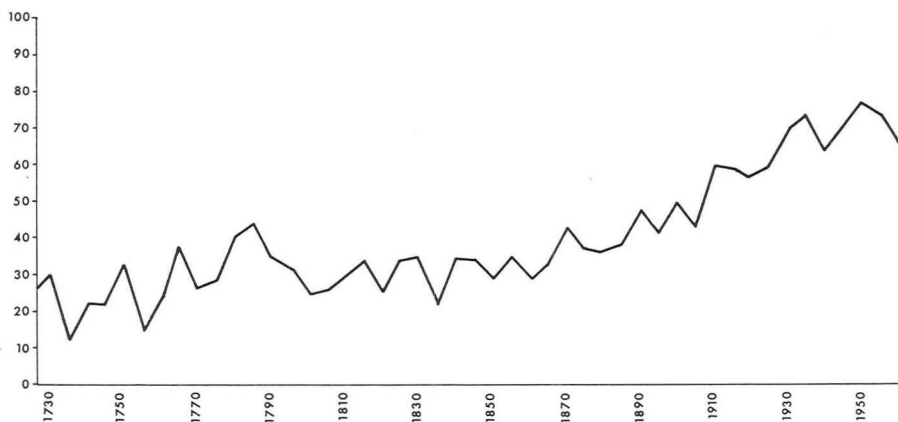
4. DÖD OCH BEGRAVNING

Dödlighet och dödsorsaker

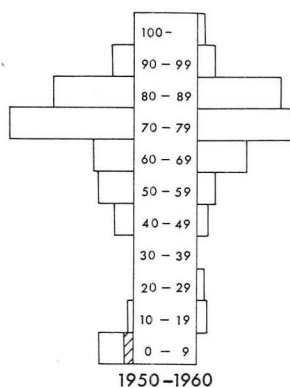
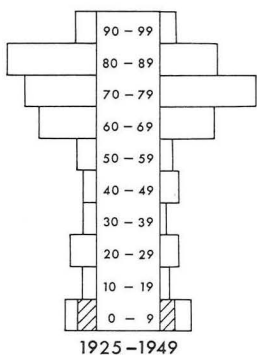
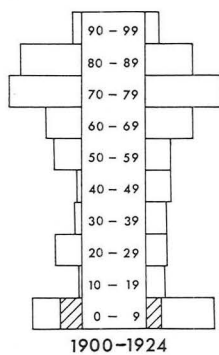
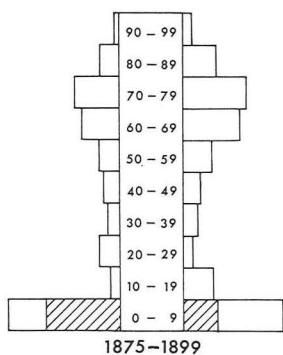
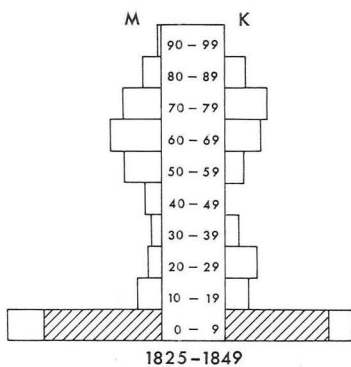
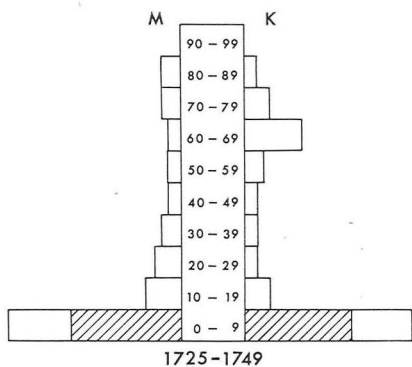
Till följd av härjande farsoter, dåliga sjukvårdsmöjligheter och bristfälliga hygieniska förhållanden var medellivslängden i äldre tid låg och dessutom utsatt för starka fluktuationer, fig. 26. Felslagna skördar med åtföljande försämrat kosthåll för människor, som redan levde på existensminimum, kom främst att drabba de sjuka och svaga och nedsätta deras motståndskraft mot sjukdomar. De flesta skördades i äldre tid av döden under våren.

Diagrammet, fig. 26, visar, att medellivslängden var mycket låg. Under 1700-talet uppgick den tidvis ej ens till 20 år. Anledningen härtill var främst den stora barnadödligheten och i synnerhet spädbarnsdödligheten. Siffermaterialet, som belyser detta i Örkelljunga, fig. 27—32, skiljer sig ej från förhållandena i landet i övrigt.

Som orsak till dödsfallen bland spädbarnen uppgives stundom att de av våda förkvävts av modern under sömnen. Vid visitationer 1707 och 1836 uppgives att förhör förekommit med mödrar, som på detta sätt förkvävt sina

26. Medellivslängden i Örkelljunga församling 1725—1960.

27—32. Ålder vid dödsfallet för samtliga döda i Örkelljunga församling under sex perioder 1725—1960. Staplarna till vänster avser män (M), staplarna till höger kvinnor (K). De streckade delarna av de nedersta staplarna markerar antalet barn, som avlidit före ett års ålder.

barn. Efter 1845 har dock inte något fall av barnkvävning antecknats i kyrkböckerna, vilket i främsta rummet torde bero på förändrade sovvanor (Thomson).

Epidemiska sjukdomar medförde en kraftig stegring av dödligheten. En av de sista stora epidemierna drabbade Örkelljunga 1811, då särskilt västra Sverige härjades svårt av rödsot. De sammandragna lantvärnstrupperna anses ha bidragit till att sjukdomen fick så stor spridning. Dödligheten uppskattas till 50 % (Bergmark). I Hishult inträffade 31 dödsfall under tiden 7 juli—12 december, och i Våxtorp avled 82 personer under tiden 4 augusti—29 oktober. Troligen har smittan nått Örkelljunga från detta håll, då de flesta dödsfallen inträffade just i angränsande byar. Från den 14 juli till den 12 december avled i Örkelljunga 27 män och 20 kvinnor. Kulmen nåddes i november, då 27 personer föll offer för farsoten. Sjukdomen skördade sina flesta offer i torpen och jordstugorna och drabbade inte minst barnen (Bringéus 1950 s. 149).

Under senare delen av 1800-talet förbättrades sjukvårdsmöjligheterna genom tillkomsten av nya lasarett i Kristianstad (1864) och Ängelholm (1870). År 1875 möter vi den första uppgiften om att en örkelljungabo avlidit å ett lasarett. Det var en kvinna från Mörkahult, som intagits i Ängelholm i tyfoidfieber. Under de senaste årtiondena har dödsfallen i allt större utsträckning inträffat å länslasaretten: år 1930 9 % (5 st.), år 1940 31 % (16 st.), år 1950 37 % (19 st.) och 1960 ej mindre än 62 % (42 st.). På olika sätt har denna utveckling även återverkat på begravningsleden.

Begravningsförberedelser

Då intet syntes kunna hjälpa den sjuke, tillkallades prästen för att ge den döende nattvarden. Vid biskopsvisitationen i Örkelljunga 1874 uppgavs sockenbuden vara omkring 100 om året (Bringéus 1950 s. 53). Pastor beklagade dock, att budet ofta kom för sent. Förhållandena synes emellertid ha ändrats, ty fyra år senare heter det, att prästerna kallades "ofta och i tid". Enligt ämbetsberättelsen 1938 förekom sockenbud omkring 2 gånger per månad. Sockenbudens minskning i våra dagar har delvis sin förklaring i att så många numera avlider på sjukhus utom hemförsamlingen.

Så snart döden inträtt, sändes bud till prästgården för att anmäla dödsfallet och för att få tillstånd till själaringning. Denna ringning manade ursprungligen sockenborna till bön för den dödes själ. Man ville därför att ringningen skedde så fort som möjligt. Om prästen var ute i sockenbud, fick ringningen dock uppskjutas till påföljande dag. På söndagar ringdes antingen

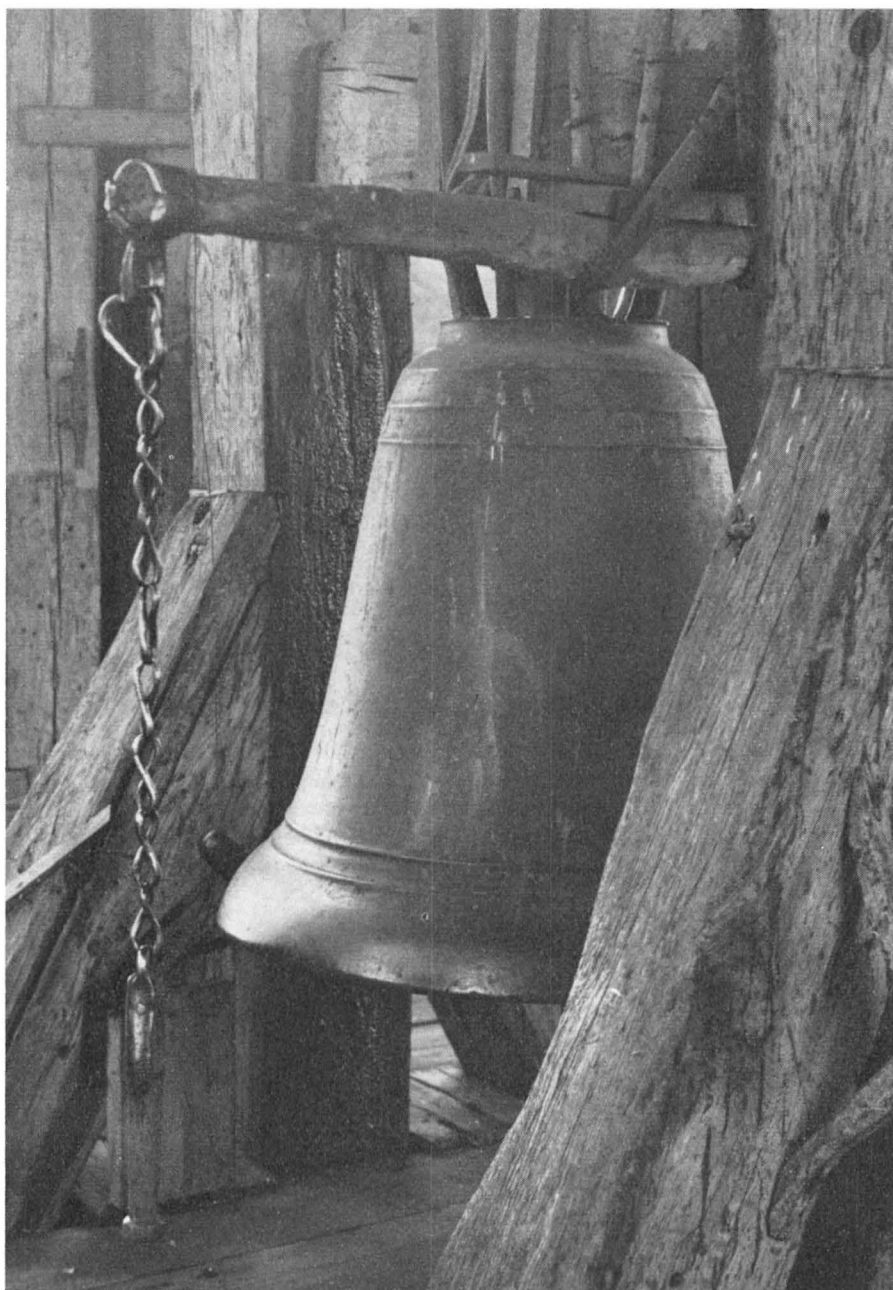

33. Kyrkoräkenskaperna i Örkelljunga 1668 upptar "kalk och disk av tenn med en tennflaska, som av prästen brukas när de sjuka besökas". Denna tennkalk omgöts 1755. Det nuvarande, här avbildade sockenbudstyget har utförts av mästaren Michael Lindberg i Ängelholm 1789 (jfr Svenskt silversmide 1520—1850 s. 644). Kalken renoverades enligt kyrkoräkenskaperna år 1814 av guldsmeden Sven Peter Tingren i Ängelholm.

före eller efter högmässan. Ringningen utfördes genom sorgehusets försorg men överläts senare till klockarens dräng eller kyrkvaktaren.

Själaringningen kom under 1600-talet att betraktas som en hedersbevisning för den döde, och dess längd, tidpunkt och utförande rättade sig efter den avlidnes samhällsställning, ålder och kön. Det är mot bakgrunden härav som man får se en uppgift i en klagoskrift från Örkelljunga 1705, enligt vilken själaringningen skedde utan anseende till personen, stundom om morgonen vid solens uppgång, stundom kl. 12, stundom om eftermiddagen inemot aftonen (Bringéus 1950 s. 21 f.).

I överensstämmelse med gängse sed i södra Sverige där egentlig själaringning förekommer (Bringéus 1958 s. 225) markerade man i Örkelljunga den avlidnes ålder vid själaringningen. För barn ringdes kortare, för vuxna längre.

34. För generationer av sockenbor i Örkelljunga från medeltiden till våra dagar har denna kyrkklocka ringt själaringning. Foto från 1948 då klockan ringdes för hand.

En meddelare uppger, att man också ringde tidigare på dagen för barn. Så småningom minskades ringningen för vuxna till 20 minuter. I början av 1950-talet övergick man till att ringa lika länge — en kvart — för både barn och vuxna. Ringningen utföres numera på elektrisk väg och ombesörjes av kyrkvaktaren. Ännu i mannaminne förekom det, att de gamla, när de hörde ringningen, brukade knäppa sina händer och tyst läsa en bön, oftast Fader Vår.

Dödsfallets officiella tillkännagivande sker vid närmast följande högmässa-gudstjänst och kallas alltjämt med kyrkolagens ord "tacksägelse". Tidigare var det vanligt, att de sörjande då förblev sittande under hela gudstjänsten. Detta ålderdomliga bruk, att "sitta i sorgen", är numera avlagt i Örkelljunga. En nyttillkommen sed i samband med tacksägelsen är däremot den korta klockringning, som sker efter tillkännagivandet av den avlidnes levnadsålder. Detta bruk, som introducerades i en stockholmskyrka 1922 och sedan spritts i hela landet (Bringéus 1958 s. 262 f.) förekom i Örkelljunga första gången 1945.

I slutet av 1800-talet började man införa meddelande om dödsfall i lokal-tidningarna. I den mest spridda ortstidningen, Engelholms Tidning, var år 1930 25 dödsannonser införda från Örkelljunga, motsvarande 45 % av dödsfallen. År 1960 fanns i samma tidning 54 dödsannonser, motsvarande 79 % av dödsfallen i församlingen.

Den avlidnes eller de anhörigas religiösa inställning återspeglas ofta i dödsannonserna. Det brukar t. ex. heta, att den hädangångne "stilla insomnat i tron på sin Frälsare", "har ingått i den eviga vilan" eller "har fått hembud". År 1930 innehöll 80 % av annonserna från Örkelljunga citat och hänvisningar till bibelord, psalmer eller religiösa sångsamlingar. År 1960 fanns sådana hänvisningar i 92 % av dödsannonserna.

I hemmet förbereddes den döde för den sista färden. Kroppen skulle tvättas och svepas, kistan anskaffas, likkammaren klädas m. m.

Tvättning och svepning utfördes i äldre tid av någon grannkvinna, som gjorde detta som en väntjänst utan betalning. I Tockarp budades en kvinna, som tillika band kransar. Tvättvattnet, berättar en meddelare, slogs sedan ut över vänster axel långt ifrån stugan. Man trodde nämligen, att om den döde sökte återvända hem, skulle han inte komma längre än till den plats, där man hållt ut vattnet. Under 1920-talet utfördes tvättning och svepning av begravningsentreprenören, men ifrån 1930-talet har man merendels ej tvättat de döda. Den förbättrade hygienien säges vara orsaken härtill.

Mycket gamla personer hade ofta sparat sitt brudlinne för att användas som svepning. Det förekom även att unga flickor kläddes som brudar med myrtenkrans. Någon gång har — sannolikt efter amerikanskt mönster — den avlidna klätts i uniform eller frack. Svepningar har under senare tid funnits att skaffa i begravningsbyråerna.

HERVNDER HVILER DEN
 EY MINDER AF DYD END AF BYRD
 HÖY EDELLE OCH WEL BAARN HERRE
 HER

ARELL SVAVE TELL LERKES HOLM
 SOM EHR FÖD ANNO 1633 D. 17 DESEMBER PAA SIN FEDERNE
 GAARD SVABES HOLM OCH CHRISTELIG OCH HÖY BERÖMELIG
 FREMDROG SIT LIF OCH LEFFNET HER I VERDEN IND
 TELL ANNO 1689 D. 3 APRILL DAA HAND VED ETT MÖGET CHRI-
 STELIGT OG SALIGT ENDELIGT HENSOFF VDI HERREN
 EFFTER HAND HAFFDE LEFFVET I DENNE ELLENDIGE VERDEN
 55 AAR 14 VGER OCH 3 DAGE SIELLEN EHR HOS
 GVD LEGEMET FORVENTER MED ALLE GUDZ UD VALDE
 EN GLEDELIG OCH EHRE FVLD OPSTANDELSE
 PAA DEN YDERSTE DOME DAG

35. Kistplåt från Lärkesholmsgraven i Örkelljunga kyrka.

I de fall bouppteckningarna från 1700-talet specificerat begravningskostnaderna, upptages alltid utgifter för kista. Denna utfördes vanligen av någon snickare i bygden, som strax efter dödsfallet kallades för att taga mått på den döde. Till dess kistan var färdig, placerades kroppen på ett sofflock.

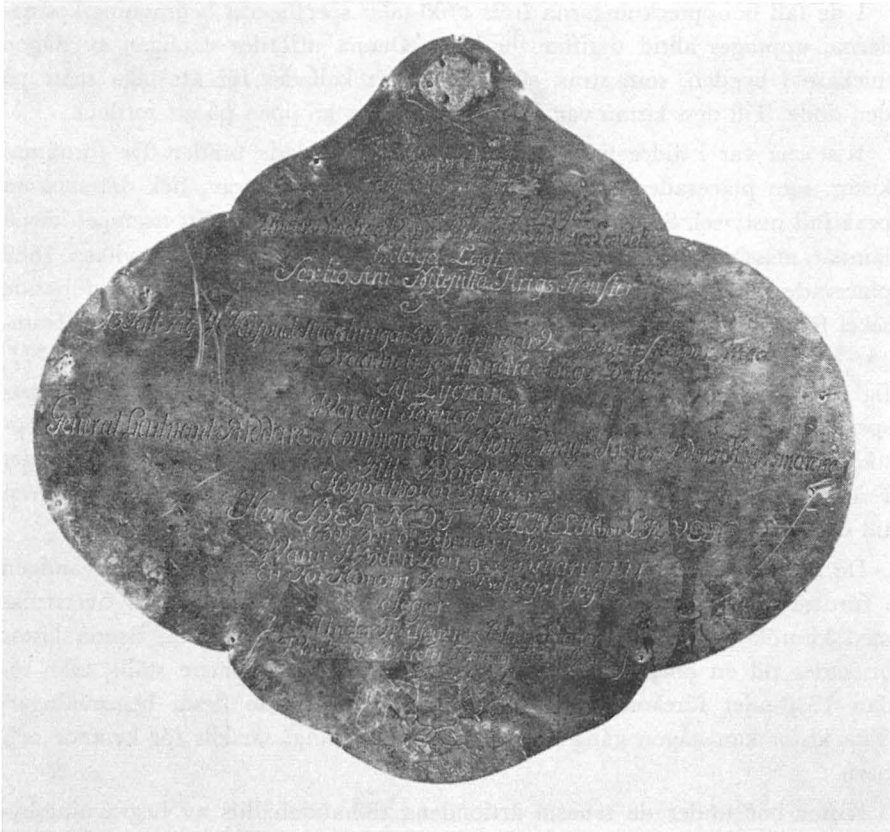
Kistorna var i äldre tid ofta hopslagna av omålade bräder. De förnämas kistor, som placerades i gravkor i stället för i en jordgrav, fick däremot en praktfull utstyrelse. Särskilt var detta fallet under barocken. Ett exempel härpå lämnar mässingsplåten, fig. 35, som tillhört Arild Svaves kista, vilken 1689 placerades i en murad grav under koret i Örkelljunga kyrka. Under följande sekel förenklades begravningssederna även hos de högre stånden, vilket framgår vid en jämförelse med Berndt Wilhelm von Liewens kistplåt från 1771, fig. 36. Inskriptionerna å de båda kistplåtarna från Lärkesholmsgraven återspeglar även fromhetslivets förändring. Stormaktstidens uttryck "ärofull uppståndelse" förändras till "fröjdefull uppståndelse". Orden om "seger under Frälsarens blodsbanér" anknyter ej blott till von Liewens krigardater utan även till den herrnhutiska fromhetsrikningens vokabulär.

De hantverkstillverkade kistorna under föregående sekel utfördes vanligen i furuträ och målades med limfärg, varefter de "stoffades" dvs. överströks med kimrök. Även de äldre fabriksgjorda kistorna var svarta, Bruna kistor brukades till en början endast av dem, som hade det bättre ställt, men sedan 1930-talet förekommer brunmålade kistor vid de flesta begravningar. Vita kistor kan någon gång komma till användning, särskilt för kvinnor och barn.

Kistor har under de senaste årtiondena tillhandahållits av begravningsbyråerna. Då det av ålder var kvinnor, som tvättade och svepte den döde, är det ej förvånande, att det var en kvinna, som omkring 1918 öppnade den första begravningsbyrån i Örkelljunga. Sedan den efter en kort tid nedlagts, inrättades under 1920-talet en ny byrå av en modist, som drev rörelsen jämte en manufakturaffär och en annan byrå av en snickare, som själv tillverkade kistor.

Under 1930- och 40-talet har två begravningsbyråer bedrivits i förening med blomsteraffärer. Den nuvarande begravningsentreprenören Allan Nyman ombesörjer praktiskt taget allt, som har med begravningen att göra. Ifrån sin stationeringsort i Örkelljunga samhälle betjänar han även Rya, Fagerhult, Röke, Tåssjö och en del av Oderljunga församling.

Sedan den döde placerats i sin kista, lades en psalmbok eller ett Nya testamente under hakan, och på ögonen placerades silverslantar, för att liket inte skulle "titta efter fler". Tidigare förekom det ofta, att några myrtenkvistar lades i kistan. Senare blev det vanligt att sätta några blommor mellan

händerna på den döde. I kistan kunde nedläggas silverskedar, och även andra småting kunde den döde få med sig i graven.

Fram till begravningsdagen var kistan placerad i en likkammare, som inretts i salen, på logen eller i en jordkällare, där det var kallt. Väggar och tak liksom också möblerna i boningshuset överkläddes med vita lakan, och lakan hängdes även för fönstren i likkammaren. Vid kistan ställdes ett litet bord med vit duk, bibel och ljus, som fick brinna hela dagen. En kristusbild, vanligen en kopia av Thorvaldsens berömda skulptur, kunde också smycka det lilla altarbordet i likkammaren.

Begravningsdag

Liksom barndop och vigslar skedde jordfästningarna i äldre tid merendels i samband med söndagens högmässa. Vid biskop Faxes visitation i Örkelljunga

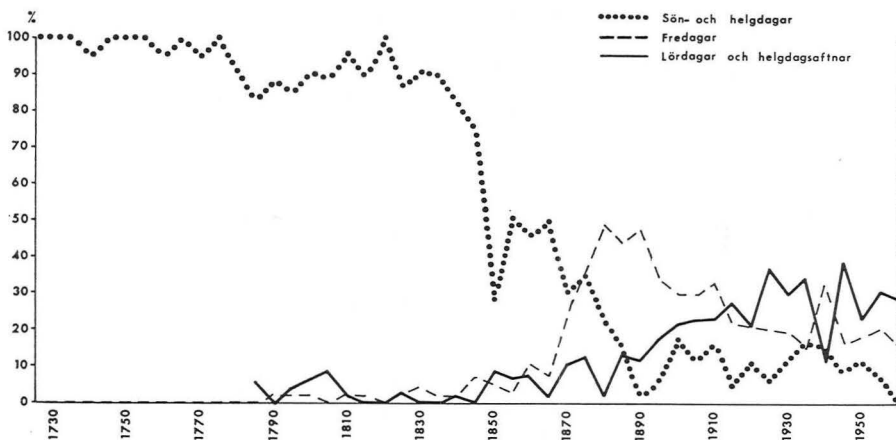
Här Ligger Qvarlefvor
 Af En Hielte
 Som Med Hiertat I Bröset
 Under Blodiga Wapne Witnen För Fädernes Landet
 Adaga Lagt
 Sextio Åra Nitefulla Krigs Tienster
 I
 13 Fält Tåg 4 Hufvud Slacktningar 5 Beläringar 2ne Fångenskaper Med
 Oräcknelige Mindre Krigs Dater
 Af Lyckan
 Wärdigt Teknad Med
 General Lieutnant Riddare och Commendeur af Kongl. Mayts Svärds Ordens
 Hedersmärcke
 Till Börden
 Högvälboren Friherre
 Herr BERNDT WILHELM von LIEVEN
 Född Den 6te Februarij 1685
 Wann Döden Den 9de Februarij 1771
 En För Honom Den Behageligaste
 Seger
 Under Frälsarens Blods Baner
 Wäntades Där Sin Frögdefulla Upståndelse
 ALTID FÖRNÖJD

36. Kistplåt från Lärkesholmsgraven i Örkelljunga kyrka.

1814 manades sålunda sockenborna att i tid infinna sig med "lik, barndop och dylikt, som är utsatt att om söndagarna förrättas". Medan vigslarna vid denna tid flyttats till söckendagar, dominerade söndagsbegravningarna fram till 1865 och nådde först 1890 ett bottenläge, fig. 37.

Samtidigt som söndagsbegravningarna minskade, ökade fredagsbegravningarna. Kulmen nåddes 1880, då inemot hälften av alla jordfästningar ägde rum denna dag. En av anledningarna var, som vi tidigare sett, att kyrkoherden utfäst sig att denna dag utföra förrättningar utan kostnad. Begravningarna ägde då rum mellan kl. 12 och 13. Efter 1890 minskar fredagsbegravningarnas antal åter. Från 1915 blev lördagen den främsta begravningsdagen till följd av den reglerade arbetstiden. Numera fördelar sig begravningsarna åter förhållandevis jämnt på söckendagarna till skillnad från bröllopen, som merendels förlägges till lördagen.

De avvikelser beträffande valet av dop- och vigselfdag, som konstaterats för ståndspersonernas vidkommande i Örkelljunga, är ej lika markant i fråga om val av begravningsdag. Under den tid, då söndagsbegravningar var regel, var det främst personer tillhörande präst- och klockarefamiljen, som begräv-

37. Begravningsarnas procentuella fördelning på veckodagarna 1725—1960.

des på söckendagar. Fattighjon fördes till graven på samma dagar som övriga allmogen.

Tryckta notifikationer om dödsfall brukades i äldre tid mycket sällan i Örkelljunga. Då församlingens kyrkoherde avlidit, kunde det dock förekomma, varpå fig. 38 och 39 ger exempel. Under 1800-talets slut blev det vanligt att vid större begravningar sända personliga inbjudningar. Detta fortfor även sedan det blivit vanligt att meddela dödsfallet genom dödsannons i ortstidning. Endast 2 av de 25 dödsannonserna från Örkelljunga i Engelholms Tidning 1930 innehåller uppgift om tid och plats för jordfästningen. År 1960 var 54 dödsannonser (79 %) från Örkelljunga införda i nyssnämnda tidning, som regel med uppgift om samlingsplats, tidpunkt för jordfästning samt platsen för efterföljande samvaro. ”Meddelas endast på detta sätt” avslutar 46 av annonserna, och i dessa fall har man alltså ej sänt ut särskilda bjudningskort.

Jordafärd

Tidigt på begravningsdagen samlades man i sorgehuset. Från Fagerhult finns uppgifter om att man ännu i början av 1900-talet kunde infinna sig redan vid 4—5-tiden på morgonen. Å ett bjudningskort från 1896, fig. 40, är samlingsplatsen utsatt till kl. 7. I två dödsannonser i Engelholms Tidning 1930 är tidpunkten förskjutet till kl. 10 respektive 13.30. I sorgehuset bjöds gästerna vanligen på kaffe och smörgåsar.

I mannaminne har sorgdräkten för både män och kvinnor utgjorts av den

Tillkännagives

att

KONGL. HOPREDIKANTEN och KYRKOHERDEN
ÖFVER ÖRKELLJUNGA OCH RYA FÖRSAMLINGAR

LARS TRÄGÅRD

STILLA AFLED,

efter en långvarig sjukdom,
i Örkelljunga Prestgård d. 31 Jan. 1843, kl. 11 f. m.,
61 år, 5 mån. och 29 dagar gammal;
sörjd och saknad af maka och 6 oförsörjda barn.

S. b. ö. s.

Anmodas

att

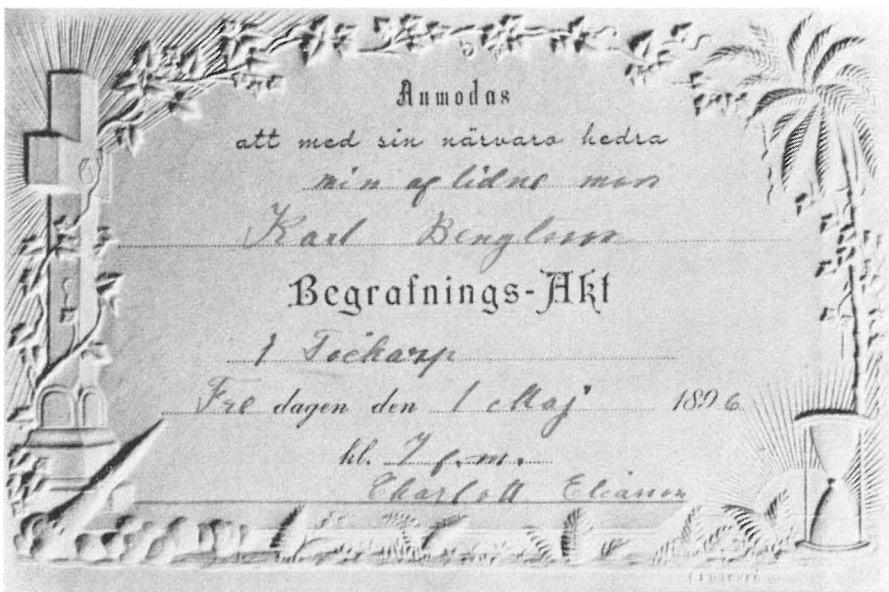
med Dess närvaro hedra
Prosten och Kyrkoherden,
Högarebördige och Hög lärde Slag. M:ö

CARL FR. BERINGS

BEGRAFNINGSAKT,

i Örkelljunga, Fredagen d. 23 Mars 1838,
kl. 11 f. m.,

O. s. a;

40. Bjudningskort till begravning den 1 maj 1896.

svarta högtidsdräkten. Männen bar hög hatt och kvinnorna schallet, senare hatt. Sorgslöja har de närmast sörjande burit åtminstone under hela 1900-talet. Under de senaste åren har begravningsentreprenören sökt medverka till att man lättar något på sorgklädseln, åtminstone om man ej tillhör de närmast sörjande.

Före avfärden från hemmet samlades man till en kort andakt kring den öppna kistan i likkammaren eller ute på gårdsplatsen. Denna s. k. utläsning leder sina rötter tillbaka till den medeltida likvigningen, som förrättades av prästen. På grund av de långa vägarna fördröjde ofta begravningarna högmässogudstjänsten, och 1686 års kyrkolag förbjöd därför prästerna att resa hem i gårdarna och förrätta utfärdsandakter. Detta uppdrag överflyttades i stället på någon lämplig lekman, som i folkmun kallades för "vekåstaprest", emedan andakten ofta hölls vid vedbacken (Pleijel).

Exempel på personer, som i mannaminne förrättat detta värv i Örkelljunga församling är Ola Svensson i Pölarna, Pål Svensson i Bjelkabygget, Nils Petter Olsson i Örkelljunga, Johannes Persson i Attarp samt skollärarna J. M. Hansson på Lärkesholm och K. E. Svensson i Tockarp. De tal, Johannes Persson höll i början av 1890-talet, inleddes alltid med orden: "Älskade vänner. Det är ju ett särskilt gammalt bruk att innan vi följer vår kristendomsbroder (-syster) till graven, vi läser ett ställe..." Efter textläsningen hölls en

41. Begravningsrisning i Ulfs by, Oderljunga. Foto 14/4 1952, S. Almer, LUF.

betraktelse (LUKA 1493). En annan utfärdstalare började på följande sätt: "Eftersom vi nu äro församlade och skola ledsaga vår lilla kristendomsbroder (-syster) till sitt sista vilorum, så skola vi nu befalla oss i Guds hägn och utbedja den bön, som Kristus själv lärt haver" (LUKA 1492). Därefter sjöngs en utfärdspsal, t. ex. "Jag går mot döden vart jag går" eller "Så skön går morgonrodnan fram".

Sedan det efter bårhusets tillkomst på 1930-talet blev vanligt att bisätta den döde där, bortföll samlingen i hemmet och därmed även utfärdsandakten. Före kistans transport till bårhuset kan dock alltjämt en andakt förekomma, ledd av entreprenören.

Sedan färdepssalmen sjungits, spikades locket på kistan, varefter tåget till kyrkogården begynte. Framför de gårdar, där likföljet drog fram, hade man strött ut gran- och enris och även blommor kunde utläggas i vackra mönster (Hagberg s. 288). Även på gången upp till kyrkporten "granade" man ännu för omkring femton år sedan. Begravningsmajningen på processionsvägen är ej helt bortlagd. Den förekommer alltjämt i Tockarp, Boalt, Lärkesholm och i enstaka fall även i andra byar, fig. 41.

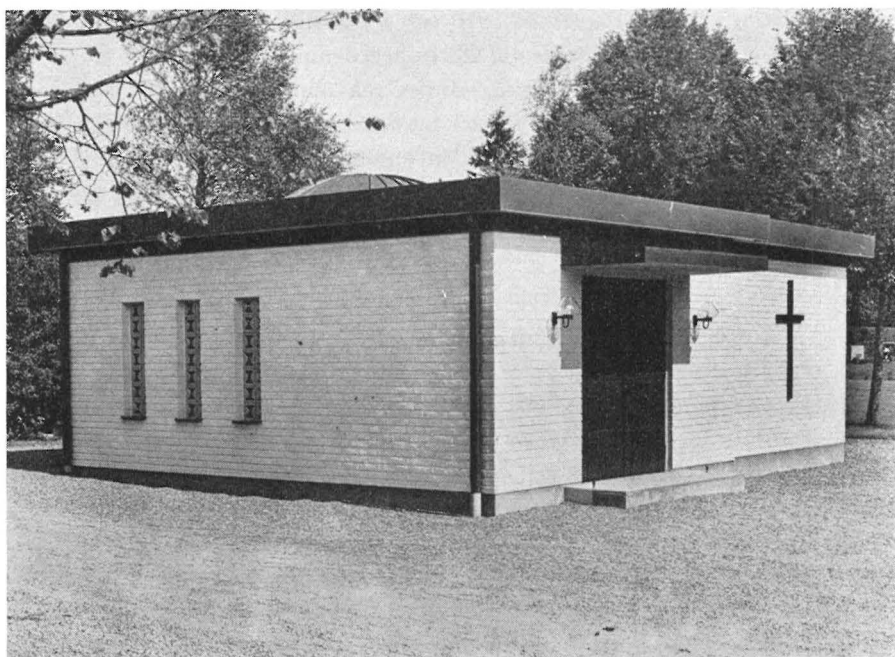
En hedersbetygelse, som på sätt och vis kom att ersätta majningen, var att flagga på halv stång, då någon avlidit eller begravdes. En av de första flaggstängerna i församlingen restes vid skolan i Tockarp 1894 (Svensson s. 73). Tidigt skaffade man också en flaggstång vid järnvägsstationen. En meddelare, född 1905, berättar: "Jag minns, att när jag var barn, så var vi ute några stycken och lekte. Då fick vi se, att de flaggade på halv stång på stationen. Vi tyckte, att det var väldigt konstigt och sprang hem till mor och talade om det. Då sa' hon, att man gjorde så, därför att stationsinspektoren var död."

Fram till 1880-talet var det vanligt att bära den döde till kyrkogården, hur lång vägen än var. Kistan bars på två stänger, mellan vilka man svept långa handkläden. En sagesman, född 1861, mindes, att man senare anskaffade riktiga likbårar: "Längre fram gjordes en större och en mindre likbår, som stod vid kyrkan. Den fick man hämta till begravningsgården." Likbåarna var emellertid stora och tunga och användes därför ej så gärna.

Minst fyra bärare krävdes, men då dessa emellanåt behövde vila, måste avlösare medfölja. Stundom kunde det vara förenat med stora svårigheter att föra den döde till graven. Så berättas t. ex. att vintern 1878 var vägarna så hala, att bärarna stundom måste ta av stövlarna och gå i strumplästen. Ersättning till bärarna utgick i form av mat och dryck vid det efterföljande begravningskalaset. Ibland förekom traktering även under färden till kyrkan. Från Attarp uppgives att man stannade, då man hunnit till Storemosse, där bröd, ost och brännvin utdelades till bärarna.

De fattiga, vars anhöriga inte kunde hålla begravningskalas och på detta sätt löna bärarna, forslades med häst och vagn till graven. Enligt ämbetsberättelsen 1895 användes dock vid denna tid vagnar för liktransporten vid alla begravningar. Till en början brukades enkla s. k. "smälänningavagnar", senare fjädervagnar. Den förste, som hade en sådan var lantbrukaren Bengt Jonsson i Höjaholm, och han lånade vid behov ut den till sina grannar. Vagnen pryddes därvid med blommor och grönt.

Den första riktiga likvagnen i församlingen anskaffades av bönderna på Lärkesholms gods 1899. Alla bönder hade lagt ihop till vagnen, som fick sin placering hos Karl Petter Johansson i Lärkahus. Vid prostvisitationen 1919 framhölls emellertid nödvändigheten av att församlingen fick egen likvagn. En sådan skänktes även 1922 av resehandlare August Nilsson i Harbäckshult. Sju år senare fick även Rya sin likvagn, vilken numera är deponerad i Ingeborrarp's hembygdsgård. Örkelljunga församlings likvagn var stationerad vid kommundgården och senare i bårhuset. Sedan en av begravningsentreprenörerna anskaffat likbil, kom likvagnen i slutet av 1930-talet allt mera ur bruk.

42. Gravkapellet å Västra kyrkogården i Örkelljunga, ritat av arkitekt SAR Ingvar Eknor, invigt den 24 oktober 1965 av prosten H. B. Hammar.

Även sedan man börjat forsla kistan på vagn, gick männen i begravningsföljet till fots, medan kvinnorna åkte i vagn sist i liktåget. Så småningom blev det vanligt, att alla färdades med häst och vagn, de närmast sörjande omedelbart efter likvagnen. Ända upp till tjugotalet vagnar kunde man få se vid stora begravningar. Då bilar blev allmänna, fick de till en början köra sist i processionen.

I en vagn före likskjutsen åkte de prestaverande med sina prestaver, som dagen innan hämtats vid kyrkan. Bruket med dylika sorgemarskalkar infördes i vårt land efter kontinentalt mönster vid hovet under 1500-talet och bland adeln under 1600-talet. Senare upptogs seden även av ofrälse, och vid 1800-talets slut och 1900-talets början spred sig bruket från städerna till landsbygden, där det numera är allmänt i hela sydvästra Sverige (Bringéus 1959). I Örkelljunga säges prestaver ännu ej ha funnits 1896, men nio år senare var de i allmänt bruk. År 1908 upptar kyrkoräkenskaperna en utgiftspost för omklädning av prestaverna. I Örkelljunga har prestaverna från början kostnadsfritt använts vid alla begravningar. Som jämförelse kan nämnas att

prestaver kom i bruk i Fagerhult 1910 och i Oderljunga först omkring 1915. De användes till en början blott vid större begravningar.

Då liktåget närmade sig kyrkan, sändes två man i förväg för att ringa. Man började, då följet hunnit till en bestämd plats, som syntes från kyrkornet: prästamöllan i öster, prästägölen i väster, garvarens källare (Asks) i söder, gamla missionshuset i norr. Denna ringning motsvaras i våra dagar av en cirka fem minuter lång samlingsringning, som inleder jordfästningsakten.

Jordfästning

Jordfästningen skedde i äldre tid alltid ute vid graven före söndagens högmässa. Jordfästning inne i kyrkan torde knappast ha förekommit, mer än då man hade sitt lägerställe där. Då kvinnor avled före kyrktagningen, förekom det dock, att man tog in kistan i kyrkan och frambar kyrkogångsoffret, varefter barnsängshustrun räknades som kyrkotagen (Bringéus 1964 s. 223). Vid biskopsvisitationen i Örkelljunga 1698 heter det dock, att vidskepelsen vid barnsängshustrurs begravning avskaffats "sedan konsistorium därom påmint". Däremot har långt fram den gamla seden förekommit, att självspilningar lyftes över muren, då de ej fick föras genom kyrkogårdsgrinden.

Vid vanliga begravningar möttes liktåget vid kyrkogrinden av klockaren. Denne ledde processionen fram till graven, allt under det han sjöng "Så vandra vi all världens väg" eller någon annan psalm. Någon gång säges även prästen ha mött begravningsföljet. Bruket att "sjunga in" liken fortfor, så länge det var vanligt att förrätta jordfästningen ute vid graven. Sedan prästen "kastat på" liket, hjälptes de närvarande männen åt att skotta igen graven, alltunder det klockaren sjöng begravningspsalmer. Träskyfflarna, som användes, kastades efter fullbordat värv på gravkullen. Det gällde att inte bli den siste att släppa skoveln, ty då stod man enligt folktron i tur att förlora någon av sina närmaste.

Efter jordfästningen på kyrkogården förekom stundom likpredikan i kyrkan, varvid även s. k. personalier föredrogs. För likpredikan erlades en frivillig avgift. Sålunda upptar boupppteckningen efter en kvinna från Attarp år 1743 en utgift å 5 daler härför. I en ämbetsberättelse 1822 säges likpredikan sällan förekomma. Ännu 1902 fortlevde dock detta bruk men ej personalieläsning.

På 1890-talet förekom det, att större jordfästningar ägde rum inne i kyrkan, och detta blev inom kort allmän sed. Innan begravningsbyråerna inrättats hände det, att vänner till den avlidne i förväg smyckade koret. Den vägg, som avskärmade sakristian bakom altaret, draperades liksom predikstolen med

43. Jordfästningsakt i Örkelljunga kyrka den 11 november 1967.

svart kläde. På båda sidor om kistan ställdes höga ljusstakar med levande ljus.

Numera består dekorationerna främst av de kransar och buketter, som i förväg arrangeras i kyrkan av entreprenören eller kyrkvaktaren. På ömse sidor om kistan är stora ljusstakar placerade. Före jordfästningens början in-tar de prestaverande sina platser och förblir vanligen stående som en heders-vakt vid kistan under hela jordfästningen. Även fackföreningsfanor kan nå-
gon gång paradera i koret.

Jordfästningsakten inledes numera med dämpad orgelmusik. I 35 av 52 tidningsreferat av begravningar i Örkelljunga 1960 omnämnes att solosång förekommit. Repertoaren är dock begränsad: Hultmans sång "Tack o Gud för vad som varit" förekom 10 gånger, Griegs "Den store hvide flock" och Lorentz "Jag är en främling" 4 gånger, Hannikainens "Färdemannens psalm" 3 gånger och Lina Sandells psalm "Jag är en gäst och en främling" 2 gånger.

I tidningsreferaten 1930 nämns ej solosång. Som begravningspsalm domi-nerade "Jag går mot döden vart jag går". Som inledningspsalm förekom en-ligt referaten 1960 psalm 66, 355, 553, 586 och 595 vid vardera 3 begravn-ningar och 119, 120 och 377 vid vardera 2 begravningar. Vid högtidligare begravningar är psalmtexten avtryckt å en särskild agenda, som utlagts i bänkarna. Häri angives även förekommande begravningsmusik.

Efter ingångspsalmen följer jordfästningen i enlighet med kyrkohandbo-kens ordning. Griftetal har i Örkelljunga varit vanliga sedan 1900-talets bör-
jan.

Efter slutpsalmen har det blivit vanligt att korta minnestal hålles av nå-
gon anförvant samt av representanter för de styrelser eller föreningar den avlidne tillhört. Den som skall tala erhåller av begravningsentreprenören an-
visning om, när han skall träda fram.

I Örkelljunga når uppgifterna om bruk av kransar tillbaka till 1870-talet. En meddelare, född 1873, berättar: "Förr hade de en krans eller en krona av papper i olika färger med taggar omkring, som fästes i muren på kyrkan. Inne i mitten stod namnet på den som var död. Överallt i hela kyrkan hängde sådana kransar, och kyrkfolket brukade före mässan gå omkring och titta på kransarna... Det var den närmaste släkten, som lagt ihop till kransen eller kronan" (LUKA 1494). Dylika kransar framförallt för barn omtalas från olika håll främst i södra Sverige. Vid biskopsvisitationen 1874 påpekades emellertid, att kransarna vanprydde kyrkan och att de borde borttagas. Man inskränkte sig då till att hänga dem på kyrkans norra vägg. För att de ej skulle göra ett skräpigt intryck, togs en gammal krans bort, varje gång en ny sattes upp. Bruket upphörde vid sekelskiftet, men i hemmen kunde man ända fram till 1930-talet finna kransar eller band från barnbegravningar upphängda.

För att hedra den döde men också för att pryda graven började man under

1880-talet binda kransar av granris och levande blommor, och omkring år 1920 bands cirka 90 % av alla kransar på det sättet. Mellan 1910 och 1920 blev emellertid pärlkransarna allt vanligare. De var betydligt hållbarare, och tog man in dem under vintern, kunde de användas i flera år. De kom därför att intaga en framträdande plats till 1940-talet. Pärlkransarna, som kom från Tyskland, köptes till en början hos lanthandlarna, senare i begravningsbyråerna.

Ännu vid sekelskiftet var kransar ej på långt när så vanliga som nu. Det var endast de närmast anhöriga, som medförde en sådan. Först med begravningsbyråernas tillkomst blev bruket att sända kransar till den dödes bår allmänt. De avlämnades då i sorgehuset för att där placeras i likkammaren. Då begravningsdagen kom, tog var och en sin krans och medförde den till kyrkan och graven. I våra dagar sändes de direkt till kyrkan, där de arrangeras av entreprenören.

Efter kransnedläggningen bäres kistan ut ur kyrkan till graven, då denna är belägen på gamla kyrkogården eller till den väntande likbilen utanför kyrkporten, om gravsättningen skall äga rum på Västra kyrkogården. Processionen inledes av de prestaverande. Därefter följer bärarna med kistan, de närmast sörjande samt övriga begravningsgäster. Som bärare anmodas alltjämt anförvanter eller vänner, men under ett par årtionden har även funnits ett fast bärarlag, som numera anlitas vid ca 20 % av begravningsarna.

Enligt tidningarnas referat förekom utgångsmusik år 1930 blott vid ett par jordfästningar. Numera är det regel att organisten därunder spelar orgelmusik. Enligt tidningsreferaten år 1960 utfördes kompositioner av Bach, Runbäck, Söderholm, Händel och Fischer. Sedan processionen kommit ut ur kyrkan, vidtar klockringning under tåget fram till gravplatsen.

Då kistan av bärarna sänkts i graven, läser officianten en bön, varpå en psalm sjunges. Enligt tidningsreferaten 1930 sjöng man vid fyra tillfällen "En morgon utan synd jag vakna får" och vid ett tillfälle nr 370 i Sions Toner. Referaten från 1960 omtalar, att vid fem begravingar körsång eller solosång förekommit vid graven. Psalmerna nr 21, 66 och 302 förekom sex gånger vardera.

De sörjande och begravningsgästerna framträder i tur och ordning till graven. Bruket att kvinnor och barn därvid kastar en handbukett i graven har i Örkelljunga förekommit sedan 1920-talet. Vid tjänlig väderlek förekommer det även att tal hålles vid graven.

De anhörigas tack för visat deltagande och för blommor framfördes enligt referaten 1930 i 3 fall av en nära släkting och i 1 fall av en av de prestaverande. Numera är det regel, att ett sådant tack framföres. År 1960 skedde det 33 gånger av officianten, 10 gånger av en nära anförvant, 5 gånger av

entreprenören och 2 gånger av en av de prestaverande. Under klockringning lämnar begravningsföljet graven, som därefter igenskottas av kyrkvaktaren. Gravkullen täckes med grannris och prydes därefter med kransarna.

Då eldbegängelse skall ske, upplöses sorgtåget utanför kyrkan, varefter kistan transporteras till krematoriet, dit enbart de närmast sörjande brukar medfölja. De tidigaste kremationerna av örkelljungabor skedde i Hälsingborg, men numera anlitas det mera närbelägna krematoriet i Ängelholm. Otivvelaktigt har avståndet till krematorierna verkat hämmande för eldbegängelse-skicket spridning i Örkelljunga. Men även traditionella skäl torde ha inverkat här som på andra håll i landet (Enström). Ej heller har utrymmesbrist å kyrkogårdarna i Örkelljunga ännu utgjort någon anledning till en övergång till urngravar.

Från den vanliga jordfästningsakten har i äldre tid vissa kategorier varit uteslutna, såsom odöpta barn, brottslingar och självspillingar. De senare fick enligt fram till 1864 gällande lag ej begravas i vigd jord utan i en särskild s. k. självspillingskrok i ett hörn av gamla kyrkogården. Ej heller fick klockringning i sådana fall förekomma. Jordafärden skulle ske "i tysthet".

Förändrade samhällsförhållanden har i våra dagar bidragit till att jordfästningen i allt större utsträckning förvandlats till en enskild familjehögtid. Tidningarnas dödsannonser vittnar om att "jordfästning i stillhet" blivit allt vanligare i städerna. På landsbygden, där människor vanligen står i närmare kontakt med sin omgivning, utgör det nya bruket ett avsteg från den öppenhet, som av ålder präglat högtidsseden. På den avlidnes önskan har dylika jordfästningar även förekommit i Örkelljunga i några fall. Dödsannonserna infördes därvid vanligen först sedan jordfästningen ägt rum.

Enligt gällande lagstiftning behöver jordfästningen ej nödvändigtvis ske enligt svenska kyrkans ordning. S. k. borgerlig begravning, som varit tillåten sedan 1926, skedde i Örkelljunga första gången 1940. Begravning enligt annat religiöst samfunds ordning har veterligen ej förekommit i Örkelljunga.

Begravningsmåltid

På grund av de långa avstånden var förtäring före och efter jordfästningen nödvändig. Stundom kunde, som vi sett, bärarna även trakteras vid ett uppehåll under likfärden.

I äldre tid var de, som tillhörde byns liklag, självskrivna gäster vid begravningskalaset. Liklaget omfattade en eller två byar, beroende på dessas storlek. Så bildade t. ex. Guddebygget och Håleryd tillsammans ett liklag, medan

det såväl i Harbäckshult som i Sonnarp fanns två. Från Sonnarp berättas dock, att båda lagen bjöds, då någon "behållen" var död.

Personlig inbjudan genom biljetter, som inköptes i någon lanthandel, förekom i slutet av 1800-talet, fig. 40, och var allmän långt in på 1900-talet. Numera sker även inbjudningen till begravningsmåltiden enbart genom dödsannonsen. En förnyad muntlig inbjudan förekommer dock ofta i samband med att de anhörigas tack framföres ute vid graven.

Begravningsmåltiden utgjordes i äldre tid alltid av en middag, tillagad av en tillfälligt anställd kock eller kokerska, som även bakade allt bröd. Tidigare medförde de inbudna, då de kom för att se liket, förning i form av olika matvaror och mjölk samt kniv och gaffel. På 1890-talet bestod förningen av vin och kakor. Efter 1906 synes förning dock ej ha förekommit. Porslin, glas och annat husgeråd lånades från olika håll och blandades med det egna hemmets utrustning.

Anrättningarna utgjordes vanligen av smörgåsbord, kött med bruna bönor, makaroner samt risgrynsgröt och fruktsoppa till efterrätt. Efter några timmar serverades kaffe och kakor samt stundom även vin och begravningskonfekt. En sagesman uppger, att männen fick brännvin och konjak, medan kvinnorna serverades punsch.

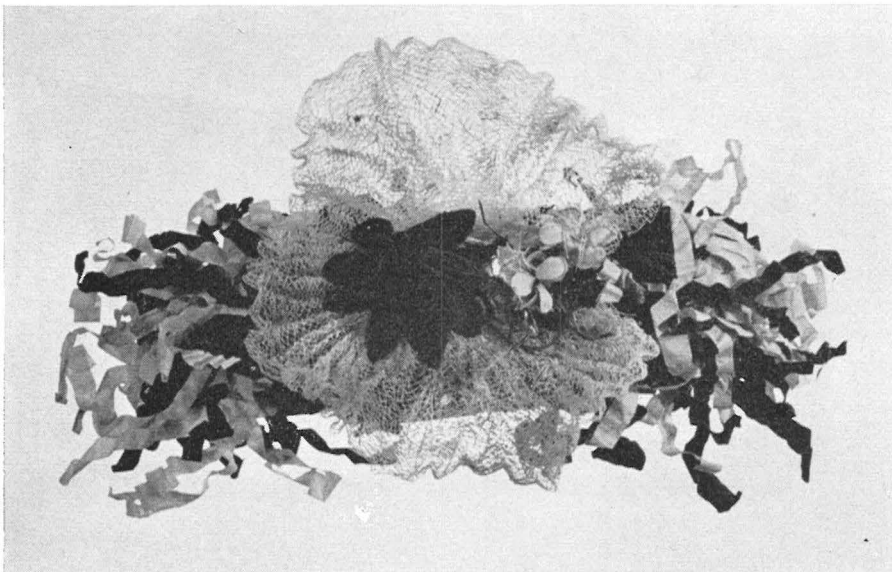
Redan i äldre tid kunde det förekomma, att begravningsgästerna före hemfärden gick in på gästgivaregården för att styrka sig. I början av 1900-

44. Gästgivaregårdens flagga på halv stång före en begravningsmiddag hösten 1967.

talet blev det allt vanligare att förlägga hela begravningsmåltiden hit eller till hotellet. Dödsannonserna från Örkelljunga 1960 innehåller inbjudan till hotellet 40 gånger, till gästgivaregården 3 gånger, till missionshemmet Strandhem 2 gånger, till pensionat Furuhem och ett näringsställe på annan ort vardera 1 gång. Sedan hotellet nerlagts, är gästgivaregården numera den gängse platsen för begravningssamkvämen, fig. 44.

Liksom vid bröllopsmåltiderna skilde sig gästgivaregårdens högtidsmat från hemmens. Detta kunde ibland medföra vissa problem, när man skulle ta för sig av förplägnaden. Från en begravning i Örkelljunga berättar Birger Birke i sina barndomsminnen följande episod: "Enligt gammal sedvänja skulle de närmast sörjande taga först av maten, vilken ibland hade till följd, att — om någon av dessa gjorde en blunder — alla de som kom efter betedde sig på samma sätt. Vid en av dessa begravningsmiddagar var de närmast sörjande två bröder. Den äldste hade öst upp en försvarlig portion soppa ur en jättestor skål, som stod på ett särskilt bord, där man fick servera sig själv. Han stod just i begrepp att avtåga med sin tallrik, då hans blick föll på en grupp saladiärer, som hade ett synnerligen ögonfägnande innehåll och som stod ett stycke från soppskålen. Där fanns syltlök, lingon, vinbärsgeleé, gurka och pickles, allt avsett för den efterföljande steken. Han tittade villrådigt på de frestande saladiärerna. Han hade visserligen aldrig varit med om att lägga sådana sa-

45. Konfekt från begravning i Örkelljunga den 10 juli 1909.

Minne af Flickan Hanna Pålsson i Lemmehult
 som Mördades af bofven Per Pålsson derstädes kl. 12
 på dagen den 24/12 68 med ett dubbelt pistolskott
 Derföre att hon icke ville uppföra sin oskuld med
 honom i otukt. Född den 2/9 1847. Död den 25/12 1868.

46. Minnestavla i akvarell tillhörig Örskelljunga hembygdsförening.

ker i soppa, men det kunde ju här röra sig om någon kulinarisk finess eller nymodighet, som gästgivaren funnit på och som det gällde att inte gå miste om. Pekande på saladiärerna vände han sig till brodern och frågade, om det där var någonting som hörde till soppan och fick till svar, att det nog var troligt. Styrkt av detta uppmuntrande svar öste han upp i sin sopptallrik så mycket vinbärsgelé, gurka, lingon, syltlök och pickles han kunde, missbelåten med att utrymmet i tallriken onödigt begränsats genom att han — ännu ovetande om alla dessa härligheter — tagit för mycket soppa. De som kom efter gjorde på samma sätt som föregångaren: öste upp soppa i sina tallrikar och tog sedan rikligt för sig i saladiärerna, vilkas inbjudande innehåll snabbt gick sitt öde till mötes och blev en enda oaptitlig röra i den varma soppan. När

den intet ont anande serveringsflickan kom in, var alla saladiärerna länsade.” (Birke s. 33).

Även efter det att begravningsmåltiderna flyttats från hemmen, markerades sorghögtiden genom dukningen. Borden dekorerades med svart kräppapper samt vita tulpaner eller nejlikor. Omkring 1935 slutade man dock att traktera gästerna med särskilt garnerad begravningstårta och särskild begravningskonfekt.

Ifrån 1950-talet har begravningsmåltiden merendels ersatts av en kaffebjudning med många kaksorter och tårta samt någon gång vin. Enligt annonserna 1960 bestod förtäringen av kaffe vid 37 tillfällen och lunch respektive middag vid 6 tillfällen.

Under 1800-talet kunde det förekomma, att begravningskalasen fortfor i tre dagar. När man sällan kunde råkas på grund av långa avstånd, utgjorde begravningarna välkomna tillfällen att få träffa släkt och vänner och få nyheter utifrån. Måltidernas förflyttning från hemmen medförde dock en förändring även av deras längd. Begravningsmiddagarna på hotellet eller gästgivaregården varade vanligen till bortemot niotiden på kvällen. Vid de nu-tida kaffebjudningarna skiljs man redan efter några timmar.

SUMMARY

On Christenings, Weddings and Funerals in the Parish of Örkelljunga

This study is a local investigation of customs and conditions to do with the ceremonies and festivals of life as they have been observed from the beginning of the 18th century up to the present day in the parish of Örkelljunga in north-west Skåne. The sources are parish registers and ecclesiastical reports; for the most recent period records of traditions and press reports are also included. Frequency data have chiefly been presented in the form of diagrams and maps for the sake of clarity. The extensive statistical material on which these diagrams are based is in the custody of the Folk-livsarkivet at Lund. Chapters 1—3 have been prepared by fil. kand. Gabrielle Jeansson, and fil. kand. Inga Kindblom is responsible for chapter 4.

Christening and the churching of women

The custom of having the child receive the sacraments of baptism is almost unbroken in Örkelljunga. Since 1896 however, it has happened that families occasionally do not have their children baptized because of their Baptist faith.

The table on p. 10 shows that up until the mid-19th century the christening generally took place before the eighth day, as ecclesiastical law prescribed. Later on it was decreed that the child should be christened within six weeks of birth. During the 20th century there has tended to be a longer delay in christening the child. Generally speaking, however, it is only a few stragglers that have raised the average number of days between birth and baptism.

In the first half of the 18th century the old custom of christening the child at the Sunday service was continued among the country people, fig. 1. The few exceptions are partly baptisms in an emergency, partly baptisms of children of the upper classes. One reason for gradually abandoning the custom of Sunday baptism from 1760 onwards was that the child was christened at home. A secondary factor was the epidemics which raged in the latter part of the 18th century. During the 19th century Friday was the day for conducting parish business. Later development, on the other hand, brought with it a revival of the custom of Sunday baptism. A slight increase in the number of weekday christenings during the 1930's was partly due to the fact that births at the maternity hospital were beginning to be quite common and the baptism often took place when the mother was still in hospital. The diagram in fig 2 shows the close connection between births and baptisms at the maternity hospital. Since the

early 1940's baptism at the maternity clinics is exceptional, as when the child has been weak or born out of marriage.

After iron stoves had been installed in 1884, baptism could take place without inconvenience in church all the year round and church baptism is the rule nowadays. The child is baptized before or after the service in the medieval font placed immediately below the sanctuary. The baptismal water is not poured into the font itself but into a baptismal plate made of brass, fig. 4. A special candle, called a baptismal candle, in a full-length candlestick has been lit for the actual ceremony, fig. 3, in recent years. Christenings at home, particularly among families who belong to one of the missions in the district, still occur from time to time, fig. 5.

The table on p. 16 shows that the number of god-parents decreases the nearer we come to the present day. Being a god-mother was considered an honour and in olden times highly esteemed people such as wives of ministers and of parish clerks were asked to act as god-parents. They were nearly always members of the home parish and to a great extent came from the village itself. Owing to the depopulation of the villages and the increased range of contacts the sphere has extended considerably in modern times, as is shown in the diagram on p. 16. A questionnaire circulated among parents of children born in 1965 shows that god-parents are often chosen from among the relatives of the mother and father. In 28 of the 33 replies to the questionnaire a woman is mentioned as holding the child. In 4 cases the mother held the child and in 4 cases the father at the christening ceremony, something which breaks with the old practice whereby the god-parents acted in place of the parents as guardians of the child's spiritual welfare.

Records of traditions mention a number of different customs practised in connection with baptism. If a man came into a house in which there was an unchristened child he had to hand over his cap and redeem it later. The child's name was kept secret until the day of the christening. Many of the customs connected with christening had to do with ensuring a safe future for the child in different respects.

After the christening there was a christening party at home when christening presents were given. The most common christening presents nowadays are christening spoons, cutlery, jewellery, and christening mugs.

Up until 1948 ecclesiastical law prescribed that a mother had to be churched after her child was born and a church manual dating from 1942 contains a rite for this act. The custom was more or less retained at Örkelljunga up until 1893, but after that there is a marked change, fig. 6. Newcomers to the railway communities often set the standard — the railway came to the district in 1894 — and following their example people may have let the custom drop. The custom may also have been dropped because of its form, its content and the way people interpreted it.

Churching originally took place at the entrance to the church, the woman being conducted from there to her pew by the vicar. This act symbolized the woman's re-entry into the parish. Before churching, the woman was regarded as unclean and so she had to stay indoors and avoid meeting other people. Churching is described by informants both as an act of cleansing and thanksgiving.

Christian names

In the table on p. 26 and the diagrams in figs. 7—8 there is an account of the names given to children born at Örkelljunga between 1730 and 1959. Changes in the number of names given follow roughly the same pattern for both sexes. Boys' names however were adapted more quickly to the change in fashion than girls' names. In former times, it was only in families outside the ordinary country people that the child was given two names at the christening. In 1818 one householder gave his child two names and as from 1830 small-holders too were bold enough to give their sons two names.

It was quite common for the child to receive the name of one of its grandparents, but there are also instances of the child being called after brothers or sisters who had died earlier. Instead of using exactly the same name however during the 19th century the parents chose to allude to earlier names or to imitate them in a more modern guise. Prior to 1830 there was a custom of naming the child after the "name-day" in the calendar, either the day of birth or the christening day, but this was only in families other than the common people. When the calendar later became a source of names for the country people too, the names were often simplified. After the calendar reform of 1901, the list of names increased greatly in Örkelljunga as the table on p. 26 reveals, but the calendar was not sufficient to satisfy people's wishes in more recent times.

The tables on pp. 30—32 show the five commonest names for boys and girls respectively for ten five-year periods. As the stock of names increase the frequency of occasional names falls proportionately.

The list of names illustrates both the stability of the naming system and the changes in it. Among the standard names may be noted Nils and Pernilla, Bengt and Bengta, Johannes and Johanna. Johannes is also an instance of a name being modernized: Jöns — Johan — Johannes — Janne — John — Jean — Jonny — Jan. The same names as were used at Örkelljunga have been found in southern Skåne in other forms, but there are also instances of the names generally used being totally different in north and south Skåne.

In the 19th century with the publication of popular texts, literature played an important part as a source for names, but also royal names, previously taken only by the gentry, became common among the country people. In the 1830's and at the end of the 19th century, Biblical names became common in the wake of religious revivals. During the period of emigration there is a steady stream of names of English or American origin and at the present day a new wave of Anglo-American names has influenced the system of names at Örkelljunga as elsewhere in Sweden.

Marriage and the wedding ceremony

In an agricultural district like Örkelljunga it is natural that marriages and weddings took place at the less busy times of the working year. The diagram in fig. 9 shows that formerly weddings were seldom held in the busy working months of August and September. By contrast, the early summer and the autumn especially were suitable times, for then there was plenty of food. Most weddings took place between Christmas

and the New Year. The influence of the seasons is most clearly reflected during the 18th and 19th centuries, whereas later on the distribution of weddings over the months of the year evens out. Nowadays it is customary to have weddings on public holidays.

The reading of the banns, which has always preceded the wedding ceremony since the Middle Ages, was so arranged as to fall during the waxing of the moon. During the period 1843—1851, 97 % of all banns were read when the moon was new. To have the banns read during the period of a new moon was considered a guarantee of a fertile marriage. Not until the 20th century has this custom gradually been abandoned, fig. 10.

At the beginning of the 18th century the wedding took place at the Sunday service. The diagram in fig. 11, however, reveals how Sunday marriages have gradually decreased, due to weddings being held at home instead of in church. During the 1870's weddings on Friday, a day for official business, became common. As working hours were regulated more and more in the 20th century, Saturday became the obvious choice for the ceremony. During the 1960's most weddings have taken place in church.

The area within which one found one's marriage partner was formerly strictly limited. The map in fig. 13 shows how large a percentage of the total number of marriages between 1722 and 1921 were between parties from the same village. Marriage between people from the same village was particularly common at Lärkesholm (65 %), the population of which consisted mainly of small-holders on the Lärkesholm estate.

Contracts of marriage beyond the parish boundaries never exceeded 14 % for the period 1722—1921. The map in fig. 14 shows it was the small villages on the edge of the parish that had the most connections by marriage with neighbouring parishes. Contacts by marriage outside the parish were very limited in extent, figs. 15—18. During the 18th century it was practically only in neighbouring parishes that there was inter-marriage. In the maps in figs. 19 and 20 the exact place of residence of the men who married into families in Örkelljunga has been marked for this period. The maps show that they largely came from villages close to the boundary of Örkelljunga.

Gradually the geographical area within which marriages were contracted widened, figs. 17—18. Nevertheless, it is striking that the contacts extend across the border to the province of Småland only occasionally. On the other hand, there was more contact with the two parishes of Hishult and Våxtorp on the borders of Halland, figs. 19—20. Above all, the field widened towards the west in the 19th century towards the towns of Ängelholm and Hälsingborg. A comparison with the map in fig. 21 of the places of origin of the goods brought to the autumn fair at Örkelljunga in 1798 shows a striking similarity with the geographical area of marriages during the 19th century.

According to oral information, a black wedding-dress, fig. 22, was worn even as late as the 1920's in Örkelljunga. White wedding-dresses were first used in 1906 and became common between 1910 and 1920. The photographs in figs. 23 and 25 show that the white wedding-dress, the bridal bouquet and the veil were subject to the vagaries of fashion. In Örkelljunga brides wore a head-dress of myrtle. Not until 1944 did the parish acquire a silver bridal crown, fig 24.

On the way home from the ceremony in the church or the vicarage friends and acquaintances who lived along the route offered the wedding party wine and cakes. Outside the bridal home a ceremonial arch was erected.

In former times the guests took food with them to the wedding. It was then prepar-

ed by a skilled cook. The party ate at a long table in the living-room or the principal room, the priest and the richest of the guests occupying the places of honour. The meal consisted of "smörgåsbord", followed by macaroni or baked beans, pork or a joint, with rice pudding and fruit purée as a dessert. There was rarely any dancing, as the religious members of the community considered it a sin. Towards evening the local people assembled outside the house to greet the bridal couple who would appear on the porch or at one of the windows. The wedding breakfast proper was followed by an informal party for those who had not been invited.

Death and funerals

The average length of life in former times was very low, fig. 26. The reason for this was mainly the high infant mortality rate. The statistics illustrating this in Örkelljunga figs. 27—32 do not differ from conditions in the rest of the country. Epidemic diseases too caused a rapid increase in mortality. In the latter part of the 19th century, medical care improved when hospitals were opened at Kristianstad and Ängelholm. In the last few decades most deaths have been at the county hospital (in 1960, 62 %). In many respects, this development has had an effect on funeral customs.

When it seemed that nothing could help the sick person, the local clergyman was sent for. He would come when summoned to the bedside of the dying person in order to give him communion, fig. 33. As soon as death occurred, a message was sent to the vicarage to register the death and get permission to ring the knell on the church bells, fig. 34. For children a short knell was rung, for adults a longer one. Since 1945, when the death is announced from the pulpit at the next service, a short peal is rung. Since the end of the 19th century the death was also announced in a death notice in the local paper. The care of the dead body has been the responsibility of the local undertaker in the last fifty years.

While Sunday weddings were uncommon even at the beginning of the 19th century Sunday funerals predominated up until 1865 and only reached their lowest point as late as 1890, fig. 37. At the same time Friday funerals increased, there being no costs. Nowadays funerals are spread out fairly evenly over weekday.

Printed notifications of death and invitations to the funeral were exceptional in former times, as, for instance, when the vicar of the parish died, figs. 38—39. Now the time of the funeral is announced as a rule in the local papers.

Early in the morning on the day of the funeral, cf. fig. 40, people gathered at the house of the deceased where the guests were given coffee and sandwiches. Before their departure from the house, there was a short service led by a layman before the open coffin. In front of the farmhouses which the funeral cortège passed, pine or juniper twigs had been spread, fig. 41. Since the turn of the century, 1900, it has also become common to fly flags at half-mast, fig. 44. After the erection of a mortuary chapel at the church in the 1830's the custom of gathering at the house has died out.

The first hearse in the parish was procured in 1899. Since the end of the 1930's it has been less and less frequently used and has been replaced by the undertaker's motor hearse. Staff-bearers with their staffs (cf. fig. 43) preceded the funeral procession. These staffs which originally were only carried at upper-class funerals were introduced into Örkelljunga at the end of the 19th century.

In former times, the funeral service always took place at the grave-side before the Sunday service. The funeral cortège was met at the church gate by the parish clerk who led the procession up to the grave, while a hymn was sung. When the vicar had sprinkled earth on the coffin, the men helped to fill in the grave. In the 1890's it sometimes happened that important funerals took place in the church itself and this soon became the custom. In olden times it was customary to hang paper wreaths or crowns of different colours in the church when a child had died. In the 1880's was introduced a custom of having wreaths made of pine branches and fresh flowers which were brought by the guests. Nowadays they are sent to the church in advance and are arranged by the undertaker, fig. 43.

While the organ is playing, the coffin is carried out of the church and while the church bells peal is taken to the grave. When the coffin is lowered the officiating clergyman says a prayer and a hymn is then sung. The mourners step forward in turn to the grave and in doing so the women present throw a bunch of flowers into the grave, a custom dating from the 1920's. Cremation is exceptional, and the crematorium at Ängelholm is then used.

The neighbours of the village were guests, by virtue of their position, at the funeral feast to which those invited brought their own food in olden times. The dishes usually served were "smörgåsbord", meat and brown beans, macaroni, with boiled rice pudding and fruit purée for dessert. After a couple of hours coffee and cakes were served. Since the beginning of the century, it has been common to have the funeral dinner at the hotel or the inn, fig. 44. From the 1950's onwards, the funeral dinner has usually been replaced by a coffee party. As a memento of the funeral the guests received so-called funeral sweets, a practice followed up until the mid-thirties, fig. 45. Hand-painted pictures, fig. 46, in memory of the departed were sometimes hung up in the house.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

OTRYCKTA KÄLLOR

L u n d

Folkliivsarkivet (LUF)

Uppteckningar från Örkelljunga församling.

Institutionen för kyrkohistoria med Kyrkohistoriska arkivet (LUKA)

Svar på frågelista nr 1 och 9.

Landsarkivet

Bouppteckningar, N. Åsbo härad.

Jordrevningsprotokoll 1671, N. Åsbo härad.

Lunds domkapitels arkiv

Biskopsvisitationer i Örkelljunga pastorat jämte ämbetsberättelser.

Prostvisitationer i Örkelljunga pastorat jämte ämbetsberättelser.

Ämbetsberättelser till prästmöten från Örkelljunga pastorat.

Hishults kyrkoarkiv

Död- och begravningsböcker 1745—1861.

Våxtorps kyrkoarkiv

Död- och begravningsböcker 1796—1823.

Örkelljunga kyrkoarkiv

Födelse- och dopböcker 1722—1863.

Lysnings- och vigselböcker 1722—1853.

Död- och begravningsböcker 1722—1863.

Husförhörslängder.

Ö r k e l l j u n g a

Örkelljunga kyrkoarkiv

Födelse- och dopböcker 1864—1965.

Lysnings- och vigselböcker 1854—1965.

Död- och begravningsböcker 1864—1960.

Avskrift av biskopsvisitationsprotokoll.

Sockenstämmoprotokoll.

Prostvisitationer i Örkelljunga pastorat jämte ämbetsberättelser.

Ämbetsberättelser till prästmöten från Örkelljunga pastorat.

TRYCKTA KÄLLOR OCH ANFÖRD LITTERATUR

- Almanacka för åren 1722—1960. (Kungliga Vetenskapsakad.)
- Bergmark, M., *Från pest till polio. Hur farsoterna ingripit i människornas öden.* 1957.
- Birke, B., *Barndomsminnen från Örkelljungabygden.* 1967.
- Björck, S., *Löjliga familjerna i samhälle och dikt.* 1964.
- Bringéus, N.-A., Animism i Gammalrödja. Eller kyrkotagning efter missfall. *Kyrkohistorisk årsskrift 64 (1964).*
- Der Festkreis der Lebens. *Schwedische Volkskunde.* 1961.
- *Klockringningsleden i Sverige.* 1958. (Nordiska museets handlingar 50.)
- *Kyrkans tjänare i Örkelljunga pastorat.* 1950. (Skrifter utgivna av Örkelljunga-bygdens Hembygdsförening 2.)
- *Prestaver. Rig 42 (1959).*
- Skrock och vidskepelse. *Våra fördomar.* 1952.
- *Unnarydsborna. Lasses i Lassaberg anteckningar om folklivet i Södra Unnaryd vid 1800-talets början.* 1967. (Nordiska museets handlingar 68.)
- Ejdestam, J., En förnamnsstudie. *Svenska landsmål och svenskt folkliv (1966).*
- Engelholms Tidning 1930, 1960.
- Enström, B., *Kyrkan och eldbegängelserörelsen i Sverige 1882—1962.* 1964. Bibliotheca Theologiae Practicae 17.
- Gustafsson, B., *Kyrkoliv och samhällsklass i Sverige omkring 1880. En kyrko-historisk-sociologisk undersökning.* 1950. (Samlingar och studier till svenska kyrkans historia 22.)
- *Manligt, kvinnligt, kyrkligt i 1800-talets svenska folkliv.* 1956.
- Hagberg, L., *När döden gästar. Svenska folkseder och svensk folktro i samband med död och begravning.* 1937.
- Halldén, S., *Lysning på ny. Folkminnen och folktankar 25 (1938).*
- Hanssen, B., *Österlen. En socialantropologisk studie.* 1952.
- Lindström, M., *Kristningakläder. Kulturen 1957.*
- Møller, J. S., *Fester og højtider i gamle dage. Skildringer fra Nordvestsjælland med forsøg paa tydninger. Bind I Fødsel — Bryllup — Død.* 1929.
- Osbeck, P., *Utkast til beskrivelse öfver Laholms prosteri 1796.* (Svenska bygder i äldre beskrivningar. Halland 1.) 1922.
- Otterbjörk, R., *Svenska förnamn. Kortfattat namnlexikon.* 1963. (Skrifter utg. av nämnden för svensk språkvård 29.)
- Pleijel, H., *Gamla utfärdstal i svenska bygder.* 1956. (Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund 11.)
- Prästmötet i Lund. *Protokoll och handlingar.* 1814. 1826.
- Ström, F., *Nordisk hedendom. Tro och sed i förkristen tid.* 1961.

- Svenskt silversmide 1520—1850. Guld- och silverstämplar av E. Andrén, B. Hellner, C. Hernmarck och K. Holmquist. 1963.
- Svensson, A., *Några anteckningar till folkskolans historia i Örskelljunga församling*. 1942.
- Säve, C., *Några upplysningar om dalmålet och dalallmogens folklyne*. 1855.
- Thomson, A., *Barnkvävningen. En rättshistorisk studie*. 1960. (Skrifter utg. av Kungl. humanistiska vetenskapssamfundet i Lund 58.)
- Wessén, E., *Nordiska namnstudier*. 1927.
- Weibull, M., *Anders von Reiser och Lärkesholmsstiftelsen*. 1893. (Skånska Samlingar II, 2.)
- Wigström, E., *Folktrö och sägner från skilda landskap. Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folkliv 8: 3 1898—1914*.
- Wikman, K. R. V., *Die Entleitung der Ehe*. 1937. (Acta Academiae Aboensis Humaniora 11: 1.)

Skrifter från Folklivsarkivet i Lund

(CWK Gleerup i distribution) :

- N:r 1. JOHN PAPE, *Kloka flickan från Vallåkra*. Lund 1949. 176 sid. Pris kr. 9 : 50.
- N:r 2. JOHAN PETTERSSON, *Kupolbyggnader med falska valv*. Engl. summary. Lund 1954. 56 sid. Pris kr. 6 : 00.
- N:r 3. NORDEN OCH KONTINENTEN. *Föredrag och diskussioner vid Trettonde nord. folklivs- och folkminnesforskarmötet i Lund 1957*. Deutsches Ref. Lund 1958. 208 sid. Pris kr. 16 : 00.
- N:r 4. KARL MATTISSON, *Det sydsvenska halmtaket*. Deutsches Ref. Lund 1961. 179 sid. Pris kr. 20 : 00.
- N:r 5. AXEL HÖRLÉN, *Knyppling och knypplerskor i södra delen av Ingelstads härad*. Deutsches Ref. Lund 1962. 136 sid. Pris kr. 16 : 00.
- N:r 6. NILS-ARVID BRINGÉUS, *Brännodling*. En historisk-etnologisk undersökning. Engl. summary. Lund 1963. 183 sid. Pris kr. 20 : 00.
- N:r 7. VIKTOR ÅKERMAN, *Minnen och anteckningar från Gärdslövs och Önnarps pastorat*. Deutsches Ref. Lund 1965. 153 sid. Pris kr. 12 : 50.
- N:r 8. SELMA FRODE KRISTENSEN, *Vid brunnen. En kulturbild från sekelskiftet*. Deutsches Ref. Lund 1966. 127 sid. Pris kr. 17 : 50.
- N:r 9. ARTUR LARSSON, *Hur annorlunda då. Minnen från ett samhälle på Söderslätt*. Deutsches Ref. Lund 1967. 103 sid. Pris kr. 17 : 50
- N:r 10. GABRIELLE JEANSSON och INGA KINDBLÖM, *Kring livets högtider i Örkelljunga församling*. Engl. Summary. 95 sid. Pris kr. 15 : —.

Kring livets högtider

Det historiska perspektivet skiljer denna bok från de vanliga skildringarna av seder och bruk vid dop, bröllop och begravning. Istället för det gängse intrycket av tidlöshet möter här förändringarnas vind. Den lokala begränsningen har gett möjlighet till fördjupning i tid. Denna har i sin tur ett intresse vida utöver sockengränsen. Likaså att tidsperspektivet förts fram till samtiden, till 1960-talets mitt.

CWK GLEERUP/LUND

21673411

Pris kr 15 : —

